

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

Finansal İstikrar Raporu

MAYIS 2009
SAYI:8

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi

İstiklâl Cad. 10 Ulus, 06100 Ankara, Türkiye

Telefon: (90 312) 310 36 46 (74 Hat)

Faks: (90 312) 310 26 00

Teleks: 44033 mrbrt tr; 44031 mbdı tr

World Wide Web Home Page: <http://www.tcmb.gov.tr>

E-mail: bankacilik@tcmb.gov.tr, info@tcmb.gov.tr

ISSN 1305-8584 (Basılı)

ISSN 1305-8576 (Online)

Kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olarak hazırlanan bu rapor esas olarak Mart 2009 verilerine dayanarak hazırlanmakla beraber, raporun yayımlandığı tarihe kadar yaşanan gelişme ve değerlendirmeleri de içermekte olup, tüm içeriği ile TCMB internet sayfasında yer almaktadır. Bu raporda yer alan bilgi ve verilere dayanarak verilecek kararların sonuçlarından Bankamız sorumlu tutulamaz.

ÖNSÖZ

Geçmiş tecrübelerimiz ışığında güçlendirilmiş finansal sistemimiz 2007 yılının ikinci yarısından bu yana sürmekte olan küresel krizin ülkemiz finansal piyasalarına yansımalarının sınırlı kalmasını sağlamıştır. Ancak, bu dönemde daralan küresel ticaret hacmi ve kredi kanallarındaki aksaklıklar ülkemizde de ekonomik aktiviteyi olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Bozulan büyüme performansı ve artan işsizliğe karşı dengeleyici para ve maliye politikalarının uyum içinde uygulanması sonucunda, son aylarda ekonomik göstergelerde kısmi de olsa iyileşmeler gözlenmeye başlanmıştır.

Küresel toparlanmanın sağlıklı ve kalıcı olabilmesi için krize karşı uygulanan politikalardan çıkış stratejisinin iyi tasarlanması gerektiği uluslararası platformlarda tartışılmaktadır. Bu sorun ülkemiz açısından da geçerli olup, orta ve uzun vadede mali disiplinin sürdürülmesi ve yapısal reformlara hız kazandırılması önem arz etmektedir.

Birikmiş sorunlar ve dengesizlikler nedeniyle küresel krizin başlaması ve yayılması hızlı olmuşsa da, krizden çıkışın aynı çabuklukta ve dolayısıyla kolay olmayacağı anlaşılmaktadır. Nitekim, küresel boyuttaki sorunların çözümüne yönelik olarak çeşitli platformlarda çalışmalar sürdürülmektedir. Bu konudaki en önemli uluslararası oluşumlardan biri olan Finansal İstikrar Kurulu'na diğer bazı gelişmekte olan ülkelerle birlikte Türkiye de üye olmuştur. Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde küresel finansal istikrar ve güvenin yeniden tesisine yönelik politikaların geliştirilmesinde ülkemiz de aktif bir rol alacaktır.

Tüm piyasa katılımcılarının eksiklik ve kırılganlıklarını gözden geçirmeleri için bir fırsat olarak da görülebilecek bu zor dönemde, raporda sunduğumuz görüşlerin yapılacak değerlendirmelere katkı sağlamasını dilerim.

Durmuş YILMAZ
Başkan
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	i
Genel Değerlendirme	iii
I. Makroekonomik Gelişmeler	1
I.1. Dış Alem	1
I.1.1. Uluslararası Gelişmeler	1
I.1.2. Ödemeler Dengesi	16
I.2. Büyüme ve Enflasyon	21
I.2.1. Büyüme	21
I.2.2. Enflasyon	23
I.3. Kamu Maliyesi	24
I.4. Özel Kesim Gelişmeleri	29
I.4.1. Hanehalkı	29
I.4.2. Reel Sektör	35
I.4.2.1. Reel Sektör Mali Analizi	35
I.4.2.2. Reel Sektörün Borçlanma Yapısı	41
I.4.2.3. Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonu	44
I.4.2.3.1. İMKB’de İşlem Gören Reel Sektör Firmalarının Yabancı Para Pozisyonu	45
II. Finansal Sektörün Genel Yapısı	47
II.1. Bankacılık Sektörü	47
II.2. Bankacılık Sektörü Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği	49
II.2.1. Kârlılık	49
II.2.2. Sermaye Yeterliliği	53

III. Bankacılık Sektörü Riskleri	57
III.1. Kredi Riski ve Senaryo Analizi	57
III.1.1. Kredilerin Gelişimi	57
III.1.2. Tahsili Gecikmiş Alacakların Gelişimi	64
III.1.3. Gayrinakdi Kredilerin Gelişimi	68
III.1.4. Kredi Riski Senaryo Analizi	69
III.2. Piyasa Riski ve Senaryo Analizleri	70
III.2.1. Piyasa Riski Gelişmeleri	70
III.2.2. Senaryo Analizleri	75
III.2.2.1. Faiz ve Kur Artışları	75
III.2.2.1.1. Kur Artışı	74
III.2.2.1.2. Faiz Artışı ve Değer Azalışı	75
III.3. Likidite Riski	78
III.4. Finansal Sağlık Endeksi	82
IV. Finansal Altyapı	85
V.1. Elektronik Fon Transfer (EFT) Sistemi ve Elektronik Menkul Kıymet Transfer (EMKT) Sistemi	85
IV.2. Çek Takası Sistemi	88
IV.3. Kartlı Ödeme Sistemi	89

GENEL DEĞERLENDİRME

2007 yılının ikincisi yarısında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) başlayan krizin finansal piyasalar üzerindeki ilk etkileri, likidite ve kredi kanallarının daralması şeklinde ortaya çıkmıştır. Finansman koşullarındaki olumsuz gelişmelerin yanı sıra, bozulan talep koşullarına bağlı olarak önemli ölçüde düşen ticaret hacminin de etkisiyle, 2008 yılı, dünya genelinde büyüme performanslarının bozulduğu, istihdamın düştüğü ve beklentilerin kötüleştiği bir yıl olmuştur. 2008 yılının son çeyreğinden itibaren G-20 zirvelerinde alınan kararlar çerçevesinde, eşgüdüm içerisinde likiditeyi artırma ve finansal kuruluşları destekleme operasyonları, kapsamlı mali teşvik paketleri ile devam ettirilmiştir.

Alınan bu önlemler neticesinde, küresel finansal piyasalardaki gerilimin bir ölçüde giderildiği, oynaklıkların azaldığı ve iyimserliğin arttığı gözlenmektedir. 2009 yılı Mayıs ayı itibarıyla uluslararası borsa endekslerinde yaşanan yükselişler ve risk primlerindeki düşüşler, bu iyimser havanın göstergeleri olarak değerlendirilmektedir. Bütün bunlara rağmen, küresel krizin çıkış noktası olan ABD ve Avrupa bankacılık sistemlerindeki sorunların tam olarak giderilememesi nedeniyle oluşan güven kaybı ve kredi kanallarının hala sağlıklı çalışmaması neticesinde, finansal piyasaların kriz öncesi etkinliğinden oldukça uzak olduğu gözlenmektedir. Bu kapsamda bir çok uluslararası kuruluş, dünya geneli için 2009 yılı büyüme beklentilerini belirgin ölçüde düşürmüştür. Beklentilerin tekrar olumluya dönerek küresel bazda büyüme sürecine geçilebilmesi, öncelikle kredi kanallarındaki aksaklık ile küresel ekonomik durgunluk arasındaki birbirini besleyen sürecin sona erdirilmesine bağlıdır.

Ekonomilerde görülen belirgin yavaşlamaya bağlı olarak enerji ve emtia fiyatlarının düşmesi, 2009 yılı ilk çeyreğinden itibaren, gelişmiş ülkelerde enflasyon kaygılarının yerini deflasyon kaygılarına bırakmasına neden olmuştur. Ülkemizde ise enerji ve emtia fiyatlarındaki düşüşün yanı sıra iç ve dış talep daralmasının da katkısıyla, enflasyondaki gerileme sürmektedir. Önümüzdeki dönemde, küresel ekonominin istikrara kavuşmasının zaman alacağı da göz önünde bulundurulduğunda, enflasyondaki aşağı yönlü hareketin devam etmesi beklenmektedir.

Küresel kriz nedeniyle uluslararası sermaye hareketlerinde düşüş yaşanması, dış finansmana bağımlı ülkeler açısından endişelere neden olmuştur. Ülkemizde, enerji fiyatlarındaki düşüş ile iç ve dış talepteki yavaşlamaya bağlı olarak ithalatın ihracattan daha hızlı azalması sonucu cari açık belirgin ölçüde daralmış ve dış finansman ihtiyacı azalmıştır. Cari açığın kısa vadede aşağı yönlü eğilimini sürdürmesi beklenmektedir.

Küresel krizin ülkemize yansımaları birlikte, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), 2008 yılının son çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre daralmış ve bu daralmaya bağlı olarak GSYH büyüme hızı, 2008 yılının tamamı için düşüş göstermiştir. 2009 yılında ise ekonominin

daralacağı beklenmektedir. Bu durum, merkezi bütçenin hem gelir hem de harcama tarafını olumsuz olarak etkilemektedir. Bir yandan ekonomik aktivitedeki daralmaya bağlı olarak vergi gelirleri düşerken, diğer taraftan iç talebi canlandırmak için alınan mali önlemler giderleri artırmaktadır. Bu nedenle bütçe açığı belirgin bir artış eğilimine girmiştir.

İçinde bulunduğumuz ekonomik konjonktürde, bütçe açığının artması tüm dünyada yaşanan bir olgudur. Kamu kesiminin mevcut borç yapısı, dengeleyici maliye politikası uygulamak için sınırlı da olsa bir miktar manevra alanı sunmaktaysa da, ülkemizde kamu kesimi borcunun ortalama vadesinin halen kısa ve finansal derinliğin görece düşük olduğu unutulmamalıdır. Uygulanan genişleyici maliye politikasından beklenen verimin alınabilmesi için, orta vadede mali disiplinden taviz verilmeyeceğinin somut bir biçimde ortaya konmasının büyük önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

Son yıllarda, hanehalkının finansal yükümlülüklerinin GSYH'ye oranı artmakla birlikte, halen birçok ülkeye kıyasla düşük seviyededir. Buna ilave olarak hanehalkı yükümlülüklerinin değişken faizli ve dövizle endeksli kısmının sınırlı olması, görece olarak hanehalkının ekonomik konjonktürdeki olumsuz gelişmelerden daha az etkilenmesini sağlamaktadır. Hanehalkı borçluluğunun bu yapısı, krizin ülkemiz üzerindeki olumsuz etkilerini de sınırlandırmıştır. Öte yandan, ekonomik aktivitedeki yavaşlama ve artan işsizlik oranına bağlı olarak, önümüzdeki dönemde hanehalkının yükümlülüklerini geri ödemede zorluklar yaşaması olasıdır.

Kredi koşullarının sıkılaşması ile birlikte bireyler, beklendiği gibi, kredi kartlarını daha yoğun bir biçimde kredi aracı olarak kullanmaktadır. Kredi kartı faizlerinin tüketici kredilerine göre daha yüksek olduğu göz önüne alındığında, bu durum hanehalkının kırılganlığını artırmaktadır. Çeşitlenen ve karmaşıklaşan finansal hizmet ve ürünlerin amacına uygun kullanılması ve bireylerin yatırım ve tasarruf kararlarını bilgi sahibi olarak vermelerini sağlamanın önemi giderek artmaktadır. Bu çerçevede, finansal farkındalık oluşturulmasını teminen finansal eğitim konusuna özel önem ve öncelik verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

2008 yılında firmaların satış gelirlerindeki artışa rağmen, kârlılıkları düşmüştür. Kârlılığın düşmesi esas itibarıyla, kur ve faizlerdeki yukarı yönlü hareketler nedeniyle finansman maliyetlerinin yükselmesinden kaynaklanmıştır. Bu durum, Bankamızca çeşitli defalar ifade edildiği gibi, uygulanan dalgalı kur rejiminde döviz kurunda oluşabilecek yukarı yönlü hareketlerin, döviz geliri olmadığı halde yabancı para cinsinden borçlanan firmaların taşıdığı kur riskinin mali bünyelerini bozacağına somut bir göstergesidir.

Krizin ülkemize yansımalarını sınırlandırmak amacıyla uygulanan dengeleyici para ve maliye politikalarının, hem kredi kanalındaki tıkanıklığı bir ölçüde gidermesi hem de genel olarak beklentilerdeki bozulmayı azaltması beklenmektedir. Diğer yandan finansmanı kolaylaştırmaya yönelik kaynak sağlama çalışmalarının da firmaların mali durumundaki bozulmayı bir ölçüde iyileştireceği düşünülmektedir. Nitekim, 2008 yılı Eylül ayından itibaren reel kesimde yaşanmakta olan olumsuz gelişmelerin, 2009 yılının ilk aylarından itibaren yerini sınırlı da olsa olumlu yönde bir değişime bırakmakta olduğunun işaretleri gözlenmektedir.

Bankacılıkta küresel düzeyde yaşanan sıkıntılara rağmen, Türk bankacılık sektörü, 2001 krizinden sonra kararlılıkla uygulanan reformlar sayesinde, güçlü yapısını korumaktadır.

Bir yandan küresel piyasalarda yaşanan krizin etkisiyle bankacılık sektörünün yurtdışından fonlama imkanlarının daralması ve bu kaynakların maliyetlerinin yükselmesi ile sorunlu kredilerin artmasının yarattığı tedirginlik nedenleriyle kredi arzının azalması, diğer yandan

yavaşlayan ekonomik aktiviteye bağlı olarak kredi talebindeki düşüş, 2008 yılı son çeyreğinden itibaren kredi hacminde azalışa neden olmuştur. Bununla birlikte, son dönemde küresel risk algılamalarında gözlenen olumlu gelişmeler ve para politikası faiz oranlarındaki indirimlerin yurt içi piyasa faizlerine yansımaları sonucunda kredilerde sınırlı da olsa bir toparlanma görülmeye başlanmıştır.

Öte yandan, tahsili gecikmiş alacaklar (TGA) artmaya devam etmektedir. Firmalar içinde KOBİ'lerin TGA'larının artışının diğerlerine göre daha hızlı olması, krizin KOBİ'ler üzerindeki etkilerinin daha derin olduğuna işaret etmektedir. Firmaların borç ödeme kapasitesindeki düşüş ve işsizlik oranındaki yükselişin önümüzdeki dönemde de TGA'larda artışa neden olabileceği, ancak, bankacılık sektörünün mali bünyesinin bu artışları karşılayacak seviyede olduğu görülmektedir.

Son küresel kriz bankalararası piyasalardan fonlanan bankaların mali yapısının ne denli kırılabilir olduğunu göstermiştir. Ülkemiz bankacılık sektörünün en önemli kaynağının mevduat olması, yüksek oynaklık gösterebilen toptan fonlama kaynaklarına bağımlılığın sınırlı kalmasını sağlamıştır. Bu durum ve likidite rasyolarının yasal sınırların oldukça üzerinde olması, likidite riski açısından olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, küresel finans piyasalarında risk algılamalarındaki bozulma ve güven kaybı nedeniyle ortaya çıkan likidite sıkışıklığı azalmış olmakla birlikte, Bankamız, piyasalarda likidite sıkışıklığı yaşanmaması ve kredi piyasalarının etkin bir şekilde çalışmasının sürdürülmesi amacıyla gerekli tedbirleri almaya ve piyasa likiditesini yakından izlemeye devam etmektedir.

Bankacılık sektörü kur riski taşımama eğilimini sürdürmektedir. Sektörünün bilanço içindeki açık ve bilanço dışındaki fazla pozisyonunun seviyesi, uluslararası likidite koşullarına bağlı olarak azalmakla birlikte, 2009 yılı Mart ayından itibaren tekrar artış eğilimine girmiştir.

2008 yılı sonu itibarıyla bankacılık sektörünün net kârı, esas itibarıyla takipteki alacaklar provizyonundaki artış nedeniyle bir önceki yıl sonuna göre azalmıştır. 2009 yılının ilk çeyreğinde ise bankacılık sektörünün kârında önemli bir artış gözlemlenmektedir. Bu gelişmede, esas itibarıyla, mevduat faizlerindeki hızlı düşüşe rağmen, kredi faizlerinin aynı hızda inmemesi sonucu artan net faiz geliri etkili olmuştur. Ekonomik aktivitenin finansmanının sağlanmasında hayati öneme sahip olan bankacılık sektörünün artan kârlılık sayesinde özkaynak yapısının güçlenmesi, aracılık fonksiyonunu etkin bir şekilde yerine getirmesine katkı sağlayacaktır.

Sektörün sermaye yeterliliği rasyosu, 2009 yılının ilk çeyreğinde gerek özkaynakların artışı ve gerekse aktiflerin kompozisyonunun bir ölçüde kredilerden menkul kıymetler portföyüne kayması nedeniyle, risk ağırlıklı aktiflerin artış hızının yavaşlaması sonucu yükselmiş olup, yasal sınır ve hedef rasyonun üzerindeki seviyesini korumaktadır. Yapılan senaryo analizleri, bankacılık sektörünün sermaye yapısının çeşitli şoklar sonucunda oluşabilecek zararları karşılayabilecek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Son zamanlarda sermaye yeterliliğinin sağlam bir göstergesi olarak uluslararası arenada ön plana çıkan maddi özkaynaklar, ülkemiz bankacılık sektöründe oldukça yüksek seviyededir.

Bankacılık sektörünün sağlamlığının bir göstergesi olarak izlediğimiz Finansal Sağlamlık Endeksi, 2008 yılı içinde dalgalı bir seyir izlese de yıl sonunda yükselerek 2007 yılı sonu değerini almıştır. 2009 yılının ilk çeyreğinde ise endeksin, 2008 yılı sonuna göre kârlılık ve sermaye yeterliliği alt endekslerindeki yükselişe bağlı olarak artış göstererek, olumlu seviyesini koruduğu görülmektedir.

Finansal piyasalardaki işlem hacminin artması, etkin ve güvenilir bir ödeme sisteminin varlığını gerekli kılmaktadır. Ödeme sistemlerinin sağlıklı ve etkin çalışması para politikası uygulamalarına ve genel olarak da finansal istikrara katkı sağlamaktadır. Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı tedbirleri almaktan sorumlu olan Bankamız, ödeme sistemlerinden kaynaklanabilecek ve finansal sistemin istikrarını bozabilecek riskleri en aza indirmek için gerekli önlemleri almıştır. Bu çerçevede, son dönemde finansal piyasalarda yaşanan dalgalanma sürecinde ödeme sistemlerinden kaynaklanan herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Finansal istikrarın sürdürülmesi, taviz verilmemesi gereken bir politika önceliğidir. Tüm dünyayı etkisi altına alan krizin en az zararla atlatılabilmesi için, hem küresel düzeyde hem de ülkemizde gerekli tedbirler alınmaktadır. Bu çerçevede, Bankamız şu ana kadar olduğu gibi bundan sonra da küresel krizin ülkemiz ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini asgari seviyede tutmak için gerekli tedbirleri almaya devam edecektir. Bununla birlikte, finansal ve ekonomik istikrar içinde yeniden sürdürülebilir büyümeye geçiş için, Avrupa Birliği'ne uyum ve yakınsama sürecinin devam ettirilmesi, mali disiplinin kalitesini ve verimliliği artırmaya yönelik yapısal reformlar konusunda kararlılık gösterilmesi önem arz etmektedir.

I. MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

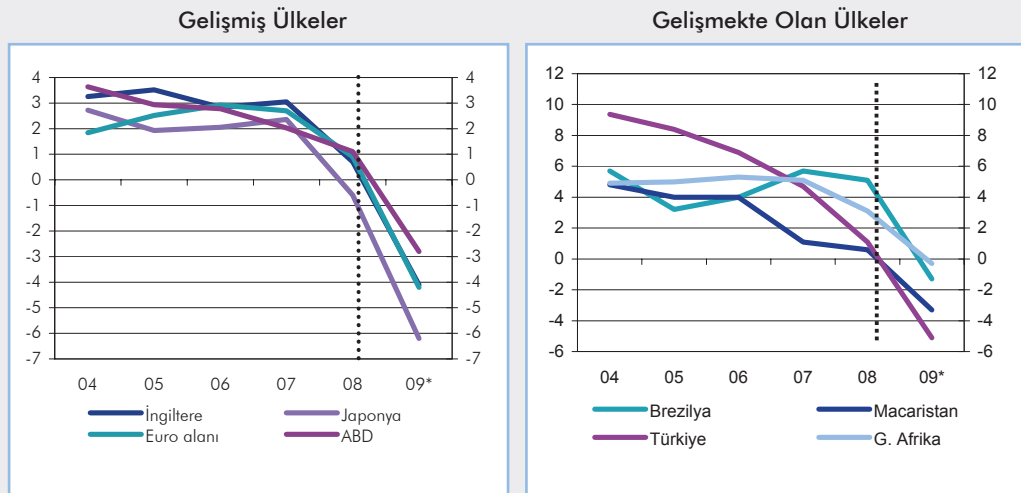
Makroekonomik gelişmelerin finansal istikrar açısından önemi göz önüne alınarak, bu bölümde makroekonomik gelişmeler incelenecektir.

I.1. Dış Alem

I.1.1. Uluslararası Gelişmeler

ABD'de başlayan krizin küresel finansal piyasaları etkisi altına almasının ardından, daralan kredi kanalları ve bozulan talep koşulları, küresel ticaret hacmini önemli ölçüde düşürmüştür. 2009 yılına ilişkin yapılan tahminler ise dünya ekonomisinin ciddi bir daralma ile karşı karşıya kalacağı yönündedir (Grafik I.1 ve Kutu 1).

Grafik I.1.
Seçilmiş Bazı Ülkelerde Büyüme Oranları (Yıllık % değişim)

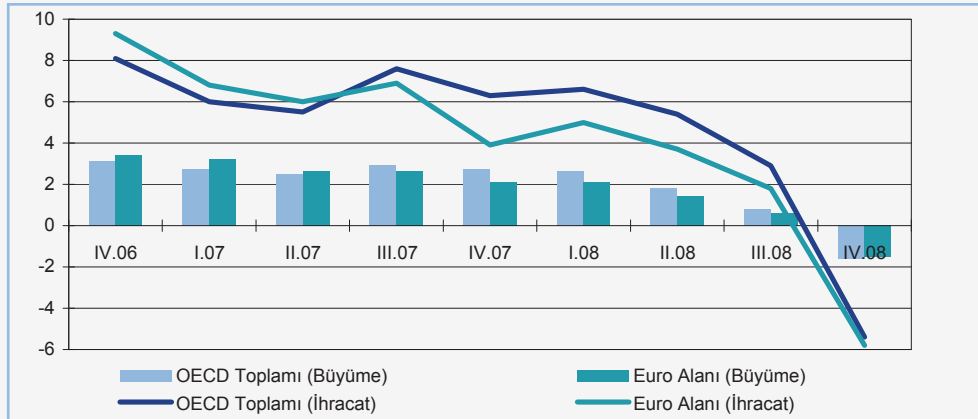
Kaynak: IMF IFS, IMF WEO, EU European Economy
(* Öngörü (IMF, Nisan 2009)

Kutu 1. Uluslararası Ticaretin Gelişimi

Küresel büyümenin ivme kazandığı son yıllarda uluslararası ticaret hacmi de hızlı bir yükseliş göstermiştir. Ancak küresel krizin etkisiyle ticaret hacminde de daralma yaşanmaya başlamıştır. Dünyanın toplam üretimi 2007 yılında yüzde 5,2 büyürken, 2008 yılında bu oran yüzde 3,2'ye kadar düşmüştür.¹ Benzer şekilde uluslararası ticaret hacmindeki artış hızı 2008 yılında miktar bazında 2007 yılına göre 4 puanlık bir azalışla yüzde 2 olarak gerçekleşmiştir.

Dünya ticaret hacminde önemli bir yere sahip olan OECD ve Euro bölgesi ülkeleri de krizin etkilerini ağır şekilde hissetmektedir. 2008 yılının ikinci çeyreğiyle beraber başlayan büyümedeki yavaşlama, son çeyrekte yerini daralmaya bırakmıştır. Bu süreçte, dış ticaret hacmi daha da fazla daralmıştır (Grafik 1).

Grafik 1. GSYH ve Ticaret Hacmi Büyüme Oranları (%)¹

Kaynak: OECD
(1) Bir önceki yılın aynı çeyreğine göre değişimi göstermektedir.

Önümüzdeki dönemde de bu eğilimin devam edeceğini öngören Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), küresel ticaret hacmindeki daralmanın 2009 yılında yüzde 9 seviyelerine çıkacağını tahmin etmektedir.² Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA) verilerine göre, küresel ticaret hacminin göstergelerinden biri olarak kabul edilen kargo taşımacılığı, 2008 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 26 düşmüştür. Söz konusu düşüşün, çoğu hava taşımacılığının geçici olarak durdurulduğu 2001 yılı Eylül ayındaki yüzde 14'lük düşüşten dahi yüksek olması oldukça çarpıcıdır.

Dünya genelindeki ticaretin daha önce görülmemiş bir hızda daralmasının başlıca sebepleri olarak DTÖ;

(i) geçmiş dönemlere kıyasla, talepte yaşanan daralmanın dünya ekonomilerinin geneline çok daha fazla yayılmış olması,

(ii) üretim kanallarının küresel olarak birbirine bağlı olması nedeniyle, talepteki bir daralmanın üretim kanalı içinde bulunan bütün ülkelerin dış ticaretini olumsuz etkilemesini,

(iii) finansal kuruluşlardaki sorunlara bağlı olarak kredi kanallarının daralması dolayısıyla ticaretin finansmanının zorlaşmasını ve

(iv) küresel kriz karşısında alınan önlemler çerçevesinde korumacı politikalarda görülen yükselişi

göstermektedir.

Ticaret hacminin artışı sayesinde ekonomileri büyüyen çoğu ülke, bu hızlı daralma nedeniyle krizin etkilerini çok daha derinden hissetmeye başlamıştır. Küresel krizin etkisiyle dış ticaretin bu derece şiddetli düşmesi, dünya genelinde toparlanmanın da uzun süreli olması ihtimalini artırmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde, krizin reel sektör üzerindeki etkisinin derinleşmesine paralel olarak, korumacı politika eğilimleri artmıştır. 1930'larda yaşanan "Büyük Buhan"a tepki olarak yükselen korumacı politikalar nedeniyle dış ticaret hacminin yarı yarıya düşmesi sonucu küresel toparlanmanın çok uzun yıllar sürdüğünü hatırlatan uluslararası platformlar, bu politikaların toparlanmayı yavaşlatabileceğini belirtmektedir.

(1) World Economic Outlook, IMF, April 2009.

(2) Avrupa Komisyonu, küresel ticaret hacminin yüzde 11 daralacağını beklemektedir.

Dünya ekonomisinin büyümesi, 2007 yılındaki yüzde 5,2'lik seviyesinden, küresel krizin etkisiyle 2008 yılında yüzde 3,2'ye düşmüştür. IMF ve Avrupa Komisyonu küresel ekonomiye ilişkin büyüme öngörülerini aşağı yönlü revize etmişlerdir^{1,2}. 2009 yılı için IMF küresel küçülmenin yüzde 1,3, Avrupa Komisyonu ise yaklaşık olarak yüzde 1,5 olacağını tahmin etmektedir. Küresel ekonominin tekrar ne zaman büyümeye başlayacağı ve büyüme sürecine geçişin nasıl olacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. En iyimser görüşler, küresel ekonomide iyileşme sinyallerinin 2009 yılı ikinci yarısından itibaren alınmaya başlanacağını ve ancak 2010 yılının ikinci yarısından itibaren küresel büyüme performansının istihdam yaratabileceğini savunmaktadır.

Diğer taraftan, küresel ölçekte daralan kredi hacmi, firmaların ve hanehalkının krediye ulaşmada ve kredi geri ödemelerinde ciddi sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Artan işsizlik oranları ve düşen varlık fiyatlarına bağlı olarak gelir ve servet kaybına uğrayan ve dolayısıyla tüketim harcamalarını erteleyen hanehalkı nedeniyle düşen toplam talep, firmaların mali durumlarını daha da kötüleştirir.

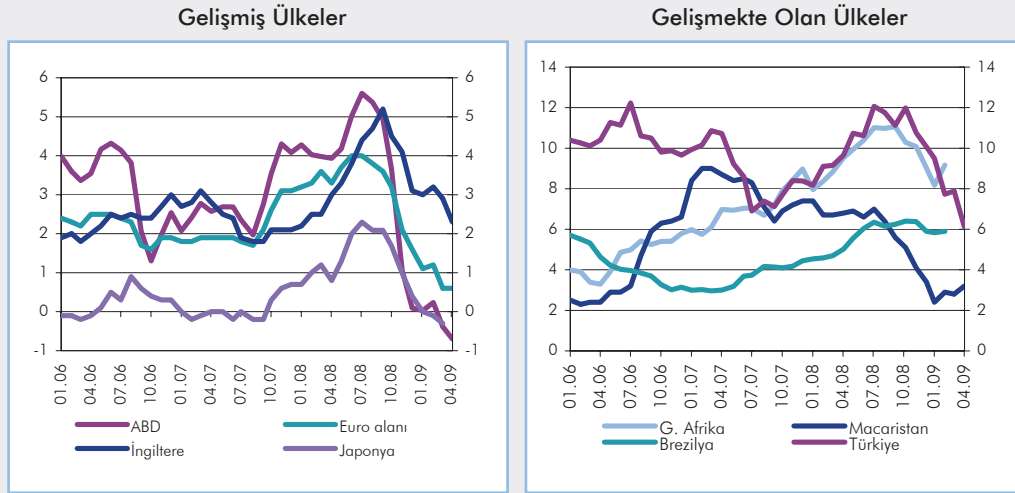
Gelişmiş ve bazı gelişmekte olan ülkelerin toplam taleplerinin özellikle kredi ile finanse ediliyor olması, bu döngüden çıkışı zorlaştırmaktadır. 2008 yılının son çeyreğinde, gelişmiş ekonomilerin resesyona girmesi ve uluslararası sermaye akımlarının azalmasına bağlı olarak, gelişmekte olan ülkeler de krizin etki alanına girmişlerdir. Bununla beraber, krizin bu ülkelerin ekonomileri üzerindeki olumsuz etkileri, makroekonomik temellerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa'daki gelişmekte olan ülkelerin reel sektör ve hanehalkının yabancı para cinsinden yüksek borçluluk seviyesi, dış finansmana bağımlılıkları nedeniyle kırılabilirliklerini daha da artırmaktadır (Grafik III.6).

¹ World Economic Outlook, IMF, April 2009.

² Economic Forecast, European Commission, Spring 2009.

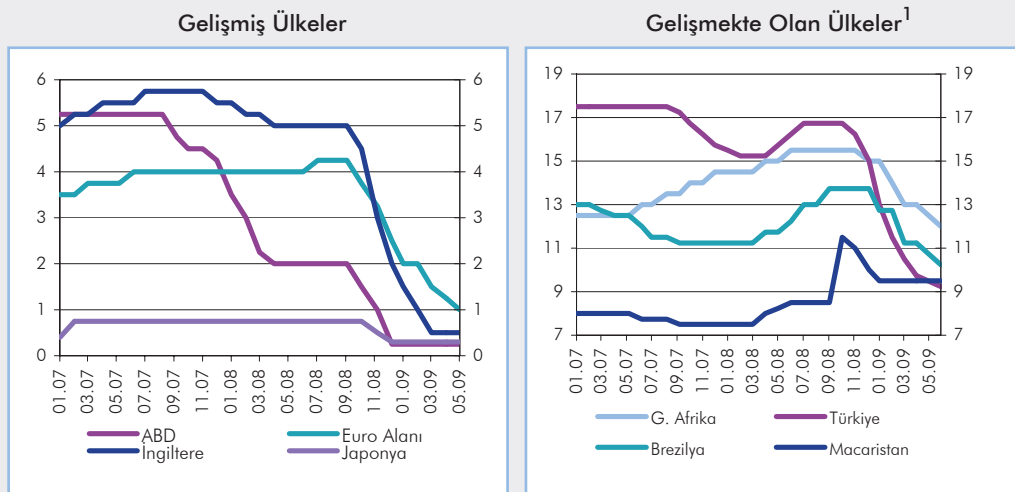
Krediye erişim imkanlarındaki düşüşe ve güven eksikliğine paralel olarak ekonomik faaliyetlerin yavaşlaması ile hammadde ve enerji fiyatlarındaki gerilemeye bağlı olarak enflasyon oranları, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren düşmeye başlamıştır. 2009'un başından itibaren ise enflasyon tehlikesi yerini deflasyon endişelerine bırakmıştır (Grafik I.2).

Grafik I.2.
Seçilmiş Bazı Ülkelerde Enflasyon Oranları (TÜFE yıllık % değişim)

Merkez bankalarınca finansal piyasaların çalışmasını sağlamak amacıyla krizin ilk dönemlerinden itibaren piyasalara likidite verilmiş, enflasyon endişelerinin azalmasına bağlı olarak ekonomik krizin olumsuz etkilerini sınırlandırmak üzere politika faiz oranlarında önemli ölçüde indirimlere gidilmiştir (Grafik I.3).

Grafik I.3.
Seçilmiş Bazı Ülkelerde Politika Faiz Oranları (%)

Söz konusu genişletici para politikalarının yanı sıra birçok ülke, açıkladıkları önlem paketleriyle ekonomilerini canlandırmak üzere maliye politikalarını da devreye sokmuşlardır (Kutu 2).

Kutu 2.**Krizle Karşı Açıklanan Mali Paketler**

Bilindiği üzere küresel krize karşı gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler tarafından pek çok önlem alınmıştır. Bu önlemlerden geleneksel ve geleneksel olmayan para politikası önlemleri ile finansal sisteme ilişkin alınan önlemler olarak sınıflandırılabilir olanlarına raporun bir önceki sayısında değinilmiştir.

Bu önlemlere ilave olarak ülkeler, temel olarak iç talebi canlandırarak küresel krizin reel sektör üzerindeki olumsuz etkilerini azaltıp, krizden çıkışı hızlandırmak amacıyla mali destek paketleri açıklamışlardır. Son G-20 liderler zirvesinde, üye ülkeler 2010 yılı sonuna kadar 5 trilyon ABD doları büyüklüğünde genişletici maliye politikaları uygulama taahhüdünde bulunmuşlardır. Aşağıdaki tabloda ülkelerin uyguladıkları ve önümüzdeki dönemde uygulamayı planladıkları mali destek paketlerinin maliyetinin GSYH'ye oranları yer almaktadır.

Tablo 1. Seçilmiş Ülkelerin Açıkladıkları Mali Paketler (GSYH'ye oranı,%)

	2008	2009	2010
Çin	0,4	3,1	2,7
G. Kore	1,1	3,9	1,2
Rusya	0	4,1	1,3
ABD ¹	1,1	2	1,8
G. Afrika ²	1,7	1,8	-
Kanada	0	1,9	1,7
Almanya	0	1,6	2
Meksika	0	1,5	-
Japonya ³	0,3	2,4	1,8
Fransa	0	0,7	0,8
Hindistan ⁴	0,6	0,6	0,6
Türkiye ⁵	0	0,8	0,3
Brezilya	0	0,6	0,8

(1) Finansal kesime yapılan destekleri içermemektedir.

(2) Mali yıl bazında olup, 2009/2010 bütçesine dayalı olarak yapılan tahminlerdir.

(3) Finansal kesime yapılan destekleri içermemekte olup, kamu finansal kuruluşlarına verilen sübvansiyonları ve sermaye desteklerini içermektedir.

(4) Mali yıl bazındadır.

(5) Eylül 2008-Mart 2009 arasında açıklanan önlemleri içermektedir.

Mali destek paketleri ana hatlarıyla üçe ayrılmaktadır.

(i) Firmalara dönük mali yardımlar: Şirketlere vergi indirimleri ya da sübvansiyonlar yoluyla yapılan yardımlardan oluşmaktadır. Özellikle ihracatçı sektörlerle ve KOBİ'lere yönelik olarak söz konusu tedbirler ABD, Hindistan, Kanada, Almanya, Fransa ve Türkiye gibi ülkelerde yürürlüğe sokulmuştur.

(ii) Tüketicilere dönük mali yardımlar: Birçok ülke tüketicilere vergi indirimleri ya da sosyal güvenlik programları yoluyla yardım etmeyi planlamaktadır. Vergi indirimleri, ABD, Kanada ve Fransa'da uygulandığı şekilde doğrudan gelir vergisi indirimi yoluyla olabildiği gibi, Brezilya, Hindistan ve Türkiye'nin uyguladığı belli bazı ürünlerin (otomotiv, elektronik, gıda maddeleri, vb) satış vergilerinin indirilmesi şeklinde de yapılabilmektedir. Ayrıca krizin yarattığı sosyal

sorunları azaltabilmek amacıyla birçok ülke, sosyal güvenlik imkanlarını genişletmiş ve yoksul kesimlere daha fazla kaynak transfer etmeye başlamışlardır.

(iii) Altyapı yatırımlarına yapılan harcamalar: Ülkeler, kriz sürecinde düşen iç talebi canlandırmak için mevcut altyapı yatırımlarını artırmakta ya da ileride yapmayı planladıkları yatırımları öne çekmektedirler. Özellikle Çin ve Fransa, mali genişleme planlarında bütçenin önemli bir kısmını altyapı yatırımlarına ayırmıştır.

Açıklanan mali paketler bütçe açıklarının büyümesine ve mali disiplinin bozulmasına neden olmakla birlikte, krizden çıkış için zaruri görülmektedir. Tüketici güveninin yeniden tesis edilmesi ve talep koşullarının düzelmesi ile birlikte mali disiplinin tekrar sağlanması, genel olarak finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi için hayati önem taşımaktadır.

Kaynaklar:

- 2 Nisan 2009 tarihli G-20 Liderler Zirvesi Sonuç Bildirgesi (The Global Plan for Recovery and Reform, 2 April 2009)
- Update on Fiscal Stimulus and Financial Sector Measures, IMF, 26 Nisan 2009
- Ortiz, Isabel "Fiscal Stimulus Plans: The Need For A Global New Deal", International Development Economics Associates, IDEAs, Mart 2009

Ülkelerin krize karşı aldıkları önlemlerin eşgüdüm içerisinde gerçekleştirilemediğine yönelik eleştiriler üzerine 14-15 Kasım 2008 tarihinde Washington'da yapılan G-20 zirvesinde, küresel büyümenin tekrar sağlanabilmesi için geliştirilen tedbirlerin eşgüdüm içerisinde kararlılıkla sürdürülmesi konusunda görüş birliği oluşmuştur. Bu çerçevede, 1-2 Nisan 2009 tarihlerinde Londra'da gerçekleştirilen zirvede, genişletici maliye politikalarının uygulanması, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların mali kaynaklarının artırılması ve merkez bankalarının genişletici para politikaları yoluyla küresel likidite ihtiyacını karşılaması konularında görüş birliğine varılmıştır (Kutu 3).

Kutu 3.

G-20 Liderler Zirvesi

Küresel krize karşı alınacak önlemleri ve uluslararası finansal sistemin yeniden şekillendirilmesini değerlendirmek üzere, 14-15 Kasım 2008'de Washington DC'de ve 1-2 Nisan 2009 tarihlerinde Londra'da G-20 Liderler Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Londra zirvesinde, bir önceki toplantıda belirlenen kısa ve orta vadeli eylem planının uygulanması için oluşturulan 4 çalışma grubunun¹ hazırladığı raporlar ışığında, alınan ve alınması öngörülen tedbirler gözden geçirilmiş, küresel ekonominin canlandırılması ve finansal sistemin reformuna yönelik bazı ortak politika kararları alınmıştır. Üzerinde uzlaşmaya varılan temel konular ve yapılması planlananlar şunlardır:

Büyüme ve İstihdamın Desteklenmesi:

- 2010 yılı sonuna kadarki süreçte 5 trilyon ABD doları büyüklüğünde genişletici maliye politikaları uygulanacaktır.
- Merkez bankaları, fiyat istikrarı amacı ile uyumlu olmak koşuluyla, genişletici para politikaları uygulamaya ve piyasaların düzgün işleyişini teminen gereken tüm enstrümanları kullanmaya devam edeceklerdir.
- Finansal sistemde kredi akışının normale dönmesi ve sistemik öneme sahip kuruluşların mali bünyelerinin güçlü kalabilmesi için gereken her türlü tedbir alınacaktır.

- Ülkeler ekonomi politikalarını uygularken, bu politikaların başka ülkelere olan etkilerini de göz önünde bulunduracak, uluslararası rekabeti bozacak şekilde paralarının değer kaybetmesinden kaçınacak ve IMF'nin finansal sektörleri ve ekonomileri tarafsız bir şekilde izlemesini destekleyeceklerdir.

Finansal Sektörün Gözetim ve Denetiminin İyileştirilmesi:

- Otoritelerce yapılan gözetim ve denetim faaliyetleri; uyum ve şeffaflığı artıracak, sistemik riski önleyecek, ekonomideki döngüsel hareketleri şiddetlendirmeyecek, aksine dengeleyecek, aşırı risk alınmasını engelleyecek, piyasa disipliniyle birlikte rekabeti destekleyecek ve denetimsel arbitraj imkanlarını asgariye indirecek şekilde gözden geçirilecektir.
- Tüm G-20 ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmiş olan Finansal İstikrar Forumu, yetkileri artırılmak suretiyle Finansal İstikrar Kurulu'na dönüştürülecek ve IMF ile işbirliği içerisinde finansal ve makroekonomik risklerin önceden tespitine yönelik çalışmalar yapacaktır.
- Gözetim ve denetim alanı, "korunma" (hedge) fonları da dahil olmak üzere, sistemik öneme sahip tüm kuruluşları kapsayacak şekilde genişletilecektir.
- Finansal sistemin ve kamu maliyesinin korunması açısından işbirliği yapmayan "vergi cennetleri"ne yaptırım uygulanacaktır.
- Muhasebe standartlarını belirleyen otoriteler, değerlendirme ve karşılık ayırma konularındaki uygulamaları geliştirmek ve küresel ölçekte geçerli olacak standartlar belirlemek üzere denetim otoriteleriyle işbirliği yapacaklardır.
- Kredi derecelendirme kuruluşları, gözetim ve kayıt altına alınarak faaliyetlerinin uluslararası ilke ve kurallarla uyumlu olması sağlanacaktır.

Küresel Finansal Kuruluşların Güçlendirilmesi:

- IMF'ye; üyelerinden borçlanma yoluyla işleyen "Yeni Borçlanma Düzenlemelerinin" (New Arrangements to Borrow) genişletilmesi ile 500 ve ikili anlaşmalar yoluyla 250 milyar ABD dolarlık ilave kaynak sağlanacak ve Fon'un gerekirse piyasalardan borçlanmasına da imkan tanınacaktır. Ayrıca, küresel likiditenin artırılması için ülkelere kotalarına göre verilen genel SDR ödeneği (general allocation of SDRs) 250 milyar ABD dolarına yükseltilecektir.
- Dünya Bankası ve diğer çoktarafli kalkınma bankalarının sermayeleri güçlendirilecek, borç verme kapasiteleri artırılabilecek ve bu bankalar aracılığıyla küresel ekonomiye ilave 100 milyar ABD dolarlık kredi sağlanacaktır.
- Ülkelerin, Dünya Bankası nezdindeki borçlanma limitleri yükseltilecektir.
- IMF ve Dünya Bankasının reformu ile ilgili süreç desteklenecek ve bu kurumların küresel ekonominin değişen şartlarına uyum sağlayarak daha etkin hale gelmeleri için gerekli adımlar atılacaktır.

Korunacılığın Önlenmesi ile Uluslararası Ticaret ve Yatırımların Teşvik Edilmesi:

- Uluslararası yatırım ve ticareti aksatacak yeni kısıtlamalar getirilmeyecek, ihracatın desteklenmesinde Dünya Ticaret Örgütü'nün belirlediği kurallara aykırı davranılmayacak, bu yönde hareket eden ülkelere yaptırım uygulanacaktır.
- Özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik küresel fon akımlarını kısıtlayacak şekilde finansal korunacılığa gidilmeyecektir.
- Dış ticaretin finansmanı alanında çalışan ulusal ve uluslararası kuruluşlara, önümüzdeki iki yıl zarfında, 250 milyar ABD doları kaynak sağlanacaktır.
- Doha Kalkınma Müzakerelerinde, yakın zamanda dengeli bir sonuca ulaşılması yönünde çabalar sürdürülecektir.

Küresel Ekonomik Büyümenin Adil ve Sürdürülebilir Şekilde Yeniden Sağlanması:

- Krizin toplumlar üzerindeki etkilerinin, küresel büyüme potansiyelini uzun süre olumsuz etkilememesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Bu çerçevede, düşük gelirli ülkelere kalkınmayı gerçekleştirmek ve sosyal yardımları artırmak için 50 milyar ABD doları kaynak sağlanacaktır.
- Birleşmiş Milletlerin, ilgili diğer uluslararası kuruluşlarla birlikte, krizin en fakir ve zayıf insanlar üzerindeki etkilerini izlemesi için bir mekanizma kurması sağlanacaktır.
- Önümüzdeki 2-3 yıllık süreçte, IMF'nin en fakir ülkelere imtiyazlı kredi olarak kullandırabilmesi için 6 milyar ABD doları kaynak ayrılacaktır.
- Ekonomik canlandırma paketleri ile yapılacak yatırımların, iklim değişikliğine neden olmayacak düşük karbon emisyonlu, temiz ve verimli olması öncelikli hedef olacaktır.

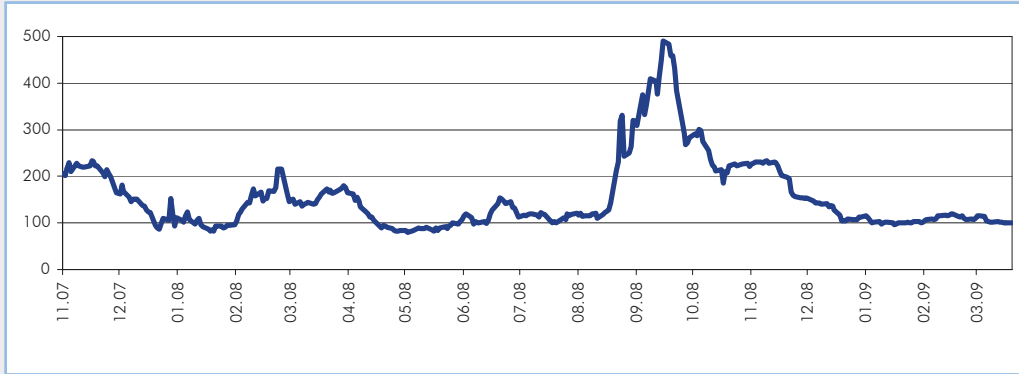
(1) Söz konusu 4 çalışma grubu; Denetimin İyileştirilmesi ve Şeffaflığın Artırılması (WG1), Uluslararası İşbirliğinin Güçlendirilmesi ve Finansal Piyasaların Bütünleşmesinin Desteklenmesi (WG2), IMF'nin Reformu (WG3) ve Dünya Bankası ile Diğer Çoktaraflı Kalkınma Bankaları (WG4) konuları çerçevesinde oluşturulmuştur.

Kaynaklar:

- 2 Nisan 2009 tarihli G-20 Liderler Zirvesi Sonuç Bildirgesi (The Global Plan for Recovery and Reform, 2 April 2009)
- http://www.g20.org/Documents/Fin_Deps_Fin_Reg_Annex_020409_-_1615_final.pdf
- http://www.g20.org/Documents/Fin_Deps_IFI_Annex_Draft_02_04_09_-_1615_Clean.pdf

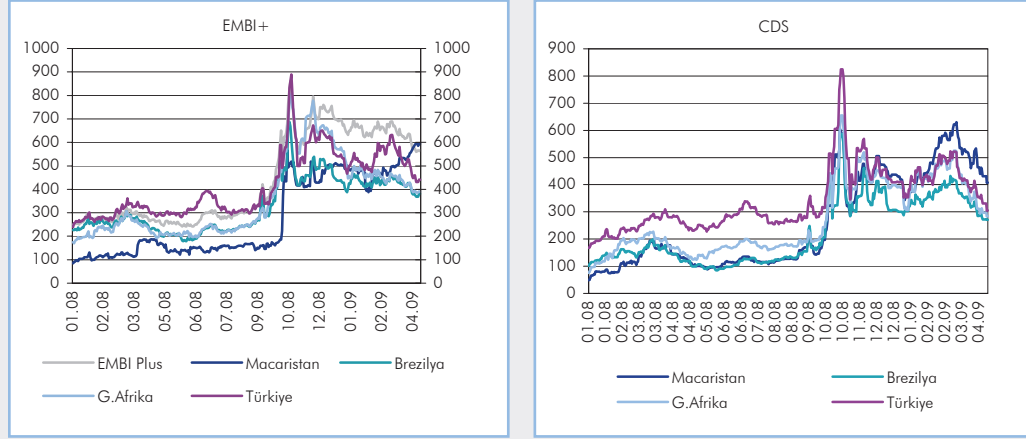
Alınan tedbirler sonucunda finansal piyasalarda gerilimin önemli ölçüde giderildiği, oynaklığın azaldığı görülmektedir. Bu çerçevede, enflasyon kaygılarının da azalmaya başladığı son dönemlerde, gelişmekte olan ülkelerin risk primlerinde ve krizin başlangıç noktası olan ABD'de hazine ile bankaların borçlanma maliyetleri arasındaki farkı gösteren TED spreadinde iyileşmeler yaşanmıştır (Grafik 1.4 ve 1.5).

Grafik 1.4.
TED Spread (Baz Puan)

Kaynak: Bloomberg

Grafik I.5.
Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Ülke Risk Primleri^{1,2} ve Kredi İflas Takası (CDS) Spreadleri³ Gelişimi (Baz Puan)

Kaynak: Bloomberg

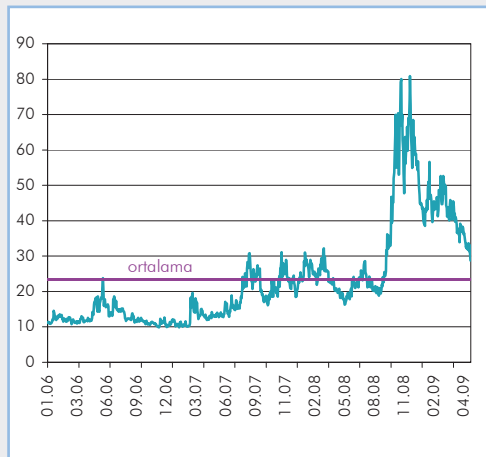
(1) Ülke risk primi, ilgili ülkenin EMBI+ endeksi ile ABD Hazine kağıtlarının getirileri arasındaki farktır.

(2) EMBI+ endeksi, gelişmekte olan 18 ülkenin Eurobond'larını, Brady tipi tahvillerini (Brady bonds) ve ikincil piyasaya olan kredilerini (traded loans) içermektedir. EMBI+ endeksinde Brezilya'nın ağırlığı yüzde 22,49; Türkiye'nin yüzde 10,04 ve Güney Afrika'nın yüzde 1,82'dir. Ayrıca, her ülke için ayrı ayrı EMBI+ endeksi de hesaplanmaktadır.

(3) 5 yıllık ABD dolan cinsinden CDS sözleşmeleri referans alınmıştır.

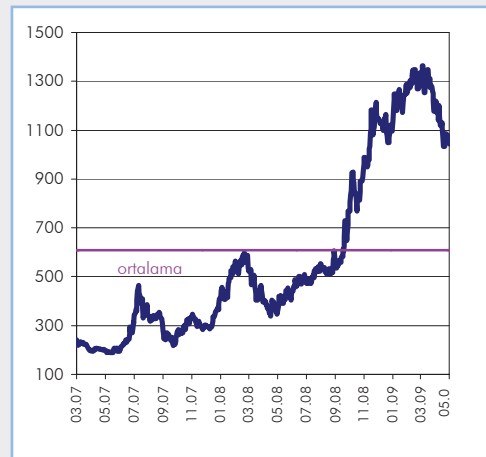
Ayrıca, ABD hisse senedi piyasalarının temel oynaklık göstergelerinden VIX endeks değeri, Ocak 2006 - Nisan 2009 döneminde ortalama 23 seviyesinde iken, 2008 yılının Kasım ayında 80'lere ulaşarak zirve yapmış, 2009 yılının Mayıs ayında ise kriz öncesi seviyesine ulaşmamakla beraber önemli ölçüde gerilemiştir (Grafik I.6). Benzer eğilim, Avrupa piyasalarında işlem gören yüksek riskli 50 firma tahvilini içeren iTraxx Europe Crossover Endeksinde de gözlenmektedir. Söz konusu endeks, 2009 yılı Mart ayında 1.363'e kadar yükselmiş, Mayıs ayına gelindiğinde ise 1.075 seviyesine gerilemiştir (Grafik I.7). Avrupa sermaye piyasalarındaki görece iyileşmenin daha yavaş olmasının nedenlerinden birinin, ABD merkez bankasının aksine, ECB'nin şirket tahvillerini de teminat olarak kabul etmemesi olduğu ileri sürülmektedir.

Grafik I.6.
VIX Endeksi

Kaynak: Bloomberg

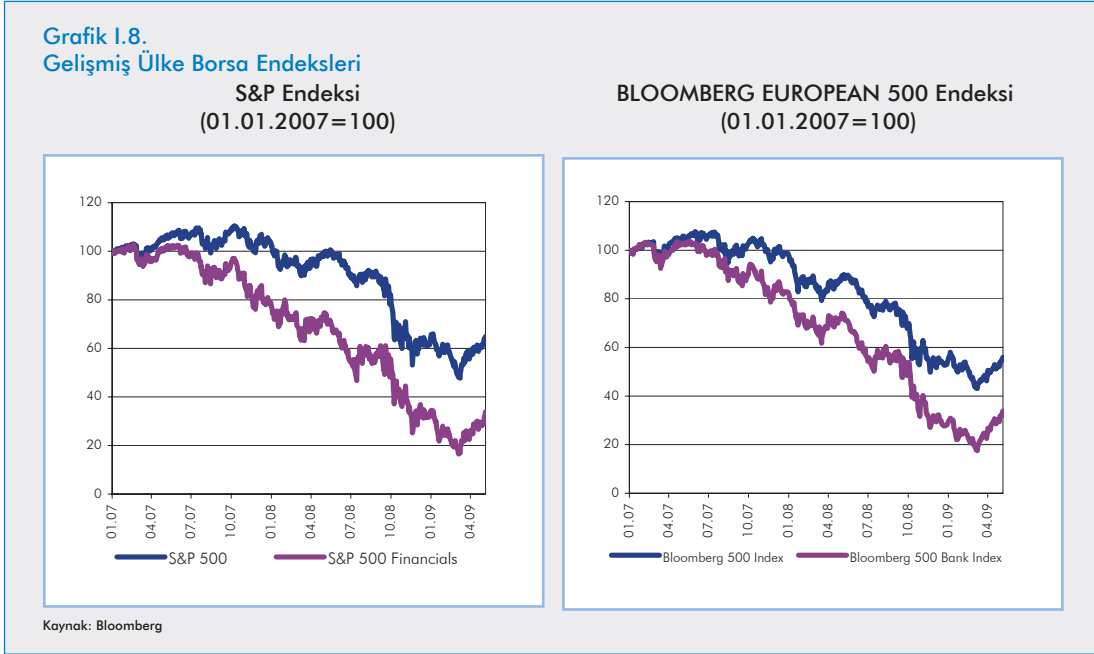
Grafik I.7.
iTraxx Europe Crossover Endeksi

Kaynak: Bloomberg

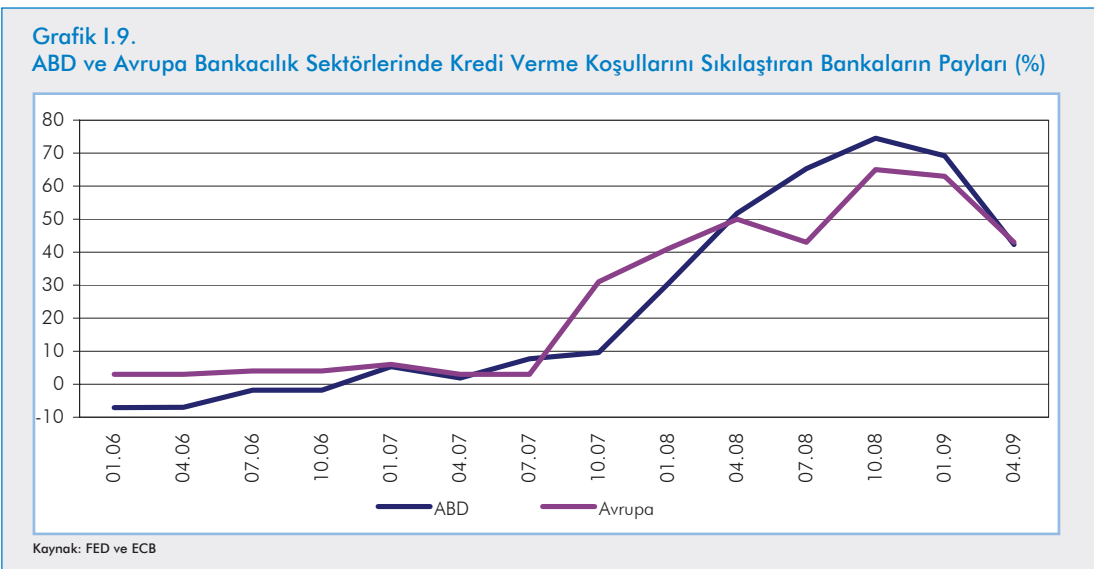
ABD'de 19 büyük bankanın bilançolarından "zehirli" varlıkların temizlenmesi amacıyla 750 milyar ABD doları tutarındaki mali paketin açıklanması, 3 Şubat 2009 tarihinde ilan edilen

“Finansal İstikrar Planı” ve buna bağlı açıklanan “Kamu-Özel Sektör Yatırım Programı” (Kutu 4) ile 7 Mayıs 2009 tarihinde açıklanan “Sermaye Yeterlilik Değerlendirmesi Çalışması (SCAP)” (Kutu 5) sonuçları piyasalarda iyimserliği güçlendirmiştir.

Bankaların eşikaltı konut kredileri ve bununla bağlantılı menkul kıymetler nedeniyle maruz kaldıkları zararların yıl sonu bilançolarına yansımaları, piyasalarda önemli bir belirsizlik kaynağının ortadan kalkmasına neden olmuştur. Ayrıca, ABD bankacılık sektörünün 2009 yılı ilk çeyreğinde, uzun süre sonra, kâra geçmesi beklentileri, başta banka hisseleri olmak üzere hisse senedi piyasalarında olumlu etkilerini göstermeye başlamıştır (Grafik I.8).

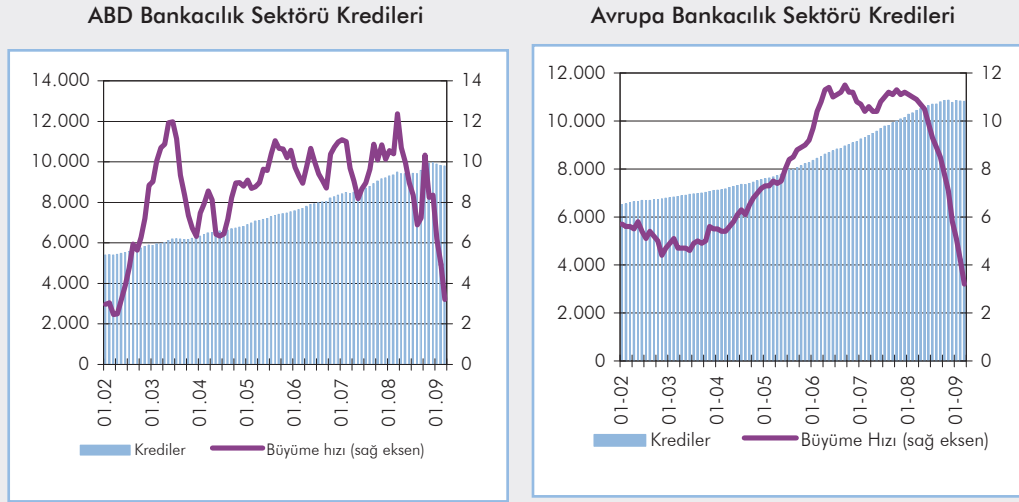
Bununla birlikte, 2007 yılı sonundan itibaren kredi verme koşullarını sıkılaştıran ABD ve Avrupa bankacılık sektörünün bu eğiliminin 2009 yılı başından itibaren azaldığı, ancak bankaların kredi vermekte hala isteksiz olduğu görülmektedir (Grafik I.9).

Bankaların kredi koşullarını sıkılaştırması sonucu, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren başta ABD ve Avrupa olmak üzere bankacılık sektörü kredi hacminde daralma ortaya çıkmıştır (Grafik I.10).

Grafik I.10.

ABD ve Avrupa Bankacılık Sektörü Kredileri Gelişimi (Milyar ABD doları, Milyar Euro, %)

Sonuç olarak, alınan politika tedbirleri ve piyasalarda oluşan olumlu havaya rağmen küresel krizin çıkış noktası olan ABD ve Avrupa bankacılık sistemindeki sorunların tam olarak giderilememesi nedeniyle kredi kanallarının sağlıklı çalışmadığı, güven ortamının sağlanamadığı ve finansal piyasaların halen kriz öncesi etkinliğinden oldukça uzak olduğu gözlenmektedir. Bu etkinliğin tekrar sağlanabilmesi, küresel anlamda dış ticaretin yeniden canlanabilmesi ve dolayısıyla sağlıklı bir büyüme sürecine geçilebilmesi, öncelikle kredi kanallarındaki aksaklıklar ile küresel ekonomik durgunluk arasında birbirini besleyen sürecin sona erdirilmesine bağlıdır.

Kutu 4.

ABD Hazine Bakanlığı'nın Kamu-Özel Sektör Yatırım Programı¹

ABD Hazine Bakanlığı tarafından 2009 yılı Ocak ayı sonunda açıklanan finansal iyileşme ve yeniden yapılandırma programının² bir parçası olarak 23 Mart 2009 tarihinde açıklanan Kamu-Özel Sektör Yatırım Programı (PPIF – Public Private Investment Program), bankaların bilançolarında bulunan sorunlu varlıklar için bir piyasa oluşturulmasını teminen kamu ve özel sektör ortaklığıyla bu varlıkların toplanacağı yatırım fonları (PPIF - Public Private Investment Funds) kurulması temeline dayanmaktadır. Kamu-Özel Sektör Yatırım Programı, özel sektör katılımcılarının, riskleri vergi mükellefleriyle paylaşmalarını, karşılığında ise söz konusu yatırımlardan elde edilecek karlardan onların da faydalanmasını amaçlamaktadır. Böylece, piyasa likiditesinin artması ve kredi akışının hızlanması hedeflenmektedir. İlk etapta 500 milyar ABD doları olacak fonlar, 1 trilyon ABD dolarına kadar çıkarılabilecektir. Ayrıca, banka kurtarmaları için oluşturulan 700 milyar ABD doları tutarındaki Sorunlu Varlık Kurtarma

Fonu'ndan (TARP - Troubled Assets Relief Program) 75-100 milyar ABD dolarlık bir dilim de söz konusu yatırım fonlarına aktarılacaktır.

Plan kapsamında kurulacak olan fonların 3 önemli özelliği bulunmaktadır:

1. Hazine sermayesinin yanı sıra fona katılan özel sektör yatırımcılarına FDIC ve ABD Merkez Bankası'ndan da finansman sağlanabilecektir.
2. Fonlar, her çeşit yatırımcıya (emeklilik fonları vb.) açık olacak, böylelikle geniş bir yelpazede halkın katılımı sağlanabilecektir.
3. Fonlar tarafından satın alınan sorunlu kredi ve menkul kıymetlerin değeri, piyasa koşullarında özel sektör tarafından belirlenecek, böylelikle hükümetin söz konusu varlıklar için değerinin üzerinde ödeme yapması engellenecektir.

Plan, ilk etapta ikamet ya da ticari amaçlı ipotek kredilerine ya da bu kredilere dayanan menkul kıymetlere odaklanmakla birlikte, piyasa talebine göre diğer varlık sınıflarını da içerebilecektir.

Plan çerçevesinde kurulacak fonların yetki almak üzere ABD Hazine Bakanlığı'na son başvuru tarihi 29 Nisan 2009'dur. Hazine Bakanlığı, yetki alan fonlara 15 Mayıs 2009'dan itibaren bildirimde bulunacağını açıklamıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, söz konusu programla, mevcut ortamda piyasası bulunmayan sorunlu varlıklar için bir piyasa oluşturulması yoluyla, aktif fiyatlarının iyileşmesi, bankaların borç verme kapasitelerinin artırılması ve bankaların zarar düzeylerine ilişkin belirsizliklerin giderilmesi amaçlanmaktadır.

Programın açıklanmasını takip eden dönemde piyasaların vermiş oldukları olumlu tepkiye rağmen plana ilişkin bir takım endişeler de mevcuttur. Bunlardan ilki, bankaların bilançolarındaki sorunlu varlıkların, oluşturulması planlanan fondan çok daha büyük miktarda olması nedeniyle bilançoların temizlenmesinde yeterli olmayabileceğine ilişkindir. Bir diğer endişe ise plan dahilinde ele alınacak aktiflerin fiyatlarının çok düşük belirlenmesi ihtimalidir. Bu durumda bankalar, sorunlu aktiflerini satmaktan kaçınabilecek, piyasalardaki likidite ve belirsizlik sorunu devam edebilecektir. Eleştirilerin odaklandığı bir diğer konu ise fonlara verilen devlet garantisine ilişkindir. Zira bu garanti sayesinde özel sektör yüksek kaldıraçla yatırım yapabilecek ve büyük karlar elde edebilecekken, zarar oluşması durumunda, söz konusu zararların büyük kısmı kamu tarafından üstlenilecektir.

(1) Public-Private Investment Program, 23 Mart 2009, http://www.treas.gov/press/releases/reports/ppip_fact_sheet.pdf

(2) Financial Stability Plan, 10 Şubat 2009, <http://www.financialstability.gov/docs/fact-sheet.pdf>

Kutu 5.**ABD Bankacılık Denetim Otoritelerince Uygulanan Sermaye Yeterlilik Değerlendirmesi Çalışması (SCAP)**

Bilindiği gibi, küresel kriz ABD finans piyasalarında başlamış, erken aşamalarda finansal piyasalarda likidite sorunu olarak ortaya çıkan durum, finansal kuruluşlara güvensizlik sorununa dönüşmüştür. Ekonominin sağlıklı bir şekilde büyümesi için hayati öneme sahip olan finans sektörüne güvenin tesis edilebilmesi politika önceliğini korumaktadır.

Bu amaçla yürütülen çalışmaların bir parçası olarak ABD bankacılık denetim otoriteleri, ekonominin geleceğine ilişkin belirsizliklerdeki artış dolayısıyla beklenenden daha fazla kayıp yaşanması durumunda, büyük bankaların aracılık görevlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyacakları ilave sermaye miktarını ölçmek üzere "Sermaye Yeterliliği Değerlendirmesi Çalışması (SCAP)" yapmışlardır.

Söz konusu çalışmaya, 2008 yıl sonu itibarıyla aktif büyüklüğü 100 milyar ABD dolarının üzerinde olan 19 bankanın katılımı zorunlu tutulmuştur. Söz konusu 19 banka, sektördeki kredilerin yüzde 50'sini kullanırmakta, aktif büyüklüğü itibarıyla ise bankacılık sektörünün 2/3'ünü oluşturmaktadır.

Bankaların dayanıklılığını ölçmek üzere büyüme ve işsizlik oranlarında kötüleşme ile konut fiyatlarındaki düşüşlerin, banka kredilerini ne kadar olumsuz etkileyeceğini hesaplamak amacıyla üç profesyonel tahmin kuruluşunun¹ 2009 yılı tahminlerinin ortalamasından oluşan "baz senaryo" ve krizin baz senaryodakinden daha şiddetli ve uzun süreli olması varsayımına dayanan "olumsuz senaryo" olmak üzere 2 senaryo oluşturulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Senaryolar

	2009	2010
Reel GSYH (%)		
Baz Senaryo	-2,0	2,1
Olumsuz Senaryo	-3,3	0,5
İşsizlik Oranı (%)		
Baz Senaryo	8,4	8,8
Olumsuz Senaryo	8,9	10,3
Konut Fiyatları (%)		
Baz Senaryo	-14	-4
Olumsuz Senaryo	-22	-7

Çalışmaya katılan 19 bankadan, belirlenen iki senaryo altında, 2009 ve 2010 yılları için kredi kayıplarına ve gelirlerine ilişkin tahmin yapmaları ve bu çerçevede hesaplanacak sermayelerinin, beklenen kayıplarını karşılayacak düzeyde olması talep edilmiştir.

Gereken ilave sermayenin belirlenmesinde sermaye yeterliliğinin göstergesi olarak ana sermayenin (Tier 1 capital) yanı sıra kayıpları karşılama kapasitesi imtiyazlı hisse senetlerine kıyasla daha yüksek olan ve ana sermayenin önemli bir kısmını oluşturması gerektiği düşünülen adi hisse senedi sermayesi (Tier 1 Common Capital) kullanılmış olup, senaryolar altında;

- minimum yüzde 6 "ana sermaye rasyosu" (Tier 1 risk based ratio) için ne kadar ilave ana sermaye ihtiyacı olduğu,
- minimum yüzde 4 "adi hisse senedi sermaye rasyosu" (Tier 1 common capital risk based ratio) için ne kadar ilave adi hisse senedi sermayesi ihtiyacı olduğu hesaplanmıştır.

Tablo 1. Çalışma Sonuçları

31 Aralık 2008 itibarıyla mevcut durum (Milyar ABD doları)	
Ana Sermaye (Tier 1 Capital)	836,7
Adi Hisse Senedi Sermayesi (Tier 1 Common Capital)	412,5
Risk Ağırlıklı Aktifler	7.814,8
Ana Sermaye Rasyosu (Tier 1 Capital Ratio) (%)	10,7
Adi Hisse Senedi Sermaye Rasyosu (Tier 1 Common Capital Ratio) (%)	5,3
2009 ve 2010 yılları için "olumsuz senaryo" altında tahminler (Milyar ABD doları)	
Toplam tahmin edilen kayıplar	599,2
Kayıpları karşılamada sermaye dışında başvurulacak kaynaklar	362,9
SCAP kapsamında hesaplanan koruma sermayesi ihtiyacı	185
2008 yılı Aralık ayından itibaren alınan tedbirler	110,4
İlave koruma sermayesi ihtiyacı	74,6

Olumsuz senaryo sonucunda oluşacak zarar tutarı, 2009 ve 2010 yıllarında 600 milyar ABD doları olarak hesaplanmış, kayıpların iki yıllık toplam tutarının, toplam krediler içindeki payının ise yüzde 9,1 ile 1930'lardaki tarihsel en yüksek değerin üzerine çıktığı görülmüştür. Ayrıca, 2007 yılının ortalarından itibaren kaydedilen zararların da eklenmesiyle, ekonominin olumsuz senaryoyu yaşaması durumunda, 2010 yılı sonu itibarıyla toplam 950 milyar ABD doları tutarında zarar kaydedileceği hesaplanmıştır.

Çalışma sonucunda 185 milyar ABD doları tutarında ilave sermaye sağlanması gerektiği sonucuna varılmıştır. 2008 yılı sonundan bu yana sermaye yapılarını iyileştirmeye yönelik olarak alınan tedbirler göz önüne alındığında, ilave sermaye tutarı 75 milyar ABD dolarına düşmektedir (Tablo 2). Söz konusu tutarın tamamının, kayıpları karşılama kapasitesi daha yüksek olan adi hisse senedi sermayesi olarak tutulması gerektiği belirtilmektedir. İlave sermaye ihtiyacı doğan bankaların, çalışma sonuçlarının açıklandığı tarihten itibaren 1 ay içerisinde detaylı bir plan hazırlayıp denetim otoritelerinin onayına sunmaları ve 2009 yılı Kasım ayı başına kadar söz konusu planı uygulamaları beklenmektedir.

Ekonomi ve finans çevrelerince söz konusu çalışmaya yönelik, senaryoların yeterince şiddetli olmadığı, yapılan gelir ve kayıp tahminlerinin diğer kuruluşlarca yapılan tahminlerle tutarlı olmadığı gibi eleştiriler yapılmış olmakla birlikte, çalışmanın sonuçları piyasalar tarafından olumlu algılanmış, bankacılık hisselerinin değerinde artış görülmüştür.

(1) Concensus Forecasts, Blue Chip, Survey of Professional Forecasters

Kaynaklar:

- The Supervisory Capital Assessment Program: Design and Implementation (<http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bcreg20090424a1.pdf>)
- The Supervisory Capital Assessment Program: Overview of Results (<http://www.financialstability.gov/docs/SCAPResults.pdf>)

Kutu 6.**Finansal İstikrar Kurulu**

1999 yılında G-7 inisiyatifiyle, üyeleri arasında bilgi paylaşımı ve işbirliğini sağlayarak uluslararası finansal istikrarı geliştirmek amacıyla "Finansal İstikrar Forumu" (FSF – Financial Stability Forum) adlı uluslararası bir platform oluşturulmuştur. Bu platformun temel misyonu, küresel finansal sistemin kırılganlıklarını tespit etmek ve bunları giderecek faaliyetlerde bulunabilmek için ilgili otoriteler arasında gerekli eşgüdüm ve bilgi paylaşımını sağlamak olarak belirlenmiştir.

Yaşanan son krizin oluşumu ve yarattığı etkiler bakımından küresel finansal istikrarın öneminin bir kez daha ve çok net bir şekilde ortaya çıkması nedeniyle, G-20 liderleri 2009 yılı Nisan ayında Londra'da yapılan zirve toplantısında FSF'nin genişletilmesi ve daha kurumsal bir yapıya kavuşturulmasına karar vermişlerdir. Bu çerçevede, FSF'ye yeni üyeler katılmış, görev tanımı genişletilmiş ve ismi Finansal İstikrar Kurulu (FSB–Financial Stability Board) olarak değiştirilmiştir. Sekreteryası İsviçre'nin Basel kentindeki Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS -Bank for International Settlements) bünyesinde bulunan Kurul'un başkanlığını halen İtalya Merkez Bankası Başkanı Mario Draghi yürütmektedir.

Londra'daki G-20 zirvesinde alınan karar gereği üyelik tabanı tüm G-20 ülkeleri ile birlikte İspanya ve Avrupa Komisyonu'nu da kapsayacak şekilde genişletilen FSB'de ayrıca; OECD, BIS, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra IASB, IOSCO, IAIS, BCBS, CGFS ve CPSS gibi uluslararası standart belirleyici kurumlar da temsil edilmektedir.

FSB'nin FSF'den farklı olarak üstlendiği ilave görevler şunlardır:

- Piyasalardaki gelişmeleri takip etmek ve bu gelişmelerin gözetim ve denetim politikaları üzerindeki etkileri hakkında görüş bildirmek,
- Uluslararası Standart Belirleyici Kurumların politikalarını oluştururken öncelikleri dikkate alarak eksiklikleri giderecek şekilde çalışmalarını teminen, stratejik gözden geçirme faaliyetlerinde bulunmak,
- Denetim grupları (supervisory colleges) oluşturulmasını desteklemek ve bunlar için kurallar belirlemek,
- Özellikle sistemik öneme sahip kuruluşları dikkate alarak ülkeler arası kriz yönetimi konusunda acil eylem planlarını hazırlamak,
- IMF ile işbirliği içerisinde Erken Uyarı Egzersizleri yürütmek.

FSB'nin en yetkili organı ve aynı zamanda karar mercii Genel Kurul'dur. Üyeler Genel Kurul'a, Hazine, Merkez Bankası ve Finansal Denetim Otoritelerinin bir ya da birkaçı ile katılır ve bu kurumların başkanları tarafından temsil edilirler. FSB'nin diğer bir organı ise Yönetim Komitesi'dir. Bu organın görevi normal olarak yılda iki kez yapılan Genel Kurul toplantıları arasındaki süreçte FSB'nin almış olduğu kararların uygulanmasına yönelik operasyonel faaliyetlerde bulunmaktır. Komite'nin kimlerden oluşacağı üyelerin coğrafi bölgelerinin ve kurumsal işlevlerinin dengeli temsili gözetilerek FSB Başkanı tarafından belirlenir.

FSB Genel Kurulu'nun, görevlerini yerine getirebilmek için "Kırılganlıkları Değerlendirme Komitesi", "Denetim ve Düzenlemede İşbirliği Komitesi" ve "Standartları Uygulama Komitesi" adında üç daimi komite kurması öngörülmüştür. Genel Kurul, gerek gördüğü takdirde başka komiteler ve geçici çalışma grupları da kurabilecektir. Türkiye 12 Mart 2009 tarihinde FSB üyeliğine kabul edilmiş ve kendisine Genel Kurul'da bir temsilci bulundurma hakkı verilmiştir. Ülkemiz ilgili otoritelerince yapılan değerlendirmeler sonucunda, Türkiye'nin Finansal İstikrar Kurulu'nda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından temsil edilmesi kararlaştırılmış olup, Kurul bünyesinde yürütülecek çalışmalara diğer otoritelerden de katılım sağlanacaktır.

I.1.2. Ödemeler Dengesi

Raporun önceki sayısında öngörüldüğü şekilde, enerji fiyatlarındaki düşüş ile iç ve dış talepteki gerileme ve bunlara bağlı olarak büyümedeki yavaşlama nedeniyle cari açık daralma sürecine girmiştir.

Tablo I.1. Ödemeler Dengesi (Milyar ABD doları)

	2005	2006	2007	2008	03.09*
CARİ İŞLEMLER HESABI	-22,1	-32,1	-38,2	-41,6	-30,5
Dış Ticaret Dengesi	-33,0	-41,0	-46,7	-53,1	-42,0
Toplam Mal İhracatı ¹	78,4	93,6	115,4	140,8	131,7
Toplam Mal İthalatı ¹	-111,4	-134,6	-162,0	-193,9	-173,7
Karşılama Oranı (%)	70,4	69,6	71,2	72,6	75,8
Hizmetler Dengesi	15,3	13,7	13,3	17,5	17,4
Gelir Dengesi	-5,9	-6,7	-7,1	-8,0	-7,9
Cari Transferler	1,5	1,9	2,2	2,0	2,0
SERMAYE VE FİNANS HESABI	19,5	32,1	36,6	37,0	21,2
Doğrudan Yatırımlar	9,0	19,3	19,9	15,6	14,0
Portföy Yatırımları	13,4	7,4	0,7	-5,0	-6,9
Diğer Yatırımlar	14,9	11,5	24,0	25,4	11,8
Rezerv Varlıklar	-17,8	-6,1	-8,0	1,1	2,3
NET HATA VE NOKSAN	2,6	0,0	1,6	4,6	9,3

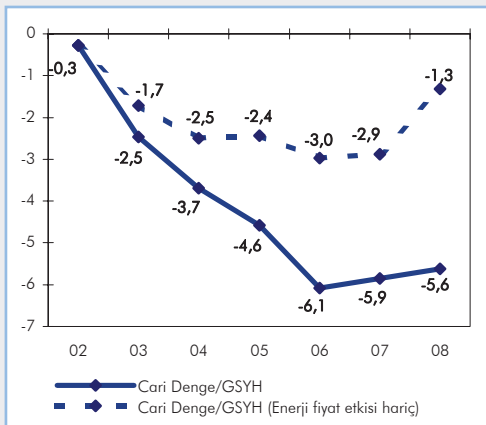
Kaynak: TCMB

(*) Son 12 aylık verileri kapsamaktadır.

(1) Bavalı ticareti, limanlarda sağlanan mallar ve altın dahildir.

2008 yılı Ağustos ayı itibarıyla 49 milyar ABD doları ile yıllık bazda en yüksek açığı veren cari işlemler hesabı, küresel krizin iç ve dış talep üzerindeki yansımalarının belirginleşmeye başladığı Ekim ayından itibaren hızla azalarak, 2008 yılı sonunda 41,6 milyar ABD doları olmuştur. 2009 yılı Mart ayı itibarıyla ise yıllık bazda 30,5 milyar ABD dolarına gerileyen cari açığıdaki daralma sürecinin devam ettiği görülmektedir (Tablo I.1).

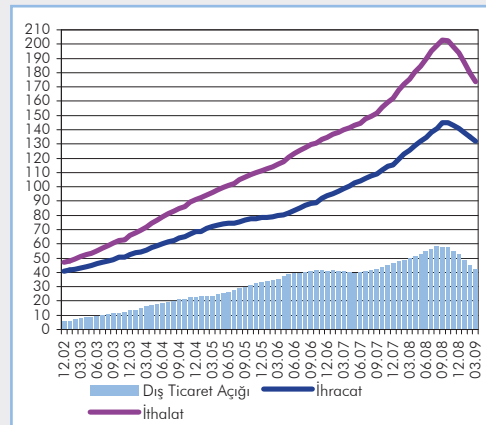
Grafik I.11.
Cari Denge'nin GSYH'ye Oranı ve Enerji Fiyatlarının Etkisi¹ (%)

Kaynak: TCMB, TÜİK

(1) 2003-2008 döneminde enerji fiyat artışlarının cari denge üzerine etkisi, 2002 yılı fiyatları sabit tutularak hesaplanmıştır. Dikkate alınan enerji alt kalemleri; Madencilik ve Taşocaklığı sektörü altında, maden kömürü ve linyit, ham petrol, doğal gaz ile İmalat Sanayii altında yer alan kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlardır.

Grafik I.12.
İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Açığının Gelişimi¹ (Milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB

(1) Son 12 aylık birikimli veriler kullanılmıştır.

2007 yılı sonunda yüzde 5,9 olan cari işlemler açığının GSYH'ye oranı, GSYH'de 2008 yılının son çeyreğinde yaşanan daralmaya rağmen, 2008 yılında yüzde 5,6'ya gerilemiştir. Enerji

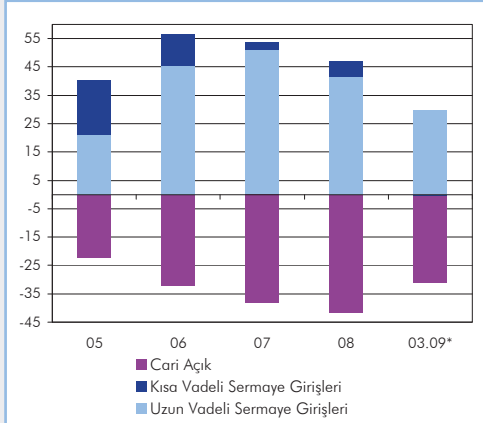
fiyat etkisinden arındırıldığında, cari işlemler açığındaki azalmanın daha da belirgin olduğu görülmektedir (Grafik I.11). Bu durumun temel nedeni, ithalatın miktar olarak da ihracattan çok daha hızlı düşmesidir. Son dönemde Türkiye, enerji hariç tutulduğunda cari fazla veren bir ülke olmuştur.

Cari işlemler hesabının en önemli bileşeni olan dış ticaret dengesi incelendiğinde, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla son 12 aylık ihracatın bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,9'luk büyüme kaydederek 131,7 milyar ABD dolarına ulaştığı görülmektedir. Aynı dönemde yüzde 1'lik düşüş gösteren ithalat ise 173,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Yıllık bazda incelendiğinde, 2002 yılı Şubat ayından beri kesintisiz olarak büyüyen ihracat ve ithalat ilk kez 2008 yılı Ekim ayında düşüş göstermiş, bu tarihten itibaren ise dünya ticaret hacmindeki genel daralma eğilimine paralel olarak düşüşleri sürmüştür. İthalatın düşüş hızının ihracatından belirgin olarak yüksek seyrettiği ve dolayısıyla dış ticaret açığının hızlı bir daralma sürecine girdiği gözlenmektedir (Grafik I.12).

Cari işlemler hesabının diğer bileşenlerinden olan hizmetler dengesindeki turizm gelirleri kaynaklı fazla, 2008 yılının sonuna göre önemli bir değişim göstermezken; gelir dengesindeki açık, doğrudan yabancı yatırımların azalan kar transferleri nedeniyle bir miktar daralmıştır. Genel hükümetin aldığı hibeler ve işçi havalelerinden oluşan cari transferlerde ise son dönemde önemli bir değişim olmamıştır (Tablo I.1).

Grafik I.13.
Cari Açık ve Sermaye Girişleri^{1,2}
(Milyar ABD doları)

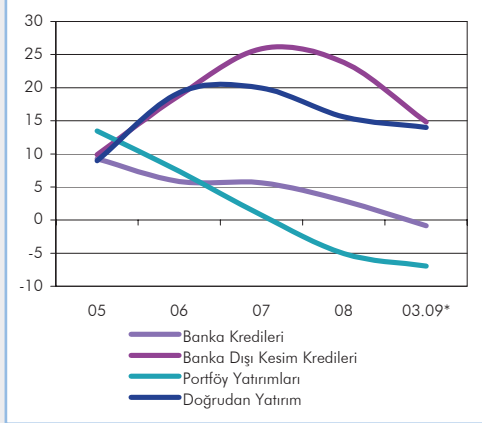
Kaynak: TCMB

(1) Uzun vadeli sermaye girişleri; doğrudan yatırımlardan, genel hükümetin ve bankaların borç senetleri yükümlülüklerinden, uzun vadeli nakit kredilerden, uzun vadeli ticari kredilerden ve TCMB'deki uzun vadeli mevduatların toplamından oluşmaktadır.

(2) Kısa vadeli sermaye girişleri; hisse senetleri ve DİBS'lerden oluşan portföy yatırımları ile kısa vadeli nakit kredileri, kısa vadeli ticari kredileri, bankalar ve TCMB'deki kısa vadeli mevduatları ve diğer kısa vadeli yükümlülüklerden oluşan diğer yatırımları kapsamaktadır.

(*) Son 12 aylık verileri kapsamaktadır.

Grafik I.14.
Cari Açığın Ana Finansman Kalemlerinin Gelişimi^{1,2,3,4}
(Milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB

(1) Banka Kredileri: Yurtdışından bankacılık sektörünün kısa ve uzun vadeli net kredi kullanımı.

(2) Banka Dışı Kesim Kredileri: Bankacılık dışı kesimin (genel hükümet hariç) yurt dışından kısa ve uzun vadeli net kredi kullanımı.

(3) Doğrudan Yatırım: Net doğrudan yatırım girişi (gayrimenkul dahil)

(4) Portföy Yatırımı: Yurtdışı yerleşiklerin net hisse ve borçlanma senedi alım(+)/satımları(-)

(*) Son 12 aylık verileri kapsamaktadır.

Cari açığın en önemli finansman kaleminin halen uzun vadeli sermaye girişleri olduğu ve söz konusu girişlerin büyük bölümünü özel sektörün yurtdışından temin ettiği kredilerin oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla son 12 aylık dönemde bankalar ile özel kesimin yurtdışından kullandığı uzun vadeli kredileri içeren "diğer yatırımlar"ın azaldığı, kısa vadeli sermaye hareketlerinde ise bir miktar çıkış gerçekleştiği görülmektedir. 2008 yılı sonuna göre yatay bir seyir izleyen doğrudan yatırımların toplam sermaye girişi içerisindeki payı ise diğer finansman kaynaklarındaki görece hızlı düşüşe bağlı olarak artmıştır (Grafik I.13, Grafik I.14).

2009 yılı Mart ayı itibarıyla son 12 aylık dönemde ülkemize doğrudan yatırımlar ve diğer yatırımlar kanalıyla yaklaşık 25,8 milyar ABD doları net sermaye girişi olmuştur. Diğer taraftan, küresel finans piyasalarında yaşanan kriz nedeniyle portföy yatırımlarında gözlenen çıkış devam etmiş ve portföy yatırımları kanalıyla gerçekleşen net sermaye çıkışı aynı dönemde 6,9 milyar ABD doları olmuştur. Son 12 aylık dönemde bankaların net kredi geri ödeyicisi durumuna geçtiği dikkat çekmektedir (Grafik I.14).

2009 yılı Mart ayı itibarıyla 9,3 milyar ABD dolarına ulaşarak büyük bir artış gösteren net hata ve noksan kaleminin bu denli yüksek tutarlı gerçekleşmesinde; kur hareketlerinin muhasebeleştirilmesi sırasında ortaya çıkan farklılıkların yanı sıra, yurtiçi bankacılık sistemi dışında tutulan efektif şeklindeki tasarrufların bankalara TL karşılığı satılması ile yurt içinde yerleşik kişilerin yurtdışındaki mevduatlarındaki değişimin bu dönemde yüksek gerçekleşmesinin rol oynadığı düşünülmektedir. Nitekim, BIS tarafından yayımlanan veriler ve bankaların yurtdışı mizanları üzerinde yapılan çalışmalar, yurtdışındaki mevduat çözülmesinin net hata ve noksan kalemi üzerindeki etkisini teyit etmektedir (Tablo I.14).

Kutu 7.

Uluslararası Sermaye Hareketleri

Yaşanan küresel kriz, uluslararası sermaye hareketlerini de önemli ölçüde yavaşlatmıştır. Bu gelişmeden en fazla etkilenmekte olan ülkeler ise kriz öncesi dönemdeki yüksek oranlı büyümelerini büyük miktarda yabancı sermaye girişiyle finanse eden gelişmekte olan ülkelerdir. Nitekim "Uluslararası Finans Enstitüsü"nü'nün (UFE)¹ hesaplamalarına göre 2007 yılında gelişmekte olan ülkelerin yurt dışından sağladığı fonların net tutarı 929 milyar ABD dolarına kadar çıkmıştır. Ancak, 2008 yılı son çeyreğinde yaşanan olumsuz gelişmelerin de etkisiyle 2008 yılı için bu tutarın 466 milyar ABD dolarına kadar düşmüş olması beklenmektedir. 2009 yılı için ise UFE, gelişmekte olan ülke piyasalarına net dış fon girişinin, küresel büyümedeki olumsuz beklentilere bağlı olarak 165 milyar ABD dolarına kadar gerileyeceğini tahmin etmektedir. Söz konusu düşüş eğiliminde en çarpıcı gelişmenin bankalar tarafından kullanılan kredilerde olması beklenmektedir. Zira, 2007 yılında bankaların aldığı krediler kanalıyla gerçekleşen net fon girişi 410 milyar ABD doları iken, söz konusu tutarın 2008 yılı sonunda 167 milyar ABD dolarına düşmesi beklenmektedir. 2009 yılı için ise fon akışının tersine dönerek, bankaların 61 milyar ABD doları civarında net kredi geri ödeyicisi konumuna geleceği tahmin edilmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Özel Sermaye Hareketleri - Gelişmekte Olan Ülkeler

(Milyon ABD Doları)	2006	2007	2008 ¹	2009 ²
Özel Sermaye Hareketleri (Net)	564.909	928.553	465.792	165.328
Net Sermaye Piyasası Yatırımları	222.309	296.131	174.065	194.823
Net Doğrudan Yatırımlar	170.911	304.146	263.358	197.476
Net Portföy Yatırımları	51.478	-8.015	-89.293	-2.653
Kullanılan Krediler (Net)	342.599	632.422	291.727	-29.495
Bankalar (Net)	211.915	410.259	166.643	-60.642
Banka dışı kuruluşlar (Net)	130.684	222.163	125.083	31.147

Kaynak: Institute of International Finance

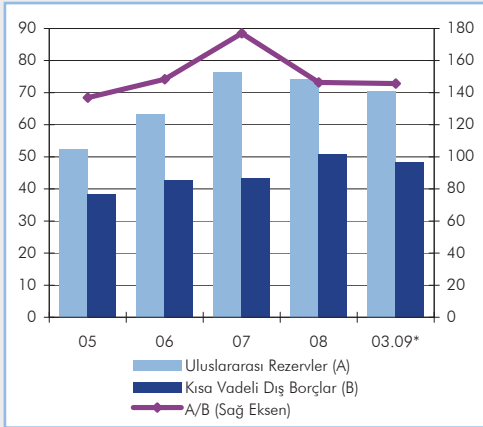
(1) Tahmin

(2) Öngörü

Gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketlerindeki gerileme, büyük oranda küresel kriz ve buna bağlı oluşan güven kaybından kaynaklanmaktadır. Buna ilave olarak büyüme ile sermaye hareketlerindeki birbirini besleyen süreç dikkate alındığında, küresel büyümedeki daralma, kaçınılmaz olarak sermaye hareketlerindeki gerilemeyi de beraberinde getirmektedir. Zira sermaye hareketlerindeki düşüş, hem küresel büyümedeki daralmayı artırmakta hem de bu daralmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

(1) Institute of International Finance, 27 Ocak 2009

Grafik I.15.
Kısa Vadeli Dış Borçlar¹ ve Uluslararası Rezervler² (Milyar ABD doları, %)

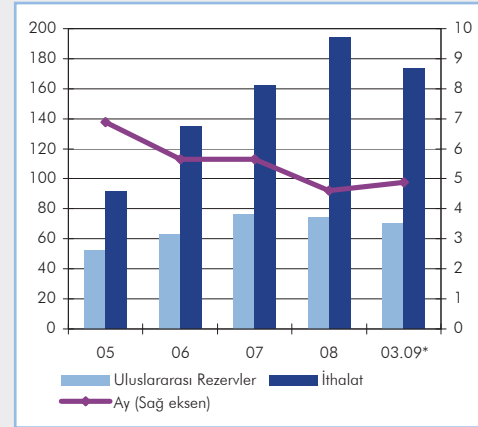
Kaynak: HM, TCMB

(1) Kısa vadeli dış borçlar=Genel Yönetim, TCMB, ticari bankalar ve diğer sektörlerin kısa vadeli borçları.

(2) Uluslararası rezervler =TCMB brüt döviz rezervleri (altın dahil)

(*) Kısa vadeli dış borçlar verisi geçicidir.

Grafik I.16.
Rezervlerin İthalatı Karşıladediği Ay Sayısı^{1,2} (Milyar ABD doları, Ay)

Kaynak: TCMB

(1) Uluslararası Rezervler= TCMB Brüt Döviz Rezervleri (altın dahil)

(2) Ay sayısı, uluslararası rezervlerin söz konusu yıl sonu itibarıyla aynı yılın kaç aylık ithalatını karşıladığını göstermektedir.

(*) İthalat için son 12 aylık birikimli veriler kullanılmıştır.

Dış borç ödeme gücü göstergelerinden biri olarak kabul gören uluslararası rezervlerin kısa vadeli dış borç stokuna oranı, 2008 yılı sonuna göre önemli bir değişim göstermemiş ve 2009 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 145,7 olarak gerçekleşmiştir (Grafik I.15). Bir ülkenin dış pazarlardan ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri herhangi bir dış desteğe gerek duymaksızın ne kadarlık bir süre için temin edebileceğini gösteren uluslararası rezervlerin toplam ithalata oranı ise son dönemde rezervlerin azalmasına rağmen ithalatta görülen hızlı düşüş nedeniyle yükselmiştir (Grafik I.16).

Tablo I.2. Cari İşlemler Açığını Finanse Eden Taraflar (Milyar ABD doları)

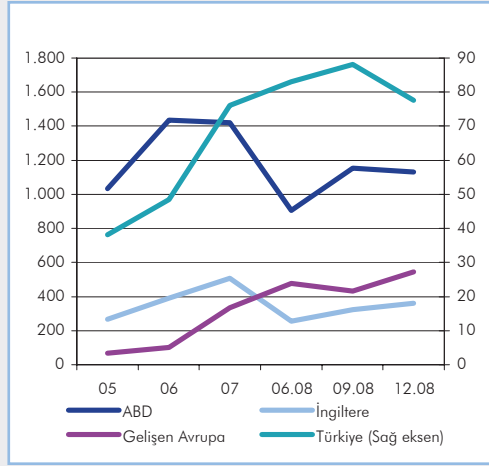
	2005	2006	2007	2008	03.09*
Cari İşlemler Hesabı	-22,1	-32,1	-38,2	-41,6	-30,5
Finans Hesapları	19,5	32,1	36,6	37,0	21,2
Genel Hükümet (Merkez Bankası ve Rezerv dahil)	-16,5	-2,9	-15,5	-4,1	-4,3
Özel Sektör (Bankalar dahil)	36,0	35,0	52,1	41,1	25,4
Net Hata Noksan	2,6	0,0	1,6	4,6	9,3

Kaynak: TCMB

(*) Veriler yıllıklandırılmıştır.

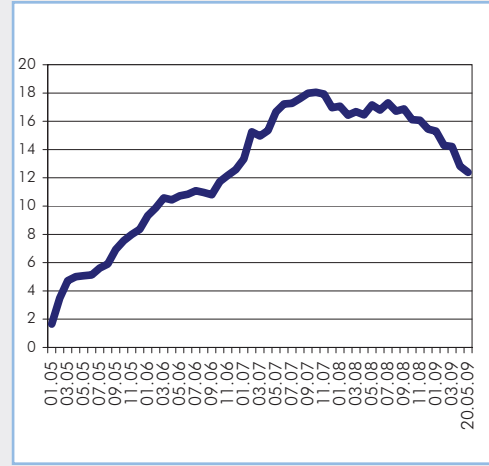
Uzun yıllardır süregelen cari işlemler açığının, önceki yıllarda olduğu gibi büyük ölçüde bankalar dahil özel sektör tarafından sağlanan uzun vadeli kaynaklarla finanse edildiği görülmektedir (Tablo I.2).

Grafik I.17.
Uluslararası Bankaların Seçilmiş Ülkelerden Net Alacakları¹
(Milyar ABD doları)

Kaynak: BIS
(1) Aralık 2008 verileri geçicidir.

Grafik I.18.
Yabancıların Net TL Tahvil İhraçlarının Gelişimi
(Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Uluslararası Ödemeler Bankası'na (BIS) raporlama yapan bankaların ABD ve İngiltere'den net alacakları halen kriz öncesi seviyelerin altında bulunmakla birlikte, gelişmekte olan Avrupa ülkelerinde yavaşlayarak da olsa artmaya devam etmiştir. Söz konusu bankaların Türkiye'deki net alacakları ise küresel krizin ilk aşamalarında artarak devam etmiş, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren ise düşüş eğilimine girerek 2008 yılı sonu itibarıyla 77,5 milyar ABD dolarına gerilemiştir (Grafik I.17).

Yabancıların TL cinsinden ihraç etmiş oldukları net tahvil miktarı, hızlı bir artış sürecinin ardından, küresel finansal krizin başladığı 2007 yılının ikinci yarısından itibaren yatay bir seyir izlemeye başlamış, takip eden süreçte ise özellikle krizin gelişmekte olan ülke para birimleri üzerinde etkisini gösterdiği 2008 yılı Ekim ayından başlayarak düşüş eğilimi içerisine girmiştir. Söz konusu aydan itibaren yeni ihraç yapılmaması ve itfaların sürmesi nedeniyle vadesi gelmemiş toplam tahvil tutarı 20 Mayıs 2009 tarihi itibarıyla 12,4 Milyar TL'ye kadar gerilemiştir (Grafik I.18).

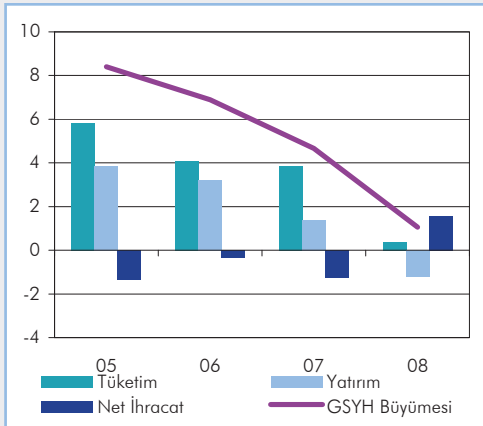
Sonuç olarak, ABD merkezli olarak ortaya çıkan ve takip eden süreçte diğer ülkelere de yayılarak küresel boyut kazanan kriz nedeniyle, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren bozulan iç ve dış talep koşulları ile düşen enerji fiyatları, cari açığın hızlı bir daralma sürecine girmesine neden olmuştur. Cari açığın kısa vadede aşağı yönlü eğilimini sürdürmesi beklenmektedir.

1.2. Büyüme ve Enflasyon

1.2.1. Büyüme

Küresel krizin ülkemize yansımalarıyla birlikte, 2008 yılının son çeyreğinde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 6,2 oranında küçülmüştür. Bu küçülme sonucunda 2008 yılının tamamında GSYH büyümesi yüzde 1,1'e gerilemiştir.

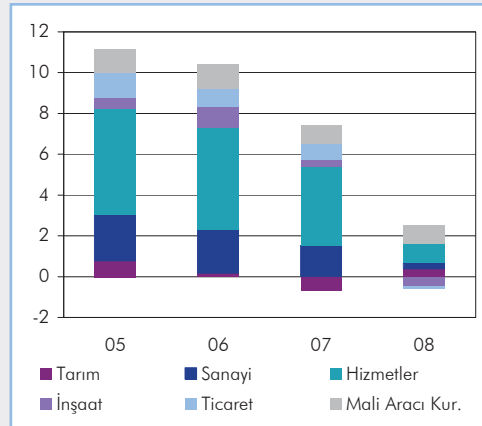
Grafik 1.19.
Büyüme Hızı ve Büyümenin Kompozisyonu^{1, 2}
(%, Puan)

Kaynak: TÜİK

(1) Bir önceki yılın aynı dönemine göre yıllık yüzde değişimi göstermektedir.
(2) Net İhracat=Mal ve Hizmet İhracatı- Mal ve Hizmet İthalatı

Grafik 1.20.
Sektörlerin Büyüme Katkıları¹
(%, Puan)

Kaynak: TÜİK

(1) İnşaat, ticaret ve mali aracı kuruluşlar, hizmetler sektörünün alt sektörleri olup hizmetler toplamına dahil edilmiştir.

GSYH'nin harcamalar yönünden en büyük bileşeni olan hanehalkı tüketim harcamaları, 2008 yılının son çeyreğinde küresel krizin yarattığı belirsizlikle beraber bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,6 gerilemiş ve buna bağlı olarak 2008 yılında hanehalkı tüketim harcamalarının büyümesi yüzde 0,3 olarak gerçekleşmiştir. Hanehalkı tüketiminin 2008 yılında büyümeye katkısı ise bir önceki yıla göre 3 puan azalarak 0,2 puana gerilemiştir. Diğer taraftan, kamu tüketim harcamaları 2008 yılının son çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6,1, yılın tamamında ise yüzde 1,8 artış göstermiştir.

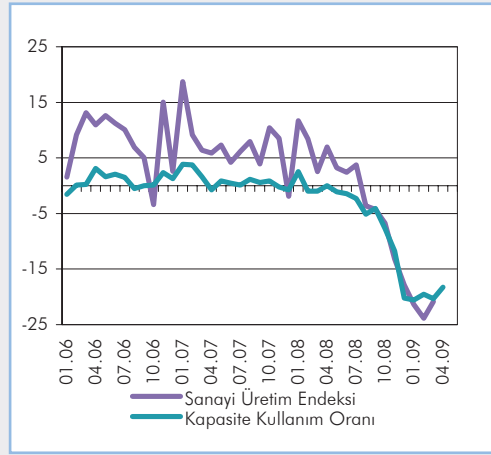
Benzer şekilde, toplam yatırım harcamaları içerisinde yüksek payı olan özel sektör yatırım harcamaları, 2008 yılı son çeyreğinde yıllık yüzde 7,3 azalırken, kamu sektörü yatırım harcamaları yıllık yüzde 13,1 artmıştır. Kamu yatırımlarındaki artışa rağmen özel sektör yatırımlarındaki azalış nedeniyle toplam yatırım harcamalarının büyümeye katkısı 2007 yıl sonuna göre 2,6 puan azalarak -1,2 puan olmuştur (Grafik 1.19).

Mal ve hizmet ithalatının, ihracattan daha hızlı düşmesi nedeniyle net ihracatın büyümeye katkısı 2007 yıl sonuna göre negatiften pozitifte dönerek 2,8 puan artmış ve 1,6 puan olmuştur (Grafik 1.19).

GSYH üretim yönünden sektörler itibarıyla incelendiğinde ise 2008 yılı sonu itibarıyla ticaretin ve inşaat sektörünün büyümeye katkısının negatife döndüğü görülmektedir. Öte yandan, tarımın bu dönemde büyümeye katkısı olumlu olmuş, sanayi ve hizmetlerin ise büyümeye katkısı azalmıştır. Diğer yandan, mali aracı kuruluşların büyümeye katkısının devam ettiği görülmektedir (Grafik 1.20).

2008 yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı'nda, Türkiye ekonomisinde 2008 yılının son çeyreğinde yaşanan daralmanın 2009 yılında da devam edeceği, 2010 yılından itibaren ise büyüme sürecine girileceği ifade edilmiştir. Söz konusu programda, GSYH'de 2009 yılı sonu için yüzde 3,6 oranında küçülme, 2010 yılı sonu için ise yüzde 3,3 oranında büyüme öngörülmüştür.

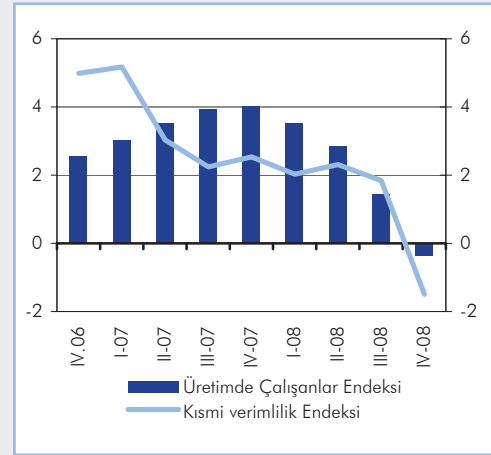
Grafik I.21.
Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranı¹
(Yıllık Değişim)

Kaynak: TÜİK

(1) 1999 yılından itibaren ISIC, Rev.3'e göre 1997=100 temel yıllı olarak yayınlanan Aylık Sanayi Üretim Endeksinin, zaman içerisinde ekonomideki gelişmeler nedeniyle güncelliğini kaybetmesi, seçilen ürünlerdeki kalite farklılaşması ve sektör ağırlıklarındaki değişimler sonucu yenilenmesine karar verilmiştir. Bunun sonucu olarak, uluslararası karşılaştırılabilirliği sağlamak amacıyla NACE Rev.1.1'e göre 2005=100 temel yıllı endeks hesaplanmaya başlanmıştır.

Grafik I.22.
İmalat Sektöründe Kısmi Verimlilik ve Üretimde Çalışanlar^{1,2}
(Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK

(1) Veriler yıllıklandırılmıştır.

(2) 2005=100 endeksi kullanılmıştır.

Sanayi üretimi, 2008 yılı son çeyreğinde hızla gerilemiş ve 2009 yılı Şubat ayında, geçen yılın aynı ayına göre imalat sanayiinden kaynaklanmak üzere yüzde 23,8 azalmıştır. 2009 yılı Mart ayında ise sanayi üretim endeksindeki küçülme hızının yavaşlayarak yüzde 20,9 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Grafik I.21).

İmalat sanayi üretimi 2009 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 23,5 oranında azalmıştır. Söz konusu gerileme, başta yüzde 53,1'lik düşüş ile Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı Römork İmalatından, yüzde 41,8 ile Büro Makineleri ve Bilgisayar imalatından ve yüzde 40,7 ile Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatından kaynaklanmaktadır.

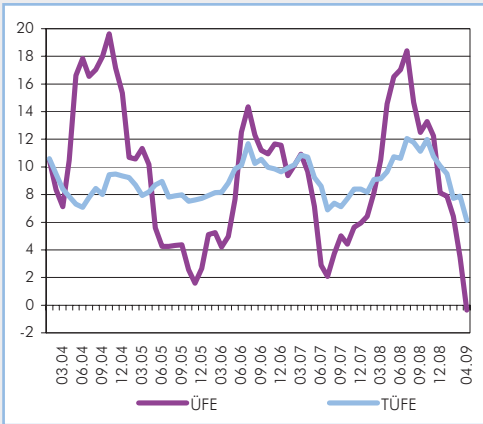
İmalat sanayiinde kapasite kullanım oranı 2008 yılı ortasından itibaren üç çeyrek boyunca azalış göstermiştir. 2009 yılı Mart ayında iç talebi desteklemek amacıyla uygulamaya konan vergi indirimlerinin de katkısıyla, kapasite kullanım oranındaki bozulma eğilimi Nisan ayında durmuştur. Bununla birlikte, Nisan ayında kapasite kullanım oranı geçen yılın aynı döneminden 14,9 puan düşük gerçekleşmiştir. İmalat Sanayi Eğilim Anketi sonuçlarına göre, bu dönemde işyerlerinin tam kapasite ile çalışmamasında hem iç hem de dış talebin zayıf seyrinin rol oynadığı gözlenmektedir.

İmalat sanayiinde üretimde çalışan kişi başına kısmi verimlilik bir önceki yıla göre 2007 yılı sonunda yüzde 2,5 artarken, 2008 yılı sonunda yıllık bazda yüzde 1,5 düşüş gerçekleşmiştir. Bu durum, üretim artış hızının yavaşlamasından kaynaklanmaktadır (Grafik I.22). Öte yandan, çalışanlar endeksindeki artış hızı düşüş eğilimini devam ettirmiş, 2008 yılı sonunda bir önceki yıla göre yüzde 0,4 azalmıştır.

1.2.2. Enflasyon

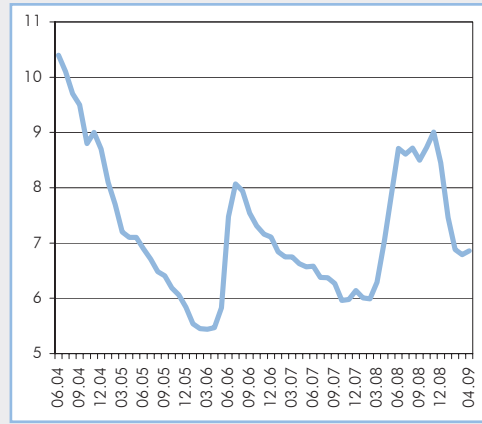
2007 yılında yüzde 8,39 olan tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) yıllık artış oranı, 2008 yılı sonunda yüzde 10,1'e yükselmiş ve yıl sonu hedefi etrafında oluşturulan belirsizlik aralığının üst sınırının üzerinde kalmıştır. 2008 yılı boyunca yurt içi enflasyonun seyri üzerinde daha çok küresel ekonomideki gelişmeler belirleyici olmuştur. Yılın ilk üç çeyreğinde enerji ve diğer emtia fiyatlarında gözlenen sert artışlara bağlı olarak yükselen ve Eylül 2008 itibarıyla yüzde 11,1 olarak gerçekleşen TÜFE yıllık enflasyonu, son çeyrekte dünya ekonomisinde gözlenen belirgin yavaşlamaya bağlı olarak enerji ve diğer emtia fiyatlarının düşmesi ve yurtiçi enerji ve işlenmiş gıda fiyatlarının artış hızında yaşanan gerilemeyle Aralık 2008 itibarıyla yüzde 10,1'e düşmüştür. Yılın son çeyreğinde, döviz kurlarında yaşanan belirgin değer kayıplarına rağmen, döviz kuru hareketlerinin fiyatlar üzerindeki etkisi, iktisadi faaliyetteki belirgin daralma ve ithalat fiyatlarındaki gerilemeye bağlı olarak geçmiş yıllara kıyasla düşük gerçekleşmiştir (Grafik 1.23).

Grafik 1.23.
12 Aylık ÜFE ve TÜFE Gerçekleşmeleri
(Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK

Grafik 1.24.
12 Ay Sonrasındaki TÜFE Beklentileri
(%)

Kaynak: TCMB

2009 yılı ilk çeyreğinde TÜFE yıllık artış oranı maliyet bazlı etkilerin olumluya dönmesi ve iktisadi faaliyetteki yavaşlamanın daha da belirginleşmesine bağlı olarak aşağı yönlü eğilimini korumuş ve Mart ayı itibarıyla yüzde 7,89 olarak gerçekleşerek belirsizlik aralığının içinde kalmıştır. 2009 yılı ilk çeyreğinde de döviz kurundaki hareketlerin enflasyon üzerindeki etkisinin sınırlı kalmaya devam ettiği görülmektedir. Nisan ayında ise özellikle hizmet kalemlerindeki yavaşlama ve ÖTV ve KDV oranlarındaki indirimlerin etkisiyle yıllık TÜFE artış oranı yüzde 6,13'e gerilemiştir (Grafik 1.23).

Tüketici enflasyonu üzerindeki maliyet yönlü etkilerin değerlendirilmesi açısından önem taşıyan üretici fiyatları endeksi (ÜFE) yıllık değişimi, 2007 yılında yüzde 5,94 iken, 2008 yılı sonunda yüzde 8,11'e yükselmiştir (Grafik 1.23). Yılın ilk yarısında uluslararası emtia piyasalarındaki gelişmelere paralel olarak yüksek oranlarda artış gösteren üretici fiyatları yılın ikinci yarısında düşüş eğilimine girmiştir. Bu düşüşte ana metal sanayi fiyatları ve petrol ürünleri fiyatlarındaki azalış etkili olmuştur. 2009 yılı ilk dört ayında ise ÜFE yıllık artış oranı gerilemeye devam ederek, Nisan ayı itibarıyla yüzde -0,35 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 1.23). 2008 yılının son çeyreğinden itibaren emtia fiyatlarındaki düşüşler ve dış talepteki zayıflama döviz kurundaki

hareketlerin üretici fiyatları üzerindeki etkisini sınırlandırmış ve böylece tüketici fiyatları üzerinde üretici fiyatlarından kaynaklanan maliyet yönlü bir baskı gözlenmemiştir.

2008 yılı ilk yarısında enflasyon beklentilerinde görülen belirgin artış, Haziran ayında Bankamızın yeni hedefleri ilan etmesiyle durmuştur. Ancak, arz yönlü şokların etkisiyle enflasyonun yüksek kalması beklentilerin orta vadeli hedeflerin üzerinde seyretmesine neden olmuştur. Kasım ayından itibaren ise emtia fiyatlarındaki gerileme ile talepteki zayıflamaya bağlı olarak olumlu görünüm sergileyen enflasyon gerçekleştirmelerinin de etkisiyle beklentilerde belirgin bir iyileşme görülmektedir (Grafik 1.24). Söz konusu dönemde Bankamızın enflasyon görünümündeki iyileşmeye dikkat çekerek faiz oranlarını hızlı bir şekilde düşürmesi ve açıklanan verilerin bu kararları haklı çıkarması, enflasyon beklentilerinin iyileşmesine katkıda bulunmuştur.

Politika faizlerindeki hızlı indirimlerin ve iç piyasayı canlandırmaya yönelik mali önlemlerin önümüzdeki dönemde yurtiçi talebi desteklemesi beklenmekle birlikte, küresel ekonominin istikrara kavuşmasının ve yurtiçi iktisadi faaliyette belirgin bir artış yaşanmasının zaman alacağı, dolayısıyla toplam talep koşullarının bir müddet daha enflasyona düşüş yönünde destek vereceği tahmin edilmektedir.

1.3. Kamu Maliyesi

Kutu 8.

2008 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı

Avrupa Birliği'ne üyelik için uygun ekonomi politikaları ve reformların belirlenmesi ve üyelik sonrasında Ekonomik ve Parasal Birliğe katılmaya yönelik yapının oluşturulması hedefi çerçevesinde, Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunda yıllık olarak hazırlanan "2008 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı – KEP" 13 Nisan 2009 tarihinde açıklanmıştır. Programda, öncelikle büyüme, istihdam, ödemeler dengesi, para ve kur politikası, mali sektör, enflasyon ve kamu maliyesi alanındaki mevcut durum sunulmakta, ardından, 2009-2011 dönemine ilişkin öngörüler ortaya konulmaktadır. Söz konusu programla, küresel kriz çerçevesinde makroekonomik projeksiyonlar gözden geçirilmiş ve 2009 Yılı Programı'ndaki temel ekonomik göstergelere ilişkin hedeflerde revizyona gidilmiştir.

Bu çerçevede, 2009 Yılı Programı'nda yüzde 4 olarak belirlenen büyüme hedefi, Katılım Öncesi Ekonomik Program'da yüzde -3,6 olarak revize edilirken, enflasyon hedefi korunmuştur. Merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ye oranı yüzde 22,4'ten yüzde 21,9'a düşürülmüş, merkezi yönetim bütçe giderlerinin GSYH'ye oranı ise yüzde 23,6'dan yüzde 26,9'a yükseltilmiştir. Buna bağlı olarak, bütçe kanununda 10,4 milyar TL olması öngörülen merkezi yönetim bütçe açığı ise 48,3 milyar TL olarak hedeflenmiştir. Programda, gelir ve harcama tahminleri birlikte değerlendirildiğinde, 2007 yılından itibaren açık vermeye başlayan genel devlet dengesinin 2009-2011 döneminde de açık vermeye devam etmesinin beklendiği belirtilmiş ve 2009 yılı Programı'nda yüzde 0,3 olarak öngörülen Genel Devlet Bütçe Açığı'nın GSYH'ye oranı yüzde 4,6 olarak revize edilmiştir.

Tablo 1. 2008 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı Hedefleri

	2008	2009 ¹	2009 ²	2010	2011
GSYH (% Değişim)	1,1	4,0	-3,6	3,3	4,5
Yılsonu TÜFE (% Değişim)	10,1	7,5	7,5	6,5	5,5
Genel Devlet ³ Bütçe Açığı / GSYH	1,5	0,3	4,6	3,2	2,8
IMF Tanımlı Merkezi Yönetim Faiz Dışı Fazlası / GSYH	1,9	2,4	-0,5	-	-
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri / GSYH	23,8	23,6	26,9	-	-
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri / GSYH	22,0	22,4	21,9	-	-
Merkezi Yönetim Faiz Dışı Harcamaları / GSYH	18,5	18,4	21,0	-	-
Merkezi Yönetim Faiz Giderleri / GSYH	5,3	5,2	6,0	-	-
Merkezi Yönetim Vergi Gelirleri / GSYH	17,7	18,2	17,6	-	-
Merkezi Yönetim Bütçe Açığı / GSYH	1,8	1,2	5,0	-	-

Kaynak: DPT

(1) 2009 Yılı Programı'nda ortaya konulan hedeflerdir.

(2) Katılım Öncesi Ekonomik Programda ortaya konulan hedeflerdir.

(3) Genel Devlet, merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları ve bütçe dışı fonları kapsamaktadır.

2008 yılında merkezi yönetim bütçe gelirleri yüzde 9,7, faiz dışı harcamalar yüzde 12,9 artış göstermiştir. Toplam harcamalardaki artış ise yüzde 10,7 seviyesinde gerçekleştiğinden gelirlerin harcamaları karşılama oranı bir önceki yıla göre 0,9 puan gerilemiştir (Tablo I.3). Faiz dışı harcamalardaki en büyük artış GAP bölgesinde yapılan yatırım harcamaları nedeniyle sermaye giderleri kaleminde gerçekleşmiştir. Vergi gelirleri ise 2008 yılının son çeyreğinde iç talepteki daralmaya bağlı olarak yavaşlamış ve hedeflenenin altında gerçekleşmiştir. Faiz dışı harcamalarda yaşanan önemli artışa ve vergi gelirlerinde hedefin altında kalınmasına rağmen, Özelleştirme Fonu ve İşsizlik Sigortası Fonu'ndan toplam 7,3 milyar TL'nin Hazine'ye aktarılması nedeniyle sermaye gelirlerinde görülen olumlu performans ile faiz giderlerinin öngörülenin altında gerçekleşmesine bağlı olarak, merkezi yönetim bütçe açığı hedeflenenin bir miktar altında gerçekleşmiştir (Tablo I.3).

Tablo I.3. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyar TL)

	2007	2008	Değişim (%)	2008 Bütçe Hedefi	Ocak-Nisan 2008	Ocak-Nisan 2009	Değişim (%)	2009 Bütçe Hedefi	Gerç. /Yıllık Gerç. (Ocak-Nisan 2008) (%)	Gerç./ Bütçe Hedefi (Ocak-Nisan 2009) (%)
Harcamalar	204,1	226,0	10,7	222,6	70,2	87,4	24,5	259,2	31,1	33,7
Faiz Giderleri	48,8	50,7	3,9	56,0	17,9	21,1	17,9	57,5	35,3	36,7
Faiz Dışı Harcamalar	155,3	175,3	12,9	166,6	52,3	66,3	26,8	201,7	29,8	32,9
Gelirler	190,4	208,9	9,7	204,6	64,8	67,4	4,0	248,8	31,0	27,1
Vergi Gelirleri	152,8	168,1	10,0	171,2	53,2	51,0	-4,1	202,1	31,6	25,2
Gelirlerin Harcamaları Karşılama Oranı (%)	93,3	92,4	-	91,9	92,3	77,1	-	96,0	-	-
Bütçe Açığı	-13,7	-17,1	24,8	-18,0	-5,4	-20,1	272,2	-10,4	31,6	193,3
Faiz Dışı Fazla	35,0	33,6	-4,1	38	12,5	1,1	-91,2	47,1	37,2	2,3

Kaynak: MB

2009 yılında ise küresel krizin ülkemiz ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmek ve iç talebi canlandırmak amacıyla alınan mali önlemler ve ekonomik aktivitedeki daralmaya bağlı olarak düşüş gösteren vergi gelirleri nedeniyle, bütçe açığında belirgin bir artış eğilimi gözlenmektedir.

2009 yılının ilk dört ayında 2008 yılının aynı dönemine göre harcamalar yüzde 24,5, gelirler ise sadece yüzde 4 artış göstermiştir. Harcamalardaki artış oranının gelirlerdeki artış oranının çok üzerinde olması nedeniyle gelirlerin harcamaları karşılama oranı geçen yılın aynı dönemine göre gerilemiş ve yüzde 77,1 olarak gerçekleşmiştir. Harcamalardaki artışta yüzde 26,8'lik artışla faiz dışı harcamalar etkili olurken, faiz giderleri de yüzde 17,9'luk yükselişle giderlerdeki artışı hızlandırmıştır (Tablo I.3). Faiz dışı harcamaların detayı incelendiğinde, cari transferler kalemindeki artışın etkili olduğu görülmektedir. Bu artış ise esasen 2008 yılı Ekim ayından itibaren sosyal güvenlik primi işveren hissesinin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından ödenmesi ve Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılan transferlerdeki artıştan kaynaklanmıştır.

2009 yılının ilk dört ayında, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan bütçeye aktarılan 1,3 milyar TL ve 3. Nesil GSM lisansına ilişkin olarak yapılan satıştan elde edilen Katma Değer Vergisi (KDV) hariç 1,8 milyar TL'ye bağlı olarak vergi dışı gelirlerde artış görülmesine rağmen, vergi gelirlerindeki yüzde 4,1'lik azalış, gelirlerdeki artışın sınırlı kalmasına neden olmuştur. Vergi türleri itibarıyla bakıldığında, gelir vergisi yüzde 8,9, dahilde alınan KDV yüzde 12,1 artarken, ithalde alınan KDV'nin yüzde 31,9, kurumlar vergisinin yüzde 15, özel tüketim vergisinin ise yüzde 3,4 azaldığı görülmektedir.

Bu gelişmeler paralelinde, geçen yılın aynı döneminde 12,5 milyar TL faiz dışı fazla veren merkezi yönetim bütçesi 2009 yılı ilk dört ayında 1,1 milyar TL fazla vermiştir. Merkezi yönetim bütçe açığı ise önemli bir artışla 5,4 milyar TL'den 20,1 milyar TL'ye yükselmiştir (Tablo I.3).

Kutu 9.

Katılım Öncesi Ekonomik Program'da Açıklanan "Krizle Karşı Alınan Mali Önlemler ve Bütçe Üzerine Maliyeti"

2008 yılının son çeyreğinde Türkiye ekonomisini de etkisi altına alan küresel krizin ekonomik aktivite üzerindeki etkilerini hafifletmek amacıyla, ülkemizde de diğer ülkelerde olduğu gibi çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu çerçevede, ihracatı desteklemek amacıyla Eximbank'ın ödenmiş sermayesinin artırılması kararlaştırılmış, KOSGEB ve Eximbank tarafından kullanılacak kredi miktarı artırılarak geri ödeme şartları kolaylaştırılmıştır. İşveren üzerindeki işgücü maliyetlerini azaltmak amacıyla işveren sigorta priminin 5 puanın Hazine tarafından karşılanması kararlaştırılmış, genç ve kadınların istihdamına yönelik işveren primlerine beş yıl boyunca devlet desteği getirilmiş, iç talebi desteklemek amacıyla tüketici kredilerindeki kaynak kullanımını destekleme fonu kesintisi düşürülmüş, çeşitli mal gruplarına uygulanan KDV ve ÖTV oranları 3 aylık bir süre için indirilmiş, kısa çalışma ödeneğinin miktarı ve ödenekten yararlanma süresi uzatılmıştır.

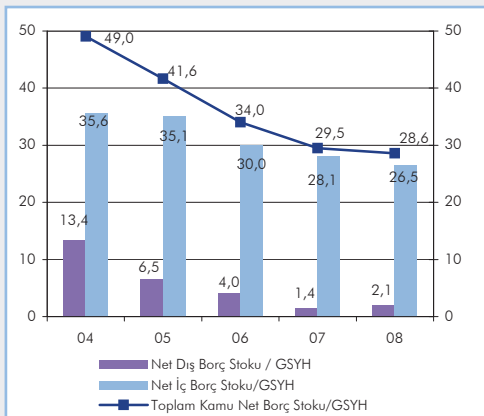
Söz konusu önlemlerin bütçeye yükünün 2009 yılı için 19,1 milyar TL ve GSYH'ye oranının yüzde 1,98 olacağı tahmin edilmektedir. Kriz tedbirleri kamu maliyesi üzerinde ek maliyetler oluşturacak olmakla birlikte, söz konusu maliyetlere katlanmanın temelinde ekonomik canlanmayı gerçekleştirmenin yattığı, bu nedenle önlemlerin yerinde olduğu düşünülmektedir.

Tablo 1. Krize Karşı Alınan Mali Önlemler ve 2009 Yılı İçin Tahmini Mali Yük

Önlemler	Maliyet (Milyon TL)
Kamu Gelirini Azaltan Önlemler	8.043
Bireysel Vergiler	80
İşletmeler Üzerindeki Vergiler	4.909
Mal ve Hizmetler Üzerindeki Tüketim Vergileri	1.905
İstihdam ve Sosyal Güvenlik Ödemelerine Katkıları	274
Diğer Gelir Tedbirleri	875
Kamu Harcamalarını Artıran Önlemler	11.085
Kamu Tüketim ve Yatırımları	5.630
Hanehalkına Transfer	172
İşletmelere Transfer	2.594
Diğer Kamuya Transferler	2.189
Diğer Harcamalar	500
Toplam	19.128
GSYH İçindeki Pay (%)	1,98

Kaynak: Katılım Öncesi Ekonomik Program

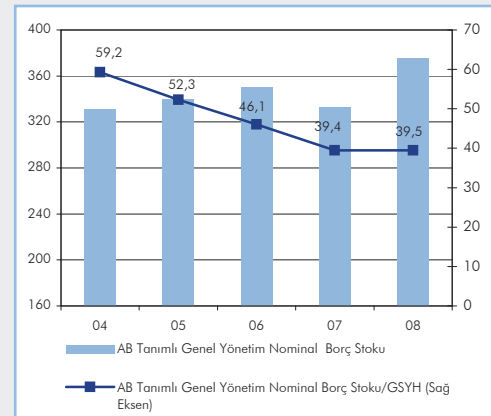
Kamu net borç stokunun GSYH'ye oranı azalmaya devam etmiş ve 2008 yılı sonu itibarıyla yüzde 28,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu azalışta, 2008 yılında kamu net borç stokunun, önceki yılların aksine artmasına rağmen, GSYH'deki artışın daha hızlı olması etkili olmuştur (Grafik 1.25). Kamu brüt borç stoku ise 2007 yılına kıyasla gerek iç, gerekse dış borç stokundaki yükselişe bağlı olarak artış göstermiştir. AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYH'ye oranında ise sınırlı bir artış görülmektedir (Grafik 1.26).

Grafik 1.25. Toplam Kamu Net Borç Stoku ve Kompozisyonu^{1,2} (%)

Kaynak: HM

(1) Kamu net borç stoku, kamu brüt borç stokundan Merkez Bankası net varlıkları, kamu mevduatı ve işsizlik sigortası fonu net varlıkları düşülerek hesaplanmaktadır.

(2) 2007 ve 2008 yılı verileri geçicidir.

Grafik 1.26. Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku^{1,2} (% Milyar TL)

Kaynak: HM

(1) Avrupa Hesaplar Sistemi 95 kılavuzu (European System of Accounts 95- ESA 95 manual) çerçevesinde tanımlanan borç stokudur.

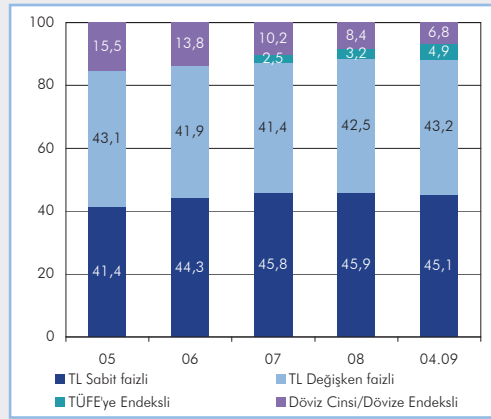
(2) 2007 ve 2008 yılı verileri geçicidir.

İç borç stokunun kompozisyonu incelendiğinde, 2009 yılı Şubat ve Nisan aylarında gerçekleştirilen toplam 5.997 milyon TL tutarındaki TÜFE'ye endeksli tahvil ihracına bağlı

olarak 2008 yılı sonuna kıyasla TÜFE'ye endeksli borç stokunun payında yükseliş olduğu, değişken faizli borç stokunun payının 2009 yılının Ocak ayında ihracına başlanılan Gelire Endeksli Senetlerin (GES) de katkısıyla artış gösterdiği, döviz cinsi ve dövize endeksli borç stoku ile sabit faizli borç stokunun payında ise gerileme olduğu görülmektedir (Grafik I.27).

2007 yıl sonu itibarıyla 25,7 aya yükselen DİBS stokunun ortalama vadesi, 2008 yılında 23,9 aya, 2009 yılı Nisan ayı itibarıyla ise 23,1 aya gerilemiştir (Grafik I.28).

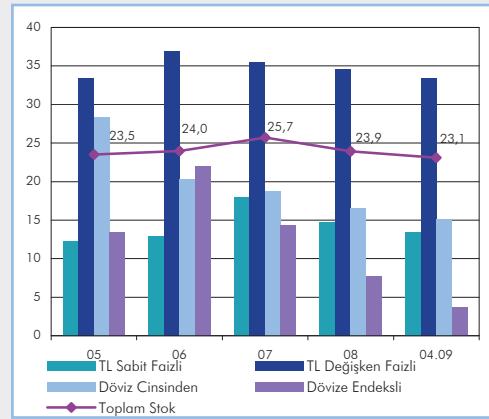
Grafik I.27.
İç Borç Stokunun Kompozisyonu (%)^{1,2}

Kaynak: HM

(1) TÜFE'ye endeksli tahvillerin ihracına 2007 yılı Şubat ayında başlanmıştır.
(2) Ocak 2009 tarihinde ihracına başlanan GES'in Türk lirası cinsinden olanları TL değişken faizli stok içinde yabancı para cinsinden olanları ise döviz cinsi/dövize endeksli stok içinde yer almaktadır.

Grafik I.28.
İç Borç Stokunun Vade Yapısının Gelişimi (Ay)¹

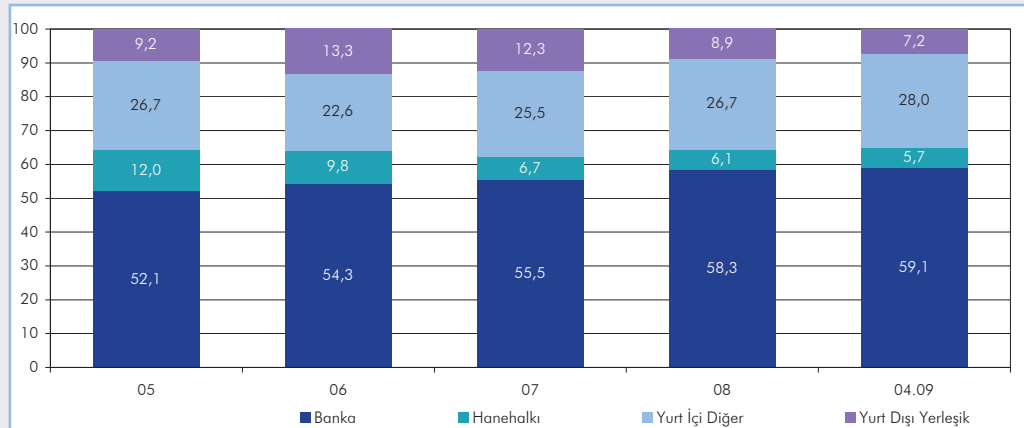

Kaynak: HM

(1) Vadeye kalan süreye göre hesaplanmaktadır.

Toplam DİBS stokunun büyük kısmı bankaların mülkiyetinde olup, bankacılık sektörünün aktif yapısının da önemli bir kısmını oluşturmaktadır. 2009 yılı ilk dört ayında da bankaların payı artmaya, yurt dışı yerleşiklerin payı azalmaya devam etmiştir (Grafik I.29).

Grafik I.29.
İç Borç Stokunun Mülkiyete Göre Dağılımı^{1,2,3} (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Nominal tutarlar alınmıştır.

(2) "Banka" Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların mülkiyetindeki DİBS'leri, "Hanehalkı" gerçek kişilerin yurt içi bankalarda saklanan DİBS'lerini, "Yurt İçi Diğer" bankalar ve hanehalkı dışındaki yurt içinde yerleşik tüzel kişiler ile yatırım fonlarının bankalar nezdinde saklanan DİBS'lerini, "Yurt dışı yerleşik" yurt dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin yurt içi bankalar nezdindeki saklanan DİBS'lerini kapsamaktadır.

(3) Merkez Bankası mülkiyetinde bulunan DİBS'ler hariçtir.

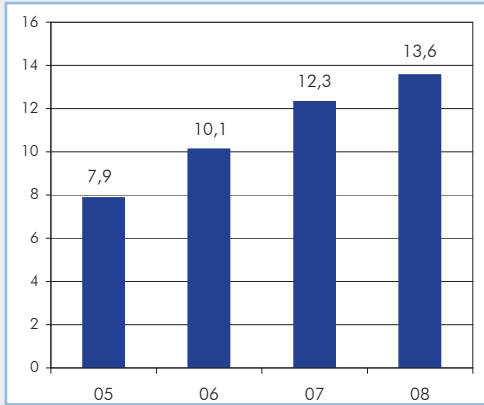
2009 yılı ilk dört ayında merkezi yönetim bütçesi krizin olumsuz etkilerini sınırlandırmak amacıyla uygulamaya konulan mali tedbirler ve makroekonomik gelişmeler paralelinde gerçekleşme göstermiş, söz konusu dönemde bütçe ödenekleri hızlı bir şekilde serbest bırakılmıştır. İçinde bulunduğumuz ekonomik konjonktürde bütçe açığının artması bütün dünyada yaşanan bir durumdur. Kamu kesiminin mevcut borç yapısı dengeleyici maliye politikası uygulamak için sınırlı da olsa bir miktar manevra alanı sunmaktadır. Ancak, ülkemizde kamu kesimi borcunun ortalama vadesinin halen kısa ve finansal derinliğin görece düşük olduğu unutulmamalıdır. Mali tedbirlerden istenen verimin alınabilmesi için orta vadede mali disiplinden taviz vermeyen bir mekanizma kurulması, kısa vadede ortaya çıkan mali gevşemenin orta vadeli somut bir mali çerçeve ile desteklenmesi büyük önem arz etmektedir.

1.4. Özel Kesim Gelişmeleri

1.4.1. Hanehalkı

Hanehalkı yükümlülükleri 2008 yılında da artmaya devam etmiştir.

Grafik 1.30.
Hanehalkı Yükümlülüklerinin
GSYH'ye Oranı (%)^{1,2}

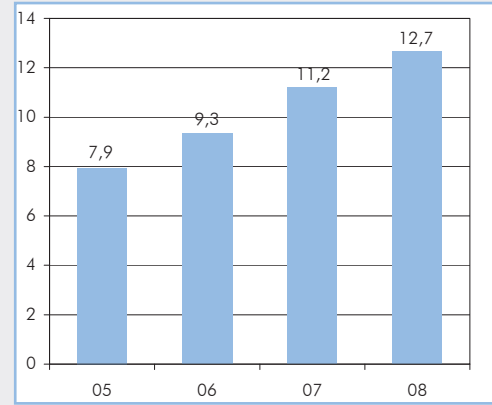

Kaynak: TCMB-BDDK, TÜİK

(1) Hanehalkı yükümlülükleri, bankalar ve tüketici finansman şirketlerinde kullanılan krediler (TGA dahil) ve kredi kartı bakiyeleri (TGA dahil) ile TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı borçlardan oluşmaktadır.

(2) Hanehalkı yükümlülüklerine 2005, 2006, 2007 ve 2008 yılları için sırasıyla 1.149 milyon TL, 3.405 milyon TL, 4.617 milyon TL ve 5.703 milyon TL olan TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı borçlar dahil edildiğinden, oranlar daha önceki Finansal İstikrar Raporları'ndaki oranlardan farklılık göstermektedir.

Grafik 1.31.
Bireysel Kredilerin Hanehalkı Tüketim
Harcamaları İçindeki Payı (%)¹

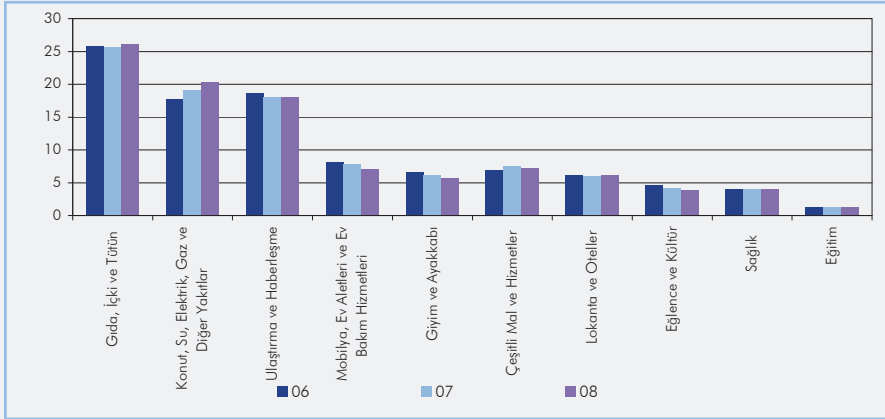
Kaynak: TCMB-BDDK, TÜİK

(1) Bireysel krediler; bankalar ve tüketici finansman şirketlerinde kullanılan krediler (TGA dahil) ile kredi kartı bakiyelerinden (TGA dahil) konut kredileri tutarlarının düşülmesiyle hesaplanmıştır.

Hanehalkı toplam yükümlülüklerinin GSYH'ye oranı 2007 yılında yüzde 12,3 iken, 2008 yılı sonu itibarıyla yüzde 13,6'ya yükselmiştir (Grafik 1.30). Aynı dönemde hanehalkı tüketim harcamalarının bireysel kredilerle finanse edilen kısmı da artarak, yüzde 11,2'den yüzde 12,7'ye yükselmiştir (Grafik 1.31).

Kutu 10.
Nihai Tüketim Harcamalarının Dağılımı (%)

Grafik 1. Nihai Tüketim Harcamalarının Dağılımı¹

Kaynak: TÜİK

(1) Nihai tüketim harcamaları yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimini kapsamaktadır.

2008 yılında nihai tüketim harcamaları 693,8 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu harcamalar içinde en büyük payın yüzde 26,1 ile Gıda, İçki ve Tütün harcamalarına ait olduğu, bu kalemi yüzde 20,3'lük payla Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer harcamalar, yüzde 18'lik payla Ulaştırma ve Haberleşme kalemlerinin izlediği görülmektedir. Söz konusu üç temel harcama grubunun toplam payı yüzde 64,5'dir. Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer harcamalar kalemindeki artış 2008 yılında da devam etmiş ve söz konusu grubun payı 2008 yılında diğer kalemlere göre en büyük yükselişi göstermiştir.

Tablo I.4. Hanehalkı Harcanabilir Geliri, Borçluluğu ve Faiz Ödemeleri^{1,2,3} (Milyon TL)

	2006	2007	2008
Hanehalkı Faiz Ödemeleri	12.109	15.576	19.653
Hanehalkı Yükümlülükleri	76.814	104.111	128.966
Hanehalkı Harcanabilir Geliri	404.677	465.992	545.377
Faiz Öd./Hh.Harcanabilir Gelir (%)	3,0	3,3	3,6
Borç/Hh.Harcanabilir Gelir (%)	19,0	22,3	23,6

Kaynak: BDDK-TCMB, TÜİK, DPT

(1) Hanehalkı yükümlülükleri, bankalar ve tüketici finansman şirketlerince kullanılan krediler (TGA dahil) ve kredi kartı bakiyeleri (TGA dahil) ile TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı borçlardan oluşmaktadır.

(2) TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı borçlara ilişkin geri ödemeler memur maaşlarına endekslendiğinden faiz ödemelerine dahil edilmemiştir.

(3) Hanehalkı harcanabilir geliri 2005 yılı hanehalkı harcanabilir gelirinin, özel kesim harcanabilir gelirine oranının değişmediği varsayımı altında, 2009 yılı Programında yer alan 2006, 2007 ve 2008 özel kesim harcanabilir geliri kullanılarak hesaplanmıştır.

Hanehalkı yükümlülükleri 2008 yılı sonu itibarıyla 2007 yılı sonuna göre yüzde 23,9, faiz ödemeleri ise yüzde 26,2 artış göstermiştir. Hanehalkının geri ödeme gücünün göstergeleri olan hanehalkı faiz ödemelerinin harcanabilir gelirine oranı, aynı dönemde yüzde 3,3'ten yüzde 3,6'ya, hanehalkı toplam yükümlülüğünün harcanabilir gelirine oranı ise yüzde 22,3'ten yüzde 23,6'ya yükselmiştir (Tablo I.4).

Kutu 11.**Tüketici Kredileri Kullanıcı Profili**

Türkiye Bankalar Birliğinin 36 adet bankanın verilerini derleyerek yayınladığı Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri Konsolide Raporuna göre, 2008 yılı üçüncü çeyreğinde tüketici kredisi alanların yüzde 94'ü ihtiyaç, yüzde 3'ü konut ve yüzde 3'ü taşıt kredisi kullanmıştır. Kredilerin dağılımına tutar bazında bakıldığında ise ihtiyaç kredilerinin payının yüzde 66,9, konut kredilerinin yüzde 23,6 ve taşıt kredilerinin yüzde 9,5 olduğu görülmektedir.

2008 yılının üçüncü çeyreğinde, tüketici kredisi kullanan kişilerin gelir seviyeleri dağılımına bakıldığında, en büyük payın yüzde 46 ile en düşük gelir grubuna ait olduğu görülmektedir. Kişi başına kullanılan ortalama kredi miktarı ise en düşük ve en yüksek gelir grubunda sırasıyla 5,6 bin TL ve 24,9 bin TL olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Kullanıcıların Aylık Gelir Gruplarına Göre Dağılımı

	0 - 1.000 TL	1.001 - 2.000 TL	2.001 - 3.000 TL	3.001 - 5.000 TL	5.001 + TL	Sınıflandırma Yapmayanlar
Kişi Sayısı	798.648	448.738	151.556	103.961	119.477	112.941
Kullanılan Miktar (Milyon TL)	4.456	3.541	1.896	1.764	2.979	1.084
Ortalama Miktar (Bin TL)	5,6	7,9	12,5	17,0	24,9	9,6
(%) Dağılım	46,0	25,9	8,7	6,0	6,9	6,5

Kullanıcıların demografik yapıları incelendiğinde, en büyük payın yüzde 45,4'lük pay ile 36-55 yaş grubuna ait olduğu, kişi başına kullanılan kredi tutarlarında da aynı grubun başı çektiği görülmektedir. En düşük kişi başı tutar ise 5,6 bin TL ile 66 yaşından büyük olan bireylere aittir (Tablo 2).

Tablo 2. Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

	18-25	26-35	36-55	56-65	66+	Sınıflandırma yapmayanlar
Kişi Sayısı	141.912	472.506	788.703	228.793	98.099	5.308
Kullanılan Miktar (Milyon TL)	997	4.459	7.929	1.718	551	68
Ortalama Miktar (Bin TL)	7,0	9,4	10,1	7,5	5,6	12,8
(%) Dağılım	8,2	27,2	45,4	13,2	5,7	0,3

Tüketici kredisi kullanan kişilerin mesleki durumlarına bakıldığında, sabit gelirlerinden dolayı ücretli çalışanların yüzde 51,4 ile en büyük paya sahip olduğu, serbest meslek grubundaki kişilerin ise yüzde 7,8'lik payı temsil ettiği görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Kullanıcıların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

	Ücretli	Serbest Meslek	Diğer	Sınıflandırma yapmayanlar
Kişi Sayısı	892.616	135.788	566.408	140.509
Kullanılan Miktar (Milyon TL)	7.711	2.141	4.711	1.158
Ortalama Miktar (Bin TL)	8,6	15,8	8,3	8,2
(%) Dağılım	51,4	7,8	32,6	8,1

Kredi kullanan kişilerin yüzde 34,8'inin ilk ve orta okul, yüzde 31,7'sinin ise lise mezunu olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin daha yüksek tutarda kredi kullandıkları görülmektedir (Tablo 4).

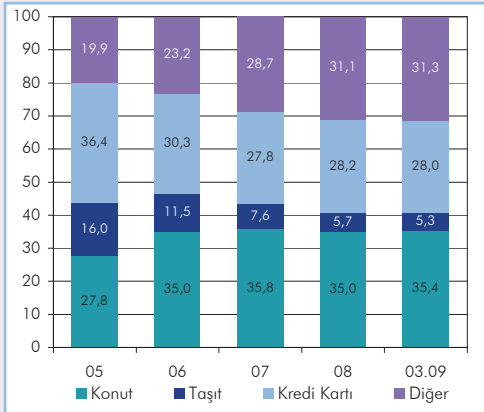
Tablo 4. Kullanıcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

	İlk-ortaokul	Lise	Fakülte ve Yüksekokul	Sınıflandırma yapmayanlar
Kişi Sayısı	604.115	550.472	328.152	252.582
Kullandırılan Miktar (Milyon TL)	4.135	4.856	4.171	2.559
Ortalama Miktar (Bin TL)	6,8	8,8	12,7	10,1
(%) Dağılım	34,8	31,7	18,9	14,6

Sonuç olarak, tüketici kredisi kullananların profili analiz edildiğinde, bunların büyük çoğunluğunun ihtiyaç kredisi kullanan, düşük geliri, orta yaş grubunda, ücretli çalışan, lise ve altı eğitime sahip olduğu görülmektedir.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri Konsolide Raporu, Eylül 2008

Grafik I.32.
Hanehalkı Yükümlülüklerinin Dağılımı (%)^{1,2,3}

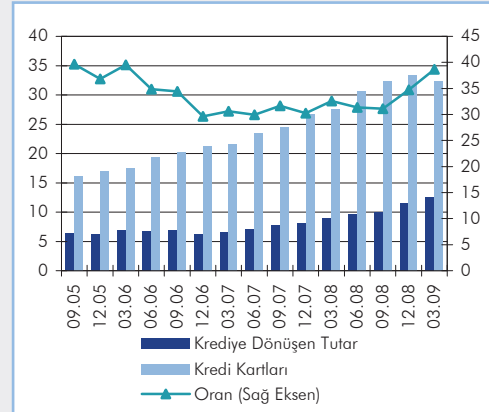
Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Hanehalkı yükümlülükleri, bankalar ve tüketici finansman şirketlerince kullandırılan krediler (TGA dahil) ve kredi kartı bakiyeleri (TGA dahil) ile TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı borçlardan oluşmaktadır.

(2) TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı borçlar da konut kredilerine dahil edilmiştir.

(3) Hanehalkı yükümlülüklerine TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı borçlar dahil edildiğinden, paylar daha önceki Finansal İstikrar Raporları'ndaki paylardan farklılık göstermektedir.

Grafik I.33.
Mevduat Bankalarının Kredi Kartı Bakiyeleri ve Krediye Dönüşüm Oranı (Milyar TL, %)¹

Kaynak: TCMB

(1) Krediye dönüşen tutar faize tabi olan kredi kartı bakiyesini göstermektedir.

Hanehalkı yükümlülüklerinin gelişimi türlerine göre incelendiğinde, 2007 yılına kıyasla 2008 yılında konut kredilerinin yüzde 21, diğer kredilerin yüzde 33,9, kredi kartlarının yüzde 25,7 oranında arttığı, taşıt kredilerinin ise azaldığı görülmektedir. 2009 yılı Mart ayı itibarıyla ise 2008 yılı sonuna göre taşıt kredileri ve kredi kartları sırasıyla yüzde 7,1 ve yüzde 0,7 azalırken, konut kredileri yüzde 1,1, diğer krediler ise yüzde 0,8 artış göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda diğer krediler ile konut kredilerinin payı 2008 yılı sonuna göre artarken, taşıt kredileri ile kredi kartlarının payı gerilemiştir (Grafik I.32).

2008 yıl sonu itibariyle 2007 yılına göre kredi kartı bakiyeleri artışını sürdürmüştür. Bu bakiyelerin faize tabi kısmı 2007 yılında 8,1 milyar TL iken, 2008 yılında 11,6 milyar TL'ye, 2009 yılı Mart ayı itibariyle ise 12,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Söz konusu faize tabi bakiyelerin toplam kredi kartı bakiyelerine oranı, aynı dönemlerde sırasıyla yüzde 30,2, 34,7 ve 38,7 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 1.33).

2008 yılı Eylül ayı ile 2009 yılı Mart ayı karşılaştırıldığında, tüketici kredileri azalırken, faize tabi kredi kartı bakiyelerinin yüzde 24,6 artış göstermesi, beklendiği gibi, kredi koşullarının sıkılaştırılmasına bağlı olarak bireylerin kredi kartlarını bir kredi aracı olarak kullanmaya daha fazla yönelmelerinin bir sonucudur. Kredi kartı faizlerinin tüketici kredilerine göre daha yüksek olduğu gözönüne alındığında, bu durum hanehalkının kırılganlığını artırmaktadır.

Ülkemizde sadece konut kredilerinde değişken faiz uygulamasına izin verilmektedir. Bununla birlikte, konut kredilerinin değişken faizli kısmının ihmal edilebilecek kadar az olması hanehalkının faiz riskini sınırlandırmaktadır.

Tablo 1.5. Döviz Endeksli Tüketici Kredisi ve Konut Kredilerinin Gelişimi¹ (Milyon TL, %)

	2006	2007	2008	03.09
Döviz Endeksli Tüketici Kredisi	1.836	2.903	4.187	4.035
Döviz Endeksli Konut Kredisi	1.497	2.398	3.603	3.496
Döviz Endeksli Tüketici Kredileri/ Toplam Tüketici Kredileri	3,9	4,3	4,9	4,7
Döviz Endeksli Konut Kredileri/ Toplam Konut Kredileri	6,4	7,4	9,1	8,8

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Tüketici finansman şirketleri dahil değildir.

Döviz endeksli tüketici kredilerinin toplam tüketici kredilerine oranı 2007 yılında yüzde 4,3 iken, 2008 yılı sonunda yüzde 4,9'a, döviz endeksli konut kredilerinin toplam konut kredileri içindeki payı ise aynı dönemde yüzde 7,4'ten yüzde 9,1'e yükselmiştir. 2009 yılı Mart ayında söz konusu oranlar sırasıyla yüzde 4,7 ve yüzde 8,8'e gerilemiştir (Tablo 1.5). Ülkemizde döviz endeksli bireysel kredilerin toplam bireysel krediler içindeki payı birçok ülkeye göre halen oldukça düşüktür.

Tablo 1.6. Tasfiye Olunacak Kredi Kartı ve Tüketici Kredisi Borcu Bulunan Gerçek Kişi Sayısı¹

	12.07	06.08	09.08	12.08	03.09
Bankalar	641.708	754.307	832.698	962.190	1.080.487
Varlık Yönetim Şirketleri ²	0	82.315	123.251	139.862	130.623
Finansman Şirketleri	12.898	15.005	17.627	21.884	25.207
Toplam ³	651.911	812.571	911.456	1.059.737	1.174.525

Kaynak: TCMB

(1) Her bir mali kuruluş grubu için birden fazla kredi kartı ve tüketici kredisi borcu olanlar tek kişi olarak dikkate alınmıştır.

(2) Varlık Yönetim Şirketleri'nin TMSF ve bankalardan devraldıkları donuk kredi borçlarını göstermektedir.

(3) Aynı kişinin farklı finansal kuruluşlarda donuklaşmış kredi kartı ve tüketici kredisi borcu olması nedeniyle, kuruluşlar itibarıyla yer alan verilerin toplamı ile toplam satırdaki veri farklılık göstermektedir.

Diğer taraftan, Bankamız Risk Merkezi verilerine göre, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla tasfiye olunacak kredi kartı ve tüketici kredisi borcu bulunan toplam kişi sayısı 2008 yılı sonuna göre yüzde 10,8'lik artışla 1.174.525 kişiye ulaşmıştır (Tablo I.6). Varlık yönetim şirketlerine ait tasfiye olunacak kredi kartı ve tüketici kredisi borcu bulunan gerçek kişi sayısının azalmasında, bu dönemde varlık yönetim şirketlerinin tahsilatının artması ve yeni varlık satın almaması etkili olmuştur.

Tablo I.7. Hanehalkı Finansal Varlıklarının Kompozisyonu¹ (Milyar TL, %)

	2007		2008		03.09	
	Milyar TL	% Pay	Milyar TL	% Pay	Milyar TL	% Pay
Tasarruf Mevduatı	142,5	45,5	188,7	51,3	192,7	49,7
DTH	78,5	25,0	89,0	24,2	94,4	24,3
- DTH (Milyar ABD Doları)	67,0	-	59,1	-	57,3	-
Dolaşımdaki Para	26,2	8,4	30,6	8,3	32,0	8,2
DİBS+Eurobond	19,6	6,3	19,7	5,4	20,8	5,4
Yatırım Fonu	22,6	7,2	20,8	5,7	25,3	6,5
Hisse Senedi	17,5	5,6	10,6	2,9	13,9	3,6
Emeklilik Yatırım Fonları	4,6	1,5	6,4	1,7	6,9	1,8
Repo	1,9	0,6	2,2	0,6	2,0	0,5
Toplam Varlıklar	313,4	100,0	368,0	100,0	388,0	100,0

Kaynak: BDDK-TCMB, SPK, MKK

(1) Tasarruf Mevduatı ve DTH, Katılım Fonlarını da içermektedir.

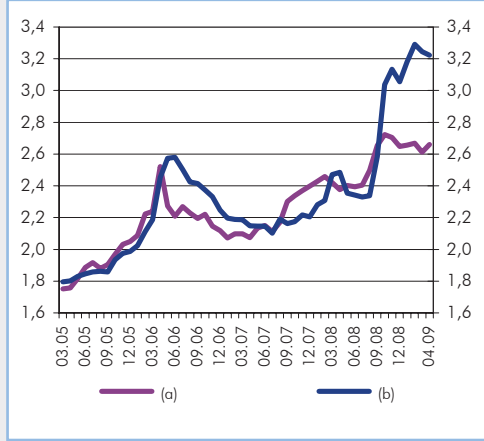
Hanehalkının toplam finansal varlıkları, döviz kurundaki yükselişin de etkisiyle, 2007 yılı sonuna kıyasla yüzde 17,4 artarak, 2008 yılı sonunda 368 milyar TL'ye, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla ise 388 milyar TL'ye yükselmiştir (Tablo I.7).

Hanehalkı varlıkları içerisinde en büyük paya sahip olan tasarruf mevduatının payı 2008 yılında artış eğilimini sürdürmüş ve yüzde 51,3'e yükselmiş, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla ise yüzde 49,7'ye gerilemiştir. Bu gerilemede hanehalkının mevduat faizlerindeki düşüş nedeniyle başta yatırım fonları olmak üzere diğer yatırım araçlarına yönelmesi ve hisse senetlerindeki değer artışı etkili olmuştur. Tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı ise 2007 yılı sonu itibarıyla yüzde 64,5 iken 2008 yılı sonunda yüzde 68'e yükselmiş, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla ise yüzde 67,1'e gerilemiştir (Tablo I.7). 2008 yılı Ekim ayında Türk parasının değer kaybetmesine bağlı olarak gerçek kişilerin DTH'larını Türk parasına çevirme tercihleri paralelinde DTH tutarı önemli oranda azalmıştır. Kasım 2008-Şubat 2009 döneminde DTH tutarları yatay bir seyir izlemiş, bundan sonraki dönemde yeniden artış göstermeye başlamıştır.

Hanehalkının bankacılık kesimine olan dövizde endeksli yükümlülükleri 2009 yılı Mart ayı itibarıyla 2,4 milyar ABD doları, döviz cinsinden varlıkları ise 59,8 milyar ABD doları olup, hanehalkı dövizde uzun pozisyon taşımaktadır. Bununla birlikte, bireysel bazda bakıldığında döviz yükümlülüğü bulunanlar döviz varlığına sahip olmayabileceğinden, Türk parasının değer kaybetmesi durumunda döviz geliri elde etmeyen döviz borçlularının ödeme gücünün olumsuz etkileneceği açıktır.

Kur ve parite etkisinden arındırılmış hanehalkı toplam TP yatırım araçlarının YP yatırım araçlarına oranının ise 2008 yılı Eylül ayından sonra artış eğilimine girdiği görülmektedir (Grafik I.34).

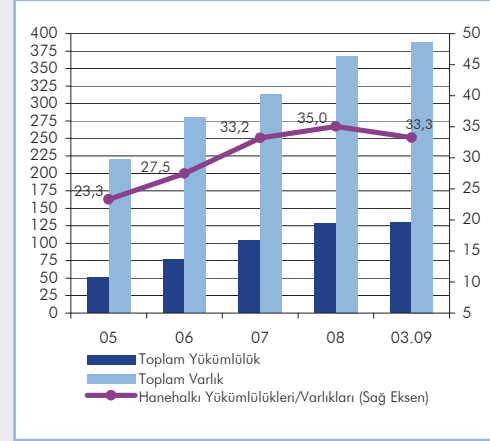
Grafik I.34.
Hanehalkı TP Yatırım Araçlarının YP Yatırım Araçlarına Oranı¹

Kaynak BDDK-TCMB, SPK, MKK

(1) TP Araçlar=Mevduat (TL Katılım Fonları dahilidir)+Repo+DİBS+Hisse Senedi+Emeklilik Yatırım Fonları+Yatırım Fonları (Nisan 2006'dan itibaren); YP Araçlar = DTH (YP Katılım Fonları dahilidir) + DİBS + Eurobond,
(a) DTH ve Katılım Fonlarının (YP) cari TL karşılığıdır.
(b) DTH ve Katılım Fonları (YP) için 31.12.2004 kuru esas alınmış ve parite etkisinden arındırılmıştır.

Grafik I.35.
Hanehalkı Finansal Varlıklarının ve Yükümlülüklerinin Gelişimi (Milyar TL, %)¹

Kaynak: BDDK-TCMB, SPK, MKK

(1) Hanehalkı Varlıkları = Tasarruf Mevduatı+Döviz Tevdiat Hesabı + Dolaylı Para+DİBS+ Eurobond+Hisse Senetleri+Repo + Emek. Yat. Fonları + Yatırım Fonları (Aralık 2006'dan itibaren). Hanehalkı Yükümlülükleri, bankalar ve tüketici finansman şirketlerince kullanılan krediler (TGA dahil) ve kredi kartı bakiyeleri (TGA dahil) ile TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı borçlardan oluşmaktadır.

Hanehalkı finansal yükümlülüklerinin varlıklarına oranı 2008 yılı sonunda yüzde 35'e yükselmiş, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla ise yüzde 33,3'e gerilemiştir (Grafik I.35).

Ülkemizde hanehalkının borçluluğu ve bu borcun GSYH'ye oranı artış eğiliminde olmakla birlikte, halen birçok ülkeye kıyasla düşük seviyededir. Bu gelişmede, 2006 yılında uygulanan parasal sıkılaştırma da etkili olmuştur. Diğer taraftan, hanehalkı yükümlülüklerinin faiz ve kur riskinin sınırlı olması, hanehalkının ekonomik konjonktürdeki olumsuz gelişmelerden nispeten daha az etkilenmesine neden olmaktadır. Hanehalkının borçluluk yapısı ve krize görece olarak düşük borçluluk oranlarıyla girmesi, krizin ülkemiz üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmıştır. Ancak, iktisadi faaliyetlerdeki yavaşlama ile birlikte artan işsizlik oranına bağlı olarak, hanehalkının yükümlülüklerini geri ödemede zorluklar yaşaması olasıdır.

1.4.2. Reel Sektör

1.4.2.1. Mali Analiz

2007 yılında gelişmiş ülke finansal piyasalarında başlayan kriz, 2008 yılında küresel ekonomide büyüme oranlarının hızla gerilemesine neden olmuştur. Yaşanmakta olan küresel durgunluk ticaret kanalıyla ülkemiz firmalarını da etkisi altına alırken, küresel likidite daralmasına bağlı olarak firmaların kaynak maliyetleri artmış, dolayısıyla mali bünyeleri olumsuz etkilenmiştir.

Reel sektördeki gelişmeleri incelemek amacıyla, 143'ü imalat sanayiinde faaliyet gösteren toplam 187³ adet seçilmiş İMKB firmasına ait veriler kullanılarak temel finansal oranlar hesaplanmıştır. Analiz edilen firmaların 2008 yıl sonu itibarıyla toplam aktif büyüklüğünün GSYH'ye oranı yüzde 14,9, toplam satış gelirlerinin GSYH'ye oranı yüzde 17,6 ve toplam yurtdışı satışlarının toplam ihracata oranı yüzde 23,7'dir.

İMKB'de işlem gören firmaların, İMKB'de işlem görmeyen firmalara göre banka kredisi dışında başta sermaye piyasaları olmak üzere diğer fon sağlama imkanlarının daha fazla olduğu, özkaynaklarının nispeten güçlü ve ihracat imkanları yüksek olan büyük firmalar oldukları göz önüne alındığında, bu firmalara ait göstergelerin diğerlerinininkinden farklılıklar gösterebileceği gözden kaçırılmamalıdır. Ayrıca, İMKB firmalarının alt sektörler itibarıyla dağılımında özellikle belirli sektörlerde yoğunlaşma olduğundan, analize konu olan rasyolara sektörel etkilerin de yansıtılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 1.8. Seçilmiş İMKB Firmalarının Bazı Finansal Oranları (%)

	Tüm Firmalar		İmalat Sanayi Firmaları	
	2007	2008	2007	2008
Mali Yapı Oranları				
Kaldıraç Oranı	46,2	52,3	46,1	52,6
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/ Toplam Pasifler	31,6	33,8	31,4	35,7
Finansal Borçlar /Yabancı Kaynaklar	41,0	49,0	43,2	52,0
Finansal Borçlar / Toplam Pasifler	18,9	25,6	19,9	27,4
Net Finansal Gelir(Gider)/Toplam Aktif	0,03	-3,0	0,8	-5,0
Net Finansal Gelir(Gider)/Satış Gelirleri	0,03	-2,6	0,6	-3,8
Faiz Karşılama Oranı (kez)((VÖK+Faiz Gid)/Faiz Gid)	4,4	2,4	4,6	1,7
Likidite Oranları				
Nakit Oranı	37,6	42,9	27,2	30,0
Likidite (Asit Test) Oranı	106,7	100,6	105,1	93,5
Kârlılık Oranları				
Net Kâr / Aktif (ROA)	9,0	4,3	8,8	2,1
Net Kâr / Özkaynak (ROE)	16,7	9,0	16,3	4,4
Devir Hızları				
Stok Devir Hızı (Satışların Maliyeti/Ortalama Stoklar)	-	2,4	-	2,5
Alacak Devir Hızı(Satış Gelirleri/Ticari Alacaklar)	7,0	7,9	6,5	7,7
Aktif Devir Hızı (Satış Gelirleri/Toplam Aktifler)	1,2	1,2	1,3	1,3

Kaynak: İMKB

Firmaların bilanço büyüklüğü 2008 yılında 2007 yılına göre nominal olarak yüzde 17,4 ve reel olarak yüzde 6,7 artış göstererek 141,7 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2008 yılının son çeyreğinde TL'nin önemli ölçüde değer kaybına uğraması, yabancı para cinsinden yükümlülükleri yüksek olan firmaların borçluluk oranlarını artırmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, firmaların ticari borçları 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 14,3 artarken, finansal borçlardaki artış yüzde 58,8 olarak gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak, kaldıraç oranı 2008 yılında 6,1 puan artışla yüzde 52,3'e çıkmıştır. Aynı dönemde firmaların faiz karşılama oranı yaklaşık olarak yüzde 50 azalmıştır (Tablo 1.8). Firmaların borç ödeme gücündeki zayıflamanın, bankacılık sektörü TGA'sını daha da artırması beklenmektedir.

³ Turizm Sektöründe ve Perakende Ticaret Sektöründe faaliyet gösteren birer firmanın hesap dönemi değişikliği nedeniyle, SPK'nın Seri : XI ve 29 nolu "Sermaye Piyasası'nda Finansal Raporlamaya İlişkin Esasları Tebliği'ne uygun olarak hazırlanan Aralık 2007 finansal tablolarına ulaşılamadığından, "Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonu" bölümünde kullanılan firma sayısından farklılık göstermektedir.

2008 yılında, firmaların kısa vadeli yabancı kaynakları artmakla birlikte, likit kalma eğilimleri çerçevesinde, nakit ve benzeri kalemlerini daha fazla artırmaları nedeniyle, nakit oranı artmış, ancak dönen varlıklar içinde görece daha az likit kabul edilen kalemlerdeki artışın sınırlı olması sonucunda asit test oranı düşmüştür (Tablo I.8).

2008 yılında sıkılaştıran küresel likidite koşulları ve artan güvensizlik ortamında kredi maliyetlerinin yükselmesi sonucunda firmaların finansman maliyetleri yükselmiştir. Nitekim, 2007 yılında yüzde 0,03 olan net finansal gelirlerin (giderlerin) toplam satış gelirlerine oranı, finansal gelirlerdeki yüzde 68,5'lik yükselişe rağmen, finansal giderlerdeki yüzde 128'lik artış nedeniyle 2008 yılında yüzde - 2,6'ya düşmüştür (Tablo I.8).

2007 yılı sonunda 10,9 milyar TL olan kar, 2008 yılı sonunda 6,1 milyar TL ye gerilemiştir. Karlılıktaki bu azalış ROE ve ROA'yı düşürmüştür (Tablo I.8 ve Tablo I.9).

Tablo I.9. Seçilmiş İMKB Firmalarının Bazı Gelir Tablosu Kalemleri (Milyon TL)

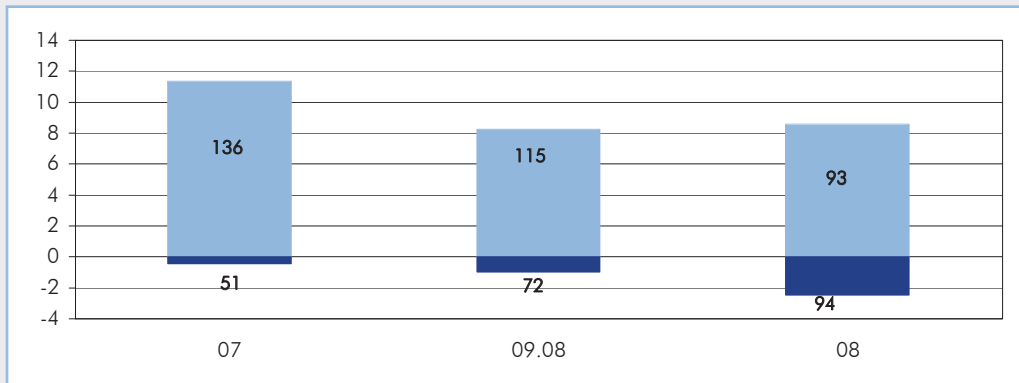
	Tüm Firmalar		İmalat Sanayi Firmaları	
	2007	2008	2007	2008
Satış Gelirleri	146.396	166.780	106.382	122.207
Satışların Maliyeti	119.315	137.353	89.858	104.482
Ticari Faaliyetlerden Brüt Kar (Zarar)	27.081	29.427	16.524	17.725
Faaliyet Kar/Zararı	12.661	12.179	7.789	7.410
(Esas Faaliyet Dışı) Finansal Gelirler	7.340	12.366	5.286	7.914
(Esas Faaliyet Dışı) Finansal Giderler	7.300	16.643	4.617	12.605
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Karı/Zararı	13.292	8.054	8.935	2.738
Dönem Karı/Zararı	10.858	6.072	7.337	1.948

Kaynak: İMKB

2008 yılında, firmaların satış gelirlerinde yüzde 13,9'luk artışa rağmen, dönem karı yüzde 44 oranında azalmıştır. Bu durum esas itibarıyla, kur ve faizlerdeki yukarı yönlü hareketler nedeniyle finansman maliyetlerinin yükselmesinden kaynaklanmıştır (Tablo I.9).

2007 yılında, net dönem kârının yüzde 9,5'ini oluşturan net kambiyo geliri, özellikle 2008 yılı son çeyreğinde TL'nin değer kaybetmesi nedeniyle, net kambiyo giderine dönüşerek karlılığı önemli ölçüde azaltmıştır. 2007 yılında sektörün 1 milyar TL olan net kambiyo karı 2008 yılında 2,7 milyar TL zarara dönüşmüştür.

Grafik I.36. Seçilmiş İMKB Firmalarının Karlılık Durumları (Milyar TL, Adet)

Kaynak: İMKB

Kâr eden firma sayısı 2007 yıl sonunda 136 ve bu firmalara ait kâr tutarı 11,3 milyar TL iken, 2008 yılında kar eden firma sayısı 93'e gerilemiş ve kâr yüzde 24,3'lük düşüşle 8,6 milyar TL olmuştur. Zarar eden firma sayısı ise aynı dönemde 51'den 94'e yükselmiş ve toplam zarar tutarları 0,5 milyar TL'den 2,5 milyar TL'ye çıkmıştır (Grafik I.36).

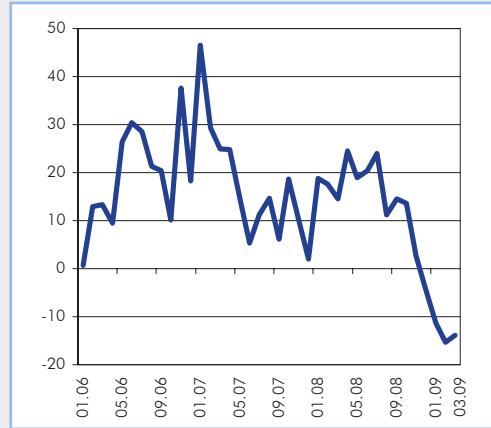
Tablo I.10. 2008 Yılında Zarar Eden İMKB Firmalarının Kâr/Zarar Analizi (Milyon TL)

	2007	2008
Tüm Firmalar Net Dönem Kârı	10.858	6.072
-2008 yılında Kâr eden Firmaların Net Dönem Kârı	9.829	8.591
-2008 yılında Zarar Eden Firmaların Net Dönem Kârı (Zararı)	1.030	-2.519
2008 yılında Zarar Eden Firmaların Net Kambiyo Geliri (Gideri)	1.065	-2.086
-2008 yılında Zarar Eden Firmaların Kambiyo Karı (Zararı)/ Toplam Karı(Zararı) (%)	103,4	82,8

Kaynak: İMKB

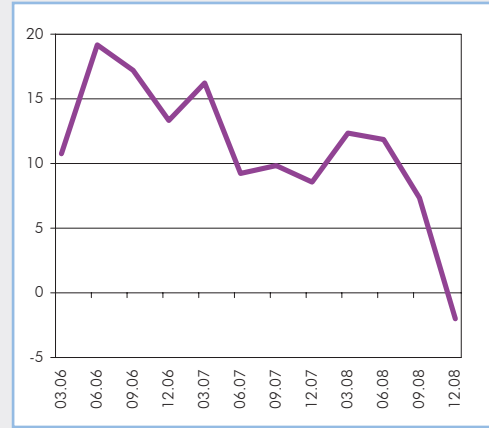
2008 yılında zarar açıklayan 94 firmanın kambiyo giderleri zarar etmelerinde etkili olmuş, aynı firmalar 2007 yılında 1,1 milyar TL net kambiyo geliri elde etmiştir (Tablo I.10).

Grafik I.37. Sanayi Ciro Endeksi Yıllık Değişim (%)¹

Kaynak: TÜİK
(1) Sanayi Ciro Endeksi 2005=100.

Grafik I.38. Ticaret-Hizmet Ciro Endeksi Yıllık Değişim (%)¹

Kaynak: TÜİK
(1) Ticaret-Hizmet Ciro Endeksi 2005=100.

İncelenen İMKB firmalarının, 2008 yılında satış gelirlerinde bir artış olmakla birlikte, sanayi sektörünün önemli bir kısmını temsil eden orta ve büyük ölçekli sanayi firmalarının satışlarındaki değişimleri gösteren sanayi ciro endeksi ile ticaret ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren firmaların ciro değerlerinde meydana gelen gelişmeleri gösteren ciro endeksinde, 2009 yılının ilk çeyreğinde önemli gerilemeler yaşanmıştır. Bu durum, söz konusu dönemde firmaların satış gelirlerinde düşüş olabileceği beklentisini güçlendirmektedir. Bununla birlikte, 2009 yılı Mart ayında sanayi ciro endeksinin küçülme hızının yavaşladığı görülmektedir (Grafik I.37 ve Grafik I.38). Benzer eğilim sanayi üretim endeksi ve kapasite kullanım oranlarının değişimlerinde de gözlenmektedir (Grafik I.21).

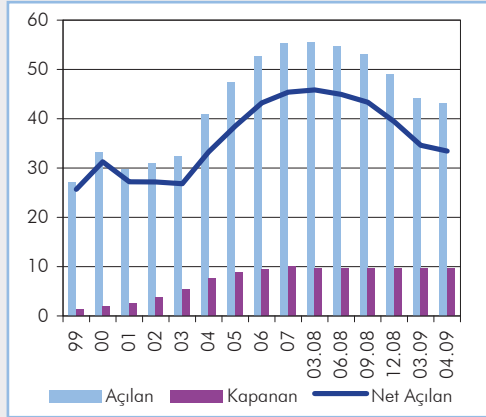
Tablo I.11. 2009 Nisan Ayı İtibarıyla En Fazla İhracat Yapan İlk 5 Sektör (Milyon ABD doları)

Sektörler	Nisan (Aylık)				Ekim-Nisan (7 Aylık)			
	Nis.08	Nis.09	Değişim (%)	Pay (%)	Ekim 2007- Nisan 2008	Ekim 2008- Nisan 2009	Değişim (%)	Pay (%)
Taşıt Araç.ve Yan San.	2.512	1.239	-50,7	16,5	15.861	8.630	-45,6	16,0
Hazırgiyim ve Konfek.	1.306	996	-23,7	13,2	9.811	7.337	-25,2	13,6
Demir Çelik Ürünleri	1.617	959	-40,7	12,7	8.106	6.747	-16,8	12,5
Kimyevi Mad. ve Mam.	1.235	757	-38,7	10,1	7.585	5.009	-34,0	9,3
Elektrik - Elektronik	800	614	-23,3	8,2	5.939	4.698	-20,9	8,7
İlk 5 Sektör	7.471	4.564	-38,9	60,6	47.303	32.421	-31,5	60,2
Toplam	11.363	7.528	-33,7	100,0	72.944	53.835	-26,2	100,0

Kaynak: TİM

Firmaların satışlarının azalmasında ihracat hacminin düşmesi de etkili olmuştur. Nitekim, 2009 yılı Nisan ayı itibarıyla, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre, ihracatın yüzde 60,6'sını oluşturan Taşıt Araçları ve Yan Sanayi, Hazır Giyim ve Konfeksiyon, Demir Çelik Ürünleri, Kimyevi Maddeler ve Mamulleri ve Elektrik-Elektronik sektörlerinin ihracat rakamları 2008 yılı son çeyreğinde düşmeye başlamış ve toplam ihracatta Ekim 2008-Nisan 2009 döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 26,2 daralma yaşanmıştır (Tablo I.11).

Grafik I.39. Açılan-Kapanan Şirket ve Kooperatifler (Bin Adet)

Kaynak: TÜİK

(1) Şirket ve kooperatifleri kapsayan açılan ve kapanan şirket adetleri yıllıklandırılmış olarak gösterilmiştir.

Grafik I.40. Takas Odalarına İbrahim Edilen ve Karşılıksız Kalan Çek Adet ve Tutarının Toplam Takasa İbrahim Edilen Çek Adet ve Tutarı İçindeki Oranı (%)

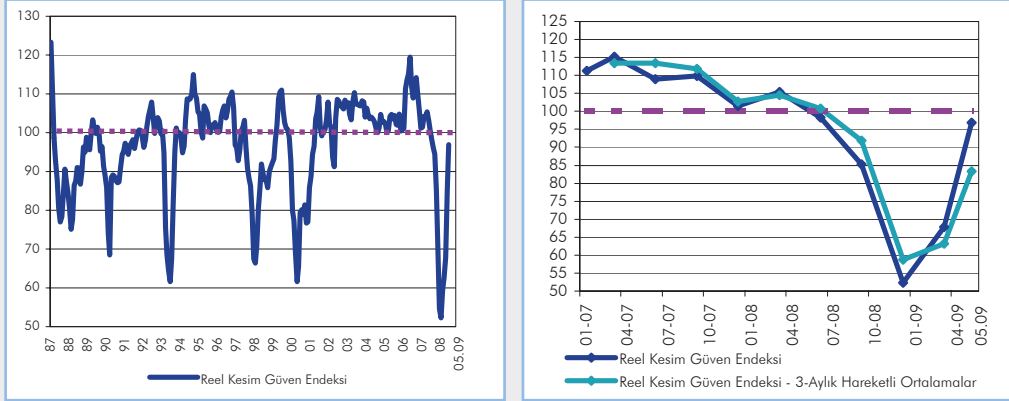

Kaynak: TCMB

Görece yatay seyreden kapanan şirket sayısına rağmen, 2008 yılı Haziran ayından bu yana düşüş eğilimine giren açılan şirket sayısına bağlı olarak, net açılan şirket sayısı bu tarihten itibaren kesintisiz olarak düşmüş ve 2009 yılı Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre yıllık yüzde 26,9 azalış göstermiştir (Grafik I.39).

Takas odalarına ibraz edilen ve karşılıksız kalan çeklerin toplam takasa ibraz edilen çeklere oranı hem adet hem de tutar olarak, 2008 yılı Eylül ayından itibaren yükseliş göstermiştir. 5838 sayılı Kanun ile çekten men talimatının yürürlükten kaldırılmasının da etkisiyle 2009 yılı Mart ayında bir önceki aya göre hızla yükselen oranlar, 2009 yılı Nisan ayı itibarıyla sırasıyla yüzde 9,4 ve yüzde 8,4 olarak gerçekleşmiştir (Grafik I.40).

Grafik 1.41.
Reel Kesim Güven Endeksi

Kaynak: TCMB

Yukarıda ele alınan gelişmeler ekonomik kesimlerin beklentilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim, TCMB İktisadi Yönelim Anketi Reel Kesim Güven Endeksinin (MBRKGE), 2008 yılının Mart ayında başlayan düşüş eğilimi, yılın son çeyreğinde de devam etmiş ve 2008 yılı Aralık ayında MBRKGE 52,3 ile en düşük değerini almıştır. Endeks halen 100'ün altında olmakla birlikte, 2009 yılı Ocak ayından itibaren yükselişe geçmiştir (Grafik 1.41). MBRKGE'yi oluşturan anket sorularına ait yayılma endeksleri incelendiğinde, 2009 yılındaki görece iyileşmede, gelecek üç aydaki üretim hacmi, genel gidişat eğilimi, son üç aydaki toplam sipariş miktarı ve gelecek üç aydaki ihracat sipariş miktarı başta olmak üzere endekslerin tümünde görülen iyileşmenin etkili olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, derinleşen krizin olumsuz etkilerini sınırlamak amacıyla, hem küresel hem de ulusal düzeyde bir takım önlemler alınmıştır. Bu çerçevede, uygulanan genişletici para ve maliye politikaları hem kredi kanalındaki tıkanıklığı bir ölçüde gidermiş, hem de genel olarak beklentilerdeki bozulmayı durdurmuştur. Vergi indirimlerini de içeren önlem paketleri ve finansmanı kolaylaştırmaya yönelik çalışmaların, ülkemizde firmaların toparlanmasına yardımcı olması beklenmektedir.

I.4.2.2. Reel Sektörün Borçlanma Yapısı

Reel sektörün finansal borçları, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla 352,2 milyar TL olarak gerçekleşmiş olup, bunun yaklaşık yüzde 65,9'u yabancı para cinsindedir. Dolayısıyla kurlardaki değişimler reel sektörün borcunu önemli ölçüde etkilemektedir.

Tablo I.12. Reel Sektörün Finansal Borçları¹ (Milyon TL)

	2006	2007	09.08	12.08	03.09
Firmalarca Kullanılan Nakdi Krediler (I+II)	202.429	246.721	317.693	346.358	352.171
I. Yurt İçinden (i+ii)	125.385	153.322	193.100	193.221	190.629
i. TP	83.761	105.783	130.277	123.203	120.221
ii. YP (DEK dahil)	41.624	47.539	62.823	70.018	70.408
ABD Doları Karşılığı	29.613	41.007	51.009	46.010	42.206
II. Yurt Dışından	77.044	93.399	124.594	153.137	161.542
ABD Doları Karşılığı (A+B)	54.812	80.565	101.164	100.629	96.836
A. Kısa Vadeli	1.244	1.046	1.549	1.582	1.591
B. Uzun Vadeli (a+b+c+d)	53.568	79.519	99.615	99.047	95.245
a. Resmi Kuruluşlar (Hükümet ve Uluslararası Kuruluşlar)	2.067	2.547	2.522	2.711	2.661
b. Türkiye'de Kurulu Bankaların Y. Dışı Şube ve İştirakleri	17.368	26.968	37.660	36.955	35.166
c. Yabancı Ticari Bankalar ve Diğer Finansal Kuruluşlar	28.867	43.108	51.241	51.371	49.722
d. Finansal Olmayan Kuruluşlar	5.266	6.896	8.192	8.010	7.696
Toplam YP Krediler² (Milyon USD)	84.425	121.572	152.173	146.639	139.042

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Tabloda yer alan tutarlar verilerin güncellenmesi nedeniyle önceki sayılarda yayımlanan tutarlardan farklılık gösterebilmektedir.

(2) Yurt dışından kullanılan TL krediler dahil olmakla birlikte, tutarı çok düşük olduğundan göz ardı edilmiştir.

2008 yılının ilk yarısında hızlı artan reel sektörün kullandığı yabancı para krediler, küresel krizin etkisiyle 2008 yılının son çeyreğinden itibaren azalış eğilimine girmiş, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla 139 milyar ABD doları olmuştur (Tablo I.12). Yabancı para kredilerdeki azalışta, ABD doları/Euro paritesindeki değişimin yanında, Türkiye'de kurulu bankaların yurt içi şubeleri ile yurt dışı şube ve iştiraklerinden kullanılan kredilerdeki azalma belirleyici olmuştur. Yurt dışındaki yabancı ticari bankalar ile diğer kuruluşlardan kullanılan kredilerde önemli bir değişim görülmemektedir.

Yabancı para kredilerin 77,4 milyar ABD doları Türkiye'de kurulu bankaların yurt içi ve yurt dışı şubelerinden, 49,7 milyar ABD doları ise yurt dışı bankalardan ve diğer finansal kuruluşlardan kullanılmıştır. Buna göre reel sektörün kullandığı yabancı para kredilerin yüzde 55,6'sı Türkiye'de kurulu bankalarca kullanılmıştır (Tablo I.12).

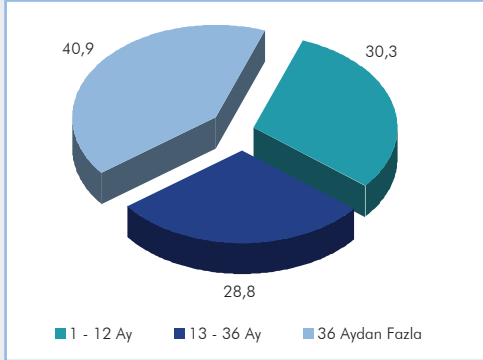
Tablo I.13.
Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Sektörlere Göre Kalan Vade Dağılımı
(Milyon ABD doları)

(Mart 2009)	1- 12 Ay	13 -24 Ay	25- 36 Ay	37-60 Ay	61-120 Ay	120 Aydan Fazla	Toplam
REEL SEKTÖR	28.826	14.602	12.859	18.208	18.440	2.310	95.245
TARIM SEKTÖRÜ	101	66	64	69	57	0	357
SINAI SEKTÖRLER	12.687	6.219	5.704	7.704	6.814	689	39.818
1. İmalat	10.711	4.505	3.720	4.990	4.170	124	28.220
- Ana Met. Ve Fab. Met. Ürün. İm.	1.784	852	781	1.205	1.288	54	5.964
- Gıda Ürünleri, İç. ve Tütün İm.	3.496	849	724	796	137	36	6.038
- Tekstil ve Tekstil Ürünleri İmalatı	1.076	605	399	575	368	3	3.026
- Ulaşım Araçları İmalatı	1.078	415	307	307	633	14	2.754
- Elektrikli ve Optik Donanım İm.	521	203	243	592	528	9	2.096
- Kimy. Mad. ve Ür. İle Suni Ely. İm.	672	377	220	265	499	0	2.034
- Metalik Olm. Diğ. Miner. Ür. İm.	413	331	307	616	272	0	1.938
- Makina ve Teçhizat İmalatı	590	266	280	90	43	0	1.269
- Kağıt ve Ür. İm.; Basım ve Yayımlar	325	198	156	185	60	8	933
- Diğer	756	409	303	359	342	0	2.168
2. Elek, Gaz ve Sıcak Su Ür. ve Dağ.	1.127	1.285	1.356	1.643	1.578	561	7.550
3. Madencilik ve Taşocakçılığı	849	429	627	1.072	1.067	4	4.048
HİZMETLER SEKTÖRÜ	16.038	8.317	7.090	10.435	11.569	1.621	55.070
1. Gayrimenkul, Kir. ve İş Faal.	5.585	3.104	3.160	2.677	2.624	108	17.259
2. Ulaştırma, Depo. ve Hab.	2.594	1.701	1.743	3.960	4.499	1.126	15.624
3. Top. Ve Per. Ticaret	2.947	1.144	652	1.321	1.679	86	7.829
4. İnşaat	3.061	1.233	637	958	1.714	240	7.842
5. Oteller ve Lokantalar	777	574	360	648	544	8	2.912
6. Diğer	1.074	561	539	870	508	53	3.604

Kaynak: TCMB

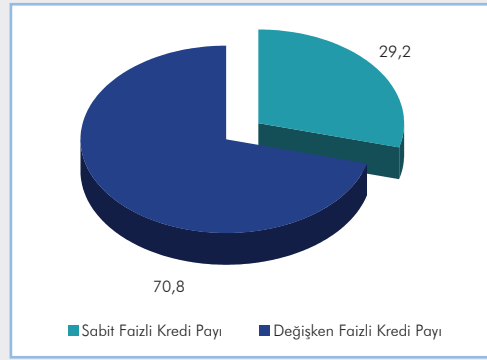
Reel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredileri içinde en büyük payı yüzde 57,8 ile hizmetler sektörü oluşturmaktadır. Bu grupta önemli bir paya sahip olan gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri sektörü ile ulaştırma, depolama ve haberleşme sektörlerinin kredileri içinde, bu sektörlerde faaliyet gösteren yabancı sermayeli bazı firmaların satın alma (özelleştirmeler dahil) bedellerini ödeme amacıyla yurt dışından kullandığı krediler de bulunmaktadır. Sınai sektörlerin toplam krediler içindeki payı yüzde 41,8 olup, bu kredilerin önemli kısmı imalat sektörü tarafından kullanılmıştır (Tablo I.13).

Grafik I.42.
Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Kalan Vade Dağılımı (%) (Mart 2009)

Kaynak: TCMB

Grafik I.43.
Reel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Faiz Dağılımı (%) (Mart 2009)

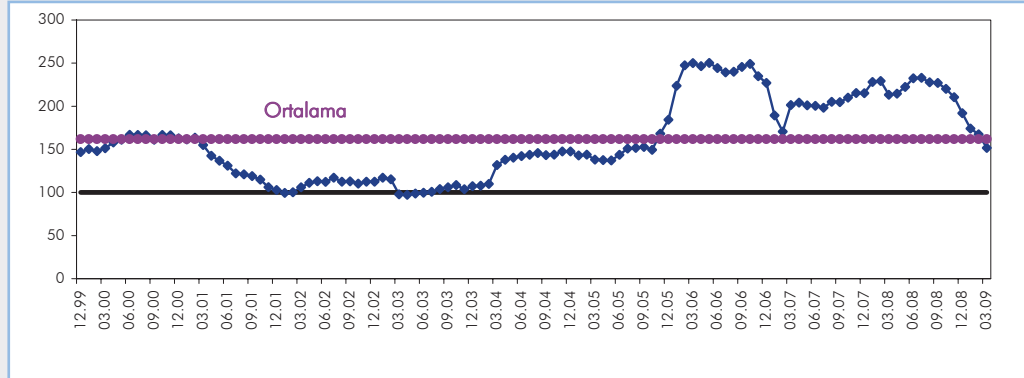

Kaynak: TCMB

2009 yılı Mart ayı itibarıyla, reel sektörün uzun vadeli yurt dışı kredilerinin yüzde 30,3'ü vadesi 1 yıl içinde dolacak kredilerdir (Grafik I.42).

2009 yılı Mart ayı itibarıyla, reel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredilerin yüzde 29,2'si sabit faizli, yüzde 70,8'i ise değişken faizli olup, söz konusu kredilerin yüzde 64,1'i ABD doları, yüzde 33,7'si Euro ve yüzde 2,2'si diğer döviz cinslerinden oluşmaktadır (Grafik I.43). Reel sektörün borçlarının döviz kompozisyonu ile faiz oranlarında 2009 yılı Mart ayında yıl sonuna göre önemli bir değişiklik görülmemektedir.

Grafik I.44. Banka Dışı Özel Kesimin Uzun Vadeli Kredi Yenileme Oranı¹ (%)

Kaynak: TCMB

(1) Kredi yenileme oranı, ödemeler dengesi verilerine göre banka dışı özel kesimin aylık bazda yurt dışından uzun vadeli kredi kullanımları ile geri ödemelerinin yıllıklandırılmış tutarlarının birbirine oranı olarak hesaplanmıştır.

Banka dışı özel kesimin yıllıklandırılmış uzun vadeli yurt dışı kredi yenileme oranı 2009 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 152 olarak gerçekleşmiş olup, söz konusu oranın 1999/12 - 2009/3 dönemi ortalaması olan 161,8'in biraz altında olduğu gözlenmektedir (Grafik I.44). Söz konusu oranın düşüşünde, Türkiye'de kurulu bankaların yurt dışı şube ve iştiraklerinden kullanılan kredilerdeki azalış belirleyici olmuştur (Tablo I.12).

I.4.2.3. Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonu

Türkiye’de faaliyette bulunan firmaların mali tabloları Türk parası ve yabancı para ayrımı yapılmaksızın toplam Türk parası tutarı üzerinden düzenlendiğinden, firmaların yabancı para pozisyonları bilançolar üzerinden hesaplanamamaktadır. Ancak, firmaların kur riski hakkında genel bir fikir edinilmesi amacıyla, Bankamız tarafından hazırlanan Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri tablosu her üç ayda bir Bankamız internet sayfasında yayımlanmakta olup, reel sektörün yabancı para pozisyonuna ışık tutmaktadır. Diğer yandan, hisse senetleri İMKB’de işlem gören mali kesim dışındaki firmaların kamuya açıklanan mali tablolarına ilişkin dipnotlardaki bilgilerden yararlanılarak, yabancı para pozisyonları hesaplanmış ve reel sektör içinde önemli bir paya sahip olan bu firmaların taşıdıkları kur riski ve nakdi kredi riskleri incelenmiştir.

Yapılan analiz ve değerlendirmelerde reel sektör firmalarının kur riski makro bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu nedenle, bazı firmaların açık pozisyon, bazı firmaların da fazla pozisyon taşıdığı dikkate alındığında, reel sektörün kur riskine karşı kırılganlığının ancak firma bazında yapılacak analizlerle değerlendirilmesi gerektiği hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo I.14.
Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri^{1,2}(Milyon ABD doları)

	2006	2007	03.08	06.08	09.08	12.08	Değişim 09.08- 12.08 (%)	Değişim 12.07- 12.08 (%)
Varlıklar	63.424	77.862	80.830	89.014	92.473	82.382	-11	6
A. Mevduat	45.450	54.834	55.377	61.516	65.515	60.357	-8	10
-Yurt İçi Bankalar ³	18.756	24.402	24.051	26.092	26.494	27.261	3	12
-Yurt Dışı Bankalar ⁴	26.694	30.432	31.326	35.424	39.021	33.096	-15	9
B. Menkul Kıymetler	933	830	898	851	731	695	-5	-16
C. İhracat Alacakları	9.584	12.007	14.152	15.487	14.721	9.608	-35	-20
D. Y. Dışına Doğr. Serm. Yatır.	7.457	10.191	10.403	11.160	11.506	11.722	2	15
Yükümlülükler	100.250	139.401	155.072	167.543	172.138	161.036	-6	16
A. Nakdi Krediler	83.310	119.563	135.918	145.455	149.663	144.282	-4	21
-Yurt İçinden Sağlanan ^{5,6}	29.613	41.007	48.139	48.629	51.009	46.010	-10	12
Banka Dışı Fin. Kur.dan ⁷	4.869	8.220	8.715	9.119	9.059	8.575	-5	4
-Yurt Dışından Sağlanan ⁸	53.697	78.556	87.779	96.826	98.654	98.272	0	25
B. İthalat Borçları	11.749	14.540	15.618	18.512	18.869	14.699	-22	1
C. TMSF’ce Prot. Bağl. Al.	5.191	5.298	3.536	3.576	3.606	2.055	-43	-61
Net Pozisyon	-36.826	-61.539	-74.242	-78.529	-79.665	-78.654	-1	28

Kaynak: TCMB

(1) Tablodaki yer alan tutarlar verilerin güncellenmesi nedeniyle önceki sayılarda yayımlanan tutarlardan farklılık gösterebilmektedir.

(2) Mali olmayan kamu girişimleri (KIT) verileri dahil değildir.

(3) Katılım bankalarındaki katılım fonları dahildir.

(4) “Yurt Dışı Bankalardaki Mevduat” verisi Türkiye’de kurulu bankaların yurt dışı şubelerinin verilerini de içermektedir. Ayrıca, söz konusu veri içinde gerçek kişilerin ve banka dışı finansal kuruluşların mevduatının da olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Aralık 2008 verisi geçicidir.

(5) Katılım bankalarının kullandığı fonlar dahildir.

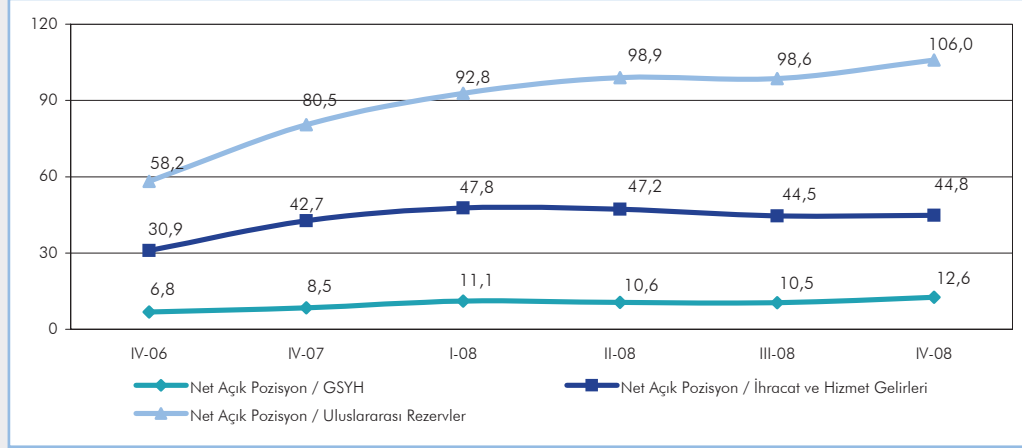
(6) Döviz Endeksli Krediler dahildir.

(7) Finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketlerinden oluşmaktadır.

(8) Türkiye’de kurulu bankaların yurt dışı şubelerinden sağlanan krediler dahildir.

Reel sektörün net pozisyon açığı 2008 yılı sonunda, 2007 yılı sonuna göre yüzde 28 artışla 78,7 milyar ABD dolarına yükselirken, 2008 yılı Eylül ayına göre yüzde 1 azalış göstermiştir (Tablo I.14). 2009 yılı Ocak ve Şubat aylarına ilişkin geçici verilere göre reel sektörün pozisyon açığının azalmaya devam ettiği görülmektedir.

Grafik I.45.
Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonuna İlişkin Oranlar^{1,2,3} (%)

Kaynak: TCMB, TÜİK

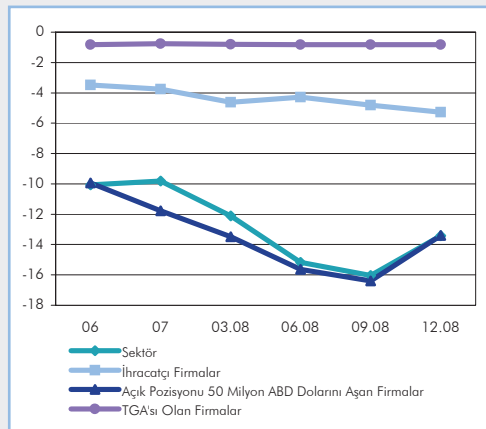
(1) GSYH ile ihracat ve hizmet gelirleri yıllıklandırılmış, uluslararası rezervler ise dönem sonu stok verilerdir.
(2) Uluslararası rezervler, Merkez Bankası brüt döviz rezervleridir (altın dahil).
(3) Açık pozisyon tutarı ilgili dönem sonu döviz kurundan TL'ye dönüştürülerek GSYH'ye oranlanmıştır.

2008 yılı sonunda Eylül ayına göre reel sektörün açık pozisyonunun GSYH'ye, ihracat ve hizmet gelirlerine ve uluslararası rezervlere oranı artmıştır. (Grafik I.45).

I.4.2.3.1. İMKB'de İşlem Gören Reel Sektör Firmalarının Yabancı Para Pozisyonu

Bu bölümde, hisse senetleri İMKB'de işlem gören reel sektör firmalarının yabancı para pozisyonları ve bankacılık sektörüne olan kredi borçları incelenmiştir. İncelemede, İMKB tarafından mali tabloları yayımlanan firmalardan, yabancı para pozisyonunu bilanço dipnotlarında açıklayan, mali kuruluş özelliği taşımayan ve konsolide finansal tablolarında mali kuruluş bulunmayan 189 firmanın⁴ verileri esas alınmıştır.

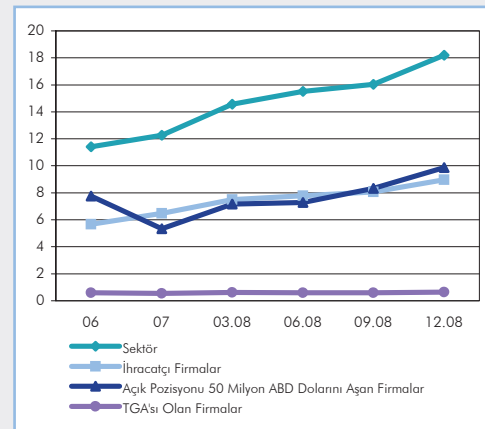
Grafik I.46.
İMKB Firmalarının Net Yabancı Para Pozisyonlarının Gelişimi¹ (Milyar ABD doları)

Kaynak: İMKB

(1) Yıl sonları itibarıyla, yurt dışı satışlarının net satışları içindeki payı yüzde 30 ve daha fazla olan firmalar, ihracatçı firma kabul edilmiştir.

Grafik I.47.
İMKB Firmalarının Kullandıkları Nakdi Kredilerin Gelişimi¹ (TGA dahil, Milyar TL)

Kaynak:TCMB

(1) Risk Merkezi kayıtlarına göre, firmaların yurt içi bankalardan doğrudan ya da bu bankaların garantisi veya aracılığıyla yurt dışından kullandıkları nakdi kredilerdir.

⁴ Hisse senetleri İMKB'de işlem gören başka bir firma nezdinde konsolide edilen firmalar ayrıca analize dahil edilmemiştir.

İncelenen firmaların 2007 yılı sonunda 9,8 milyar ABD doları olan pozisyon açığı, 2008 yılı Eylül ayında 16 milyar ABD dolarına yükselmiş, 2008 yılı sonunda ise 13,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir (Grafik I.46). 2007 yılı sonu itibarıyla, incelenen firmaların 128'i açık pozisyon taşıırken, pozisyon açığı olan firma sayısı 2008 yılı Eylül ayında 138'e, 2008 yılı sonunda ise 140'a yükselmiştir. Bu firmaların 2007 yılı sonunda 13,3 milyar ABD doları olan açık pozisyon tutarı, 2008 yılı Eylül ayında 17,8 milyar ABD dolarına yükselmiş, 2008 yılı sonunda ise 14,9 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

Açık pozisyonu 50 milyon ABD dolarını aşan firma sayısı 2007 yılı sonunda 41 iken, 2008 yılı Eylül ayında 47'ye yükselmiş, 2008 yılı sonunda ise 45'e düşmüştür. Bu firmaların pozisyon açığı 2007 yılı sonunda 11,8 milyar ABD doları iken, 2008 yılı Eylül ayında 16,4 milyar ABD dolarına yükselmiş, 2008 yılı sonunda ise 13,4 milyar ABD dolarına düşmüştür (Grafik I.46).

İhracatçı olmayan firmaların 2007 yılı sonunda 6,1 milyar ABD doları olan pozisyon açığı, 2008 yılı Eylül ayında 11,2 milyar ABD dolarına yükselmiş, 2008 yılı sonunda ise küresel likidite şartlarının etkisiyle 8,1 milyar ABD dolarına düşmüştür.

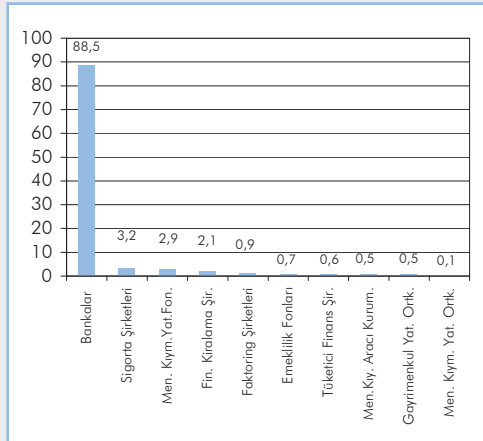
İnceleme kapsamındaki firmaların TGA dahil toplam kredileri 2008 yılı sonunda 2007 yılı sonuna göre yüzde 48,2 artarak 18,2 milyar TL seviyesine ulaşmıştır (Grafik I.47). Bu artışta yabancı para cinsinden kredilerin Türk lirası karşılığının artması da etkili olmuştur.

2008 yılı sonu itibarıyla TGA'sı bulunan firma sayısı ile bu firmaların açık pozisyon ve kredi tutarlarında 2007 yılı sonuna göre önemli bir değişiklik olmamıştır. 2008 yılı sonunda TGA'sı olan 17 firmanın 16'sının pozisyonu açık olup, pozisyon açıkları tutarı 815 milyon ABD doları, nakdi kredileri ise 528 milyon TL'si TGA olmak üzere toplam 630 milyon TL'dir (Grafik I.47).

II. FİNANSAL SEKTÖRÜN GENEL YAPISI

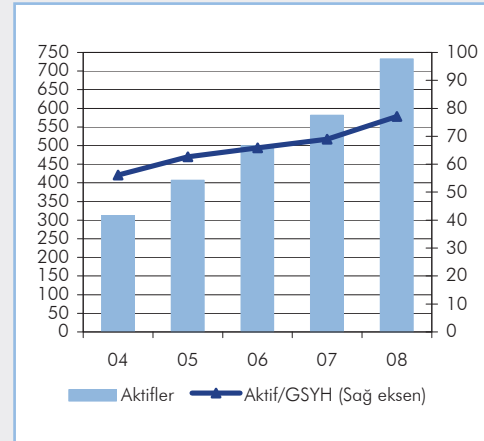
Türk finans sektörü 2008 yılında da büyümesini sürdürmüştür.

Grafik II.1.
Finansal Sektörün Bilanço Büyüklüğünün Dağılımı (%)¹

Kaynak: BDDK, TCMB, TSPAKB, SPK
(1) Aralık 2008 itibarıyla.

Grafik II.2.
Bankacılık Sektörünün Gelişimi (Milyar TL, %)

Kaynak: BDDK-TCMB, TÜİK

2008 yılı sonu itibarıyla, bir önceki yıl sonuna göre yüzde 24 büyüyen finansal sektörün aktif büyüklüğü 828 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektör aktiflerinin yüzde 88,5'ini bankalar oluşturmaktadır (Grafik II.1).

II.1. Bankacılık Sektörü

Ülkemizde bankacılık sektörü, mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile kar payı esasına göre faaliyet gösteren katılım bankalarından oluşmaktadır.

2008 yılı sonu itibarıyla bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı, 2007 yılı sonuna göre 14.910 kişi artarak 182.670'e ulaşmış, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla ise yıl sonuna göre 558 kişi azalarak 182.112'ye düşmüştür.

2008 yılı sonu itibarıyla 50 olan banka sayısı, sektör aktif büyüklüğü içindeki payı binde 5 olan merkezi yurt dışında bulunan bir Banka'nın Türkiye şubesinin kendi kararıyla tasfiye sürecine girmesi sonucunda 49'a düşmüştür.

Bankacılık sektörünün toplam varlıkları, 2008 yılı sonu itibarıyla bir önceki yıl sonuna göre yüzde 14 reel artışla 733 milyar TL'ye yükselirken, ABD doları bazında Türk parasının değer kaybına paralel olarak yüzde 4 azalışla, 481 milyara düşmüştür. 2009 yılı Mart ayında ise sektörün aktif büyüklüğü bir önceki yıl sonuna göre nominal yüzde 3, reel yüzde 1,9 artarak 754 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Türk bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğünün GSYH'ye oranı, 2007 yılı sonunda yüzde 69 iken, 2008 yılı sonunda yüzde 77,1'e yükselmiştir (Grafik II.2).

Diğer taraftan, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla ilk 5 bankanın yoğunlaşma oranı yüzde 60, ilk 10 bankanın yoğunlaşma oranı ise yüzde 83 olarak gerçekleşmiş ve söz konusu oranlar 2007 yılı sonuna göre bir değişiklik göstermemiştir.

Tablo II.1 Bankacılık Sektörünün Derinlik ve Aracılık Fonksiyonu Göstergeleri^{1,2}

Yıllar	Mevduat/GSYH	Kredi/GSYH	Kredi/Mevduat
2004	35,2	19,8	56,3
2005	38,8	25,3	65,3
2006	40,6	30,0	74,0
2007	42,3	35,1	82,9
09.08	44,6	39,7	89,0
2008	47,8	40,2	83,9

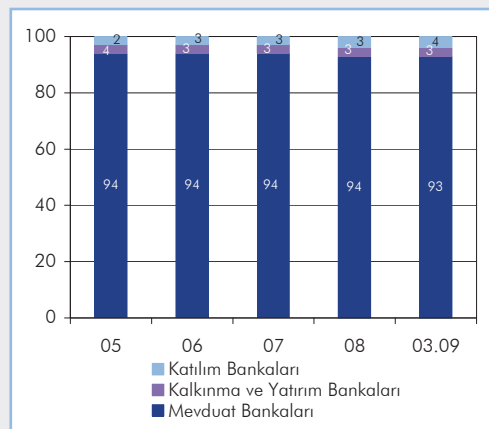
Kaynak: BDDK-TCMB, TÜİK

(1) Kredi verileri tahsili gecikmiş alacakları da içermektedir.

(2) Mevduat verileri içinde katılım fonları, kredi verileri içinde katılım bankalarının kullandıkları fonlar da yer almaktadır.

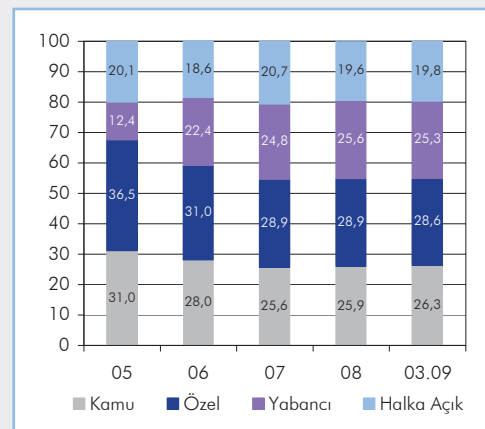
Bankacılık sektörünün derinliğini ve bankaların aracılık fonksiyonlarının gelişimini gösteren, mevduat ve kredilerin GSYH'ye oranları ile kredilerin mevduata oranı artmaya devam etmekle birlikte, kredilerdeki daralmaya bağlı olarak kredi/mevduat oranı 2008 yılının son çeyreğinde 5 puan düşüş göstermiştir.

Grafik II.3. Bankacılık Sektörü Bilanço Büyüklüğünün Grup Bazında Dağılımı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.4. Bankacılık Sektörü Aktif Toplamının Hisse Yapısına Göre Dağılımı (%)¹

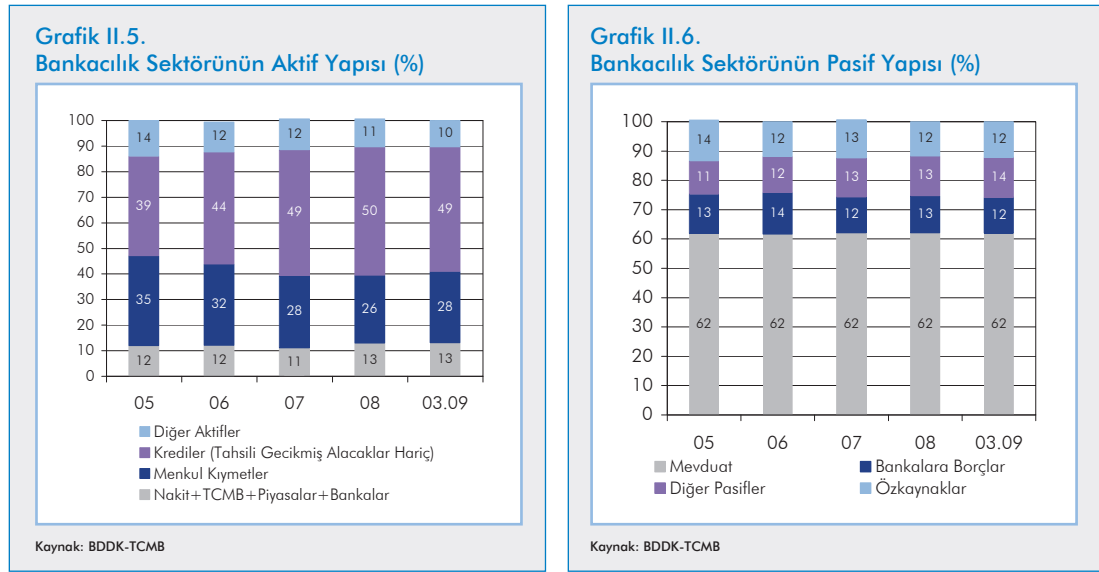

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Halka açık hisseler içindeki Türk ve yabancı yatırımcıların payı ayrılmamıştır.

2009 yılı Mart ayı itibarıyla Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 49 bankanın 32'si mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası, 4'ü ise katılım bankasıdır. Türk bankacılık sektörü mevduat bankacılığı ağırlıklıdır (Grafik II.3).

Ödenmiş sermayedeki payları esas alındığında, 2008 yılı sonunda yüzde 25,6 olan yabancı hissedarların aktif büyüklüğü içindeki payı, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 25,3 olarak gerçekleşmiştir (Grafik II.4). Öte yandan, Merkezi Kayıt Kuruluşu verilerine göre, yüzde 16 olan halka açık paylar içindeki yabancı payları da eklendiğinde bankacılık sektöründeki yabancı payı yüzde 41,3'e ulaşmaktadır.

Aktifler içinde en büyük paya sahip olan kredilerin payı 2009 yılı Mart ayında bir önceki yıl sonuna göre 1 puan, 2008 yılı Eylül ayına göre 4 puan azalırken, menkul kıymetlerin payı 2 puan artarak yüzde 28 seviyesine ulaşmıştır (Grafik II.5).

2009 yılı Mart ayı itibarıyla toplam kaynaklar içinde en büyük paya sahip olan mevduatların payı bir önceki yıl sonuna göre değişmezken, bankalara borçların payı 1 puan azalarak yüzde 12'ye düşmüş, diğer pasiflerin payı ise 1 puan yükselerek yüzde 14 olarak gerçekleşmiştir (Grafik II.6).

II.2. Bankacılık Sektörü Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği

II.2.1. Kârlılık^{5,6}

2008 yılı sonu itibarıyla sektörün net kârı, küresel krizin yılın son çeyreğinde ülkemize yansımalarına da bağlı olarak, bir önceki yıl sonuna göre yüzde 10,8 gerileyerek 12,7 milyar Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir.

⁵ Çalışma esasları farklılık gösterdiğinden bu bölümde yapılan değerlendirmeler katılım bankaları hariç tutularak yapılmıştır.

⁶ TMSF bünyesindeki banka dahil edilmemiştir.

Tablo II.2 Net Kâr ve Bileşenlerinin Gelişimi (Milyon TL)

	2007	2008	Değişim (%)
I. Faaliyet Geliri (A+B)	38.586	43.030	11,5
A- Net Faiz Geliri	25.007	29.635	18,5
B- Faiz Dışı Gelirler ¹	13.579	13.395	-1,4
II. Faiz Dışı Giderler (C+D)	22.248	28.355	27,4
C- Kredi ve Diğer Alacaklar Karşılığı	5.467	8.172	49,5
D- Diğer Faaliyet Giderleri	16.782	20.183	20,3
III. Net Faaliyet Kârı (I-II)	16.338	14.675	-10,2
IV. Diğer Gelirler ²	1.093	1.041	-4,7
V. Vergi Karşılığı	3.203	3.022	-5,7
VI. Net Kâr (III+IV-V)	14.227	12.695	-10,8

Kaynak: BDDK-TCMB

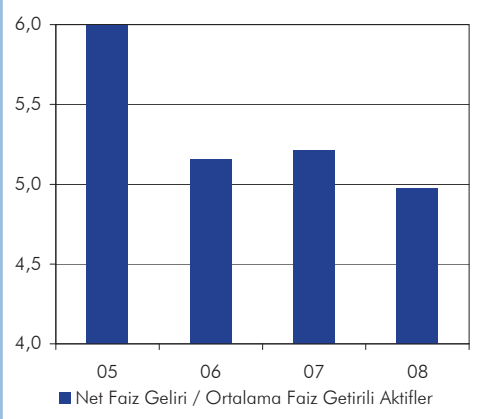
(1) Faiz Dışı Gelirler = Net Ücret ve Komisyon Gelirleri (Bankacılık Hizmet Gelirleri dahildir) + Temettü Gelirleri + Net Ticari Kâr (Zarar) + Diğer Faaliyet Gelirleri
(2) Diğer Gelirler = Temettü Hariç Alınan Kâr Payları + Olağanüstü Gelir (Gider)

2008 yılı sonunda, net faiz geliri ile net ücret ve komisyon gelirlerinden kaynaklanmak üzere, faaliyet gelirlerinin yüzde 11,5 oranında artmasına karşın, faiz dışı giderlerin yüzde 27,4 oranında artması, bankacılık sektörünün kârını azaltmıştır. Faiz dışı gelirlere görülen azalışta, kambiyo kârının zarara dönüşmesi etkili olmuş ve geçen dönemde elde edilen aktif satışı kaynaklı gelirlerin bu dönemde aynı düzeyde gerçekleşmemesi rol oynamıştır (Tablo II.2).

2008 yılı son çeyreğinde, küresel krizin olumsuz etkilerinin ülkemize yansımaya başlaması ve ekonomik aktivitenin yavaşlaması nedeniyle tahsili gecikmiş alacakların önemli oranda artması sonucu, takipteki alacaklar provizyonundaki yüzde 84,1'lik artış ile personel giderleri ve diğer faiz dışı giderler başta olmak üzere işletme giderlerindeki artış, faiz dışı giderleri yukarı çeken unsurlardır. Tahsili gecikmiş alacaklardaki artışın 2009 yılında da süreceği ve kârlılık üzerinde olumsuz etkisinin devam edeceği düşünülmektedir.

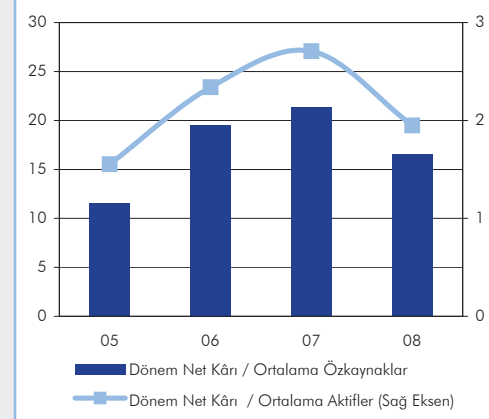
Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca 1 Temmuz 2008 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan ve satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan finansal varlıkların yeniden sınıflandırılmasına imkan verecek değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle, finansal dalgalanmanın kârlılık üzerindeki olası olumsuz etkilerinin sınırlandırılması amaçlanmıştır. Ancak, küresel krizin ülkemize yansımaya başladığı 2008 yılı Eylül ayından itibaren DİBS faiz oranları önemli oranda yükseldiyse de, Kasım ayından itibaren Bankamız politika faiz oranlarındaki indirime paralel olarak düşmüştür. Dolayısıyla, faizlerin arttığı ortamda yeniden sınıflandırmanın getirdiği avantaj, faizlerin düştüğü dönemde ortadan kalkmıştır.

Grafik II.7.
Net Faiz Marjı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.8.
Aktif ve Özkaynak Kârlılığı (%)

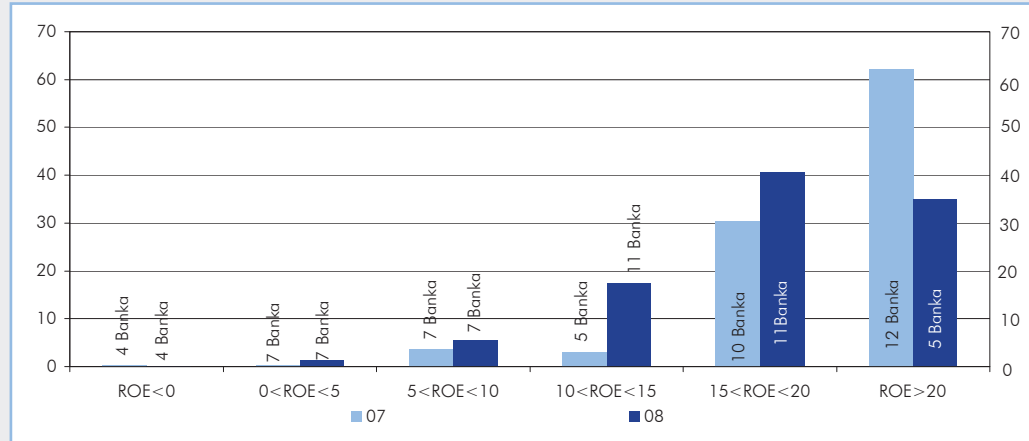

Kaynak: BDDK-TCMB

Net faiz gelirinin ortalama faiz getirili aktiflere oranı 2007 yılı sonunda yüzde 5,2 olarak gerçekleşirken, 2008 yılı sonunda yüzde 5'e gerilemiştir (Grafik II.7).

2008 yılı sonu itibarıyla, bankacılık sektörünün aktif kârlılığı yüzde 1,9 ve özkaynak kârlılığı yüzde 16,5 olarak gerçekleşmiştir. Artış eğiliminde olan aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı 2008 yılında düşüş göstermiştir (Grafik II.8).

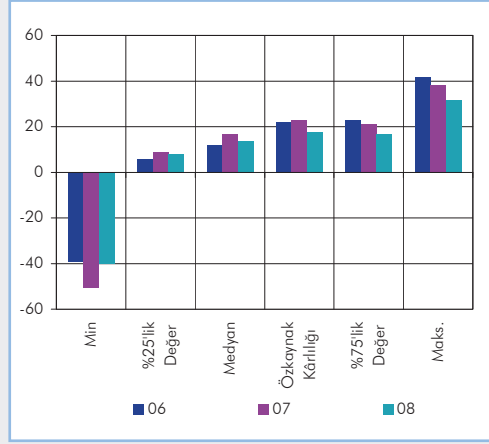
Grafik II.9.
Bankaların Özkaynak Kârlılıklarına Göre Aktif Payları (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

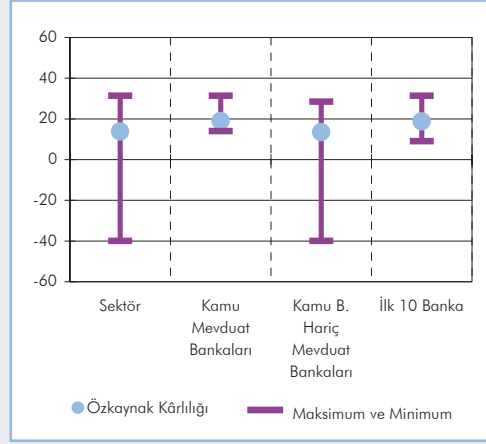
2008 yılı sonunda, özkaynak kârlılığı yüzde 15'in üzerinde kalan bankaların sayısı 22'den 16'ya, toplam aktifler içindeki payları ise yüzde 92,6'dan yüzde 75,5'e gerilemiştir. Zarar açıklayan banka sayısında ise bir değişiklik görülmektedir (Grafik II.9).

Grafik II.10.
Mevduat Bankalarının Öz kaynak Kârlılığının Dağılımı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.11.
Öz kaynak Kârlılığı: Maksimum ve Minimum (Aralık 2008) (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Sektöre paralel olarak mevduat bankalarının öz kaynak kârlılığı 2008 yılı sonunda azalmıştır. 2008 yılı sonunda mevduat bankalarının yüzde 75'inin öz kaynak kârlılığının yüzde 16,4 değerinin altında ve azalış eğiliminde olduğu görülmektedir (Grafik II.10). Öz kaynak kârlılığı yüzde 16,4'ün üzerinde kalan mevduat bankalarının sektörün aktif büyüklüğü içindeki payı ise yüzde 44,5'dir.

2008 yılı sonunda, kamu mevduat bankaları ve aktif büyüklüğü açısından ilk 10 bankanın öz kaynak kârlılığı farklılığının düşük olduğu görülmektedir. Kamu bankaları hariç mevduat bankalarında bu farklılığın daha yüksek olmasında ise küçük ölçekli bankalar etkili olmaktadır (Grafik II.11).

2008 yılı sonu itibarıyla kârlılık performansı gerileyen sektörün 2009 yılının ilk üç ayındaki net kârı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 32,4 artarak, 5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (Tablo II.3).

Tablo II.3 Net Kâr ve Bileşenlerinin Gelişimi (Milyon TL)

	03.08	03.09	Değişim (%)
I. Faaliyet Geliri (A+B)	10.886	14.198	30,4
A- Net Faiz Geliri	7.297	9.503	30,2
B- Faiz Dışı Gelirler ¹	3.589	4.695	30,8
II. Faiz Dışı Giderler (C+D)	6.704	8.439	25,9
C- Kredi ve Diğer Alacaklar Karşılığı	2.179	3.562	63,5
D- Diğer Faaliyet Giderleri	4.525	4.877	7,8
III. Net Faaliyet Kârı (I-II)	4.182	5.759	37,7
IV. Diğer Gelirler ²	522	388	-24,5
V. Vergi Karşılığı	931	1.151	22,6
VI. Net Kâr (III+IV-V)	3.774	4.996	32,4

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Faiz Dışı Gelirler = Net Ücret ve Komisyon Gelirleri (Bankacılık Hizmet Gelirleri dahildir) + Temettü Gelirleri + Net Ticari Kâr (Zarar) + Diğer Faaliyet Gelirleri

(2) Diğer Gelirler = Temettü Hariç Alınan Kâr Payları + Olağanüstü Gelir (Gider)

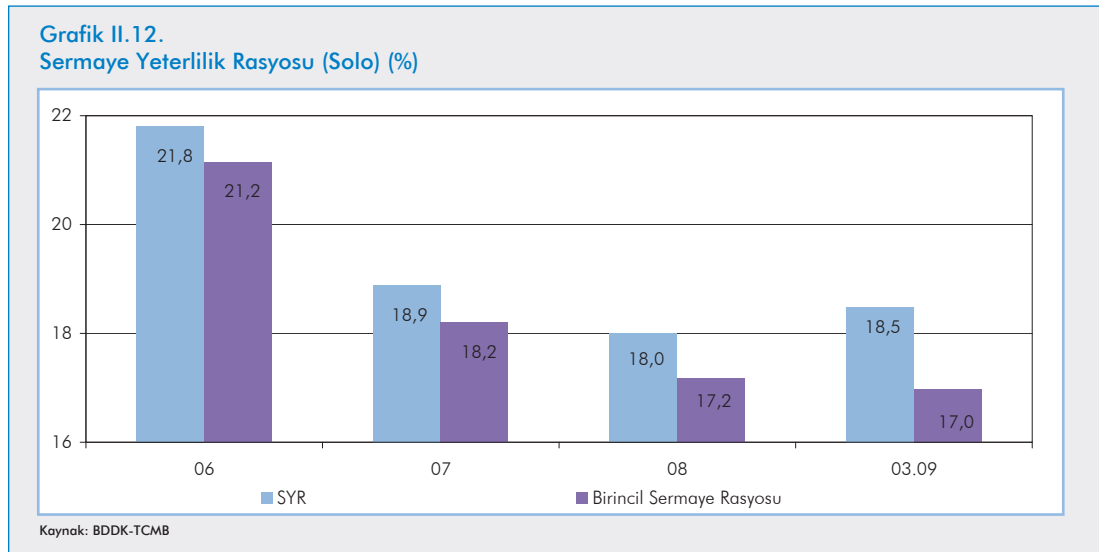
2009 yılının ilk çeyreğinde, bankacılık sektörünün kârındaki artışta, faaliyet gelirleri etkili olmuştur. Faaliyet gelirlerini artıran en önemli unsur net faiz gelidir. 2008 yılı sonunda yüzde

5 olan net faiz gelirin faiz getirili aktiflere oranı yüzde 5,8'e yükselmiştir. Bu hızlı yükselişte, Bankamız politika faiz oranlarındaki indirimlerin etkisiyle mevduat faizlerinin kredi faizlerine göre daha hızlı düşmesi sonucu fonlama maliyetinin aşağı yönlü hareketi etkili olmuştur. Ayrıca, net ticari zararın kâra dönüşmesinin etkisiyle faiz dışı gelirlere de bir yükseliş görülmektedir. Net ticari kârdaki artış, menkul kıymet alım satımından kaynaklanan kârlar ile kambiyo zararlarındaki azalıştan kaynaklanmaktadır. Bu dönemde görülen diğer önemli bir değişim ise kredi ve diğer alacaklar karşılığındaki yüzde 63,5'lik artıştır. Tahsili gecikmiş alacaklardaki yukarı yönlü hareketin 2009 yılının kalanında da kârlılığı olumsuz etkilemeyi sürdüreceği düşünülmektedir.

Sektörün kârlılık rasyoları incelendiğinde, aktif kârlılığı, 2008 yılı Mart ayında yüzde 2,5 ve yıl sonunda yüzde 1,9 iken, Mart 2009'da yüzde 2,8'e, özkaynak kârlılığı ise aynı dönemler itibarıyla sırasıyla yüzde 20,7 ve yüzde 16,5 iken, yüzde 22,9'a yükselmiştir.

II.2.2.Sermaye Yeterliliği

Özkaynakların kredi, piyasa ve operasyonel riske esas tutar toplamına oranını gösteren sermaye yeterliliği rasyosunun (SYR) solo bazda gelişimi ele alındığında, incelenen tüm dönemlerde, yasal sınır olan yüzde 8'in ve hedef rasyo olan yüzde 12'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Bankacılık sektörünün SYR'si, 2008 yılı sonunda bir önceki yıl sonuna göre 0,9 puan azalarak yüzde 18'e gerilemiştir (Grafik II.12). Bu düşüşte, özellikle kredilerdeki artışın yanı sıra 2008 yılında uygulamaya giren geçici ve kesin teminat mektupları ile akreditiflerin risk ağırlığının değişmesi etkili olmuştur. Diğer taraftan, menkul değerler değer artış fonu ve kârlılık performansındaki gerileme özkaynakları olumsuz etkileyen unsurlardır.

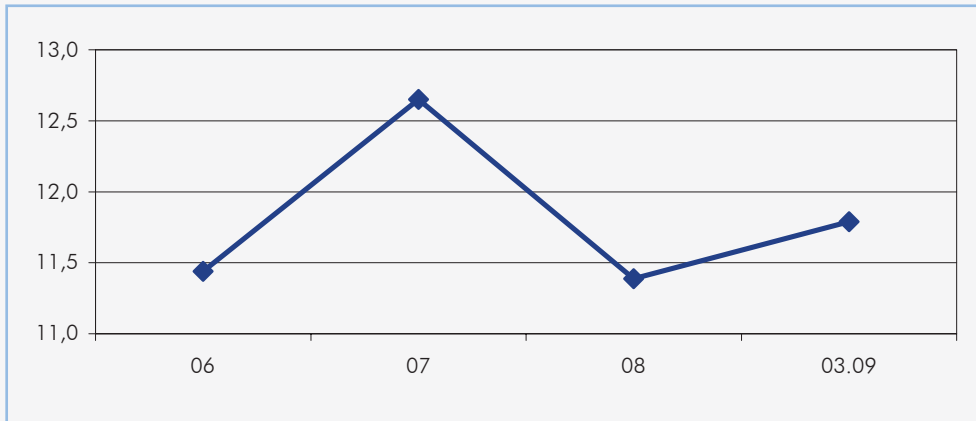
2009 yılı Mart ayında yıl sonuna göre, operasyonel riske esas tutardaki artışa karşın, krediler azalırken, risk ağırlığı sıfır olan menkul kıymetler portföyünün artması, risk ağırlıklı aktiflerdeki artışı sınırlandırmış, bankaların kârlılık performanslarının yüksek olması ise özkaynakları olumlu etkilemiştir. Bunun sonucunda 2009 yılı Mart ayında sektörün SYR'si yüzde 18,5'e yükselmiştir.

2008 yılı sonunda, ana sermayenin kredi, piyasa ve operasyonel riske esas tutar toplamına oranından oluşan birincil sermaye rasyosu da benzer bir eğilim göstermiştir (Grafik

II.12). 2009 yılı Mart ayında ise birincil sermaye rasyosu 2008 yılı sonuna göre 0,2 puan azalarak yüzde 17 olarak gerçekleşmiştir. Bu düşüşte, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmeliğin geçici 1. maddesi uyarınca toplam sermayeden indirilen bazı kalemlerin, 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren ana sermayeden indirilmeye başlaması etkili olmuştur.

Kutu 12. Maddi Özkaynaklar

Grafik 1. Maddi Özkaynakların Maddi Aktiflere Oranı (%)^{1,2}

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Maddi Özkaynaklar= Özkaynaklar – Maddi Olmayan Duran Varlıklar – İmtiyazlı Hisse Senetleri
(2) Maddi Aktifler= Toplam Aktifler – Maddi Olmayan Duran Varlıklar

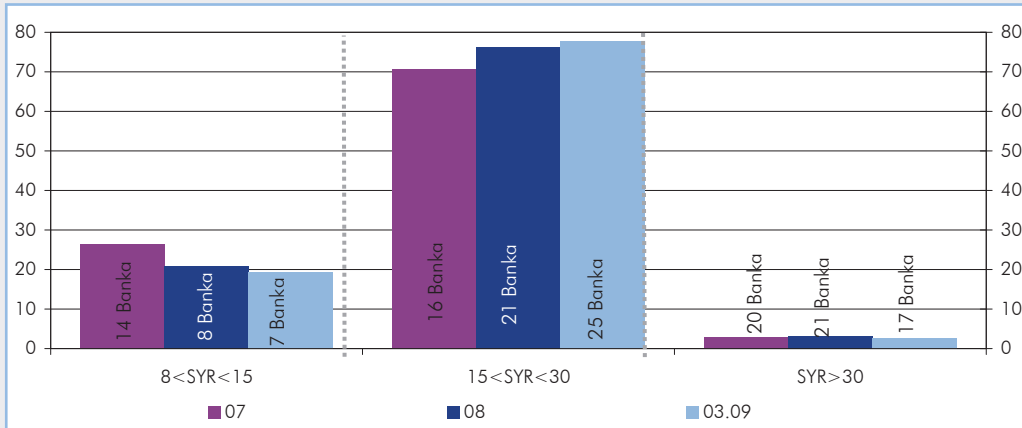
Son zamanlarda gündemde olan diğer bir sermaye tanımlaması maddi özkaynaklardır (Tangible Common Equity). Bir bankanın mali bünyesinin bozulması halinde maddi olmayan duran varlıkların değeri önemli ölçüde düşebileceğinden, bu kaynakların olası zararları karşılama kapasitesinin düşük olacağı, dolayısıyla bu tutarların özkaynaklardan düşülmesi gerektiği tartışılmaktadır.

Bir bankanın iflas etmesi durumunda, imtiyazlı hisse sahipleri diğer alacaklılardan sonra, ancak adi hisse sahiplerinden önce alacaklarını alma hakkına sahiptirler. Ayrıca, imtiyazlı hisse sahipleri, genellikle faiz ödemesi gibi önceden belirlenen oranlarda temettü alma hakkına ve önceden belirlenen bir tarihte hisselerini şirket/bankaya geri satma hakkına sahiptirler. Bu sebeplerden dolayı, imtiyazlı hisse senetleri adi hisse senetlerine göre daha zayıf bir kaynak olup, zararları karşılama kapasiteleri daha düşüktür. Bu yüzden, bankaların ana sermayeleri içinde ağırlıklı olarak adi hisse senetlerinin bulunması, imtiyazlı hisse senetlerine ise fazla bağımlı kalınmaması gerektiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, toplam özkaynak tutarından maddi olmayan duran varlıkların ve imtiyazlı hisse senetlerinin çıkarılması sonucu elde edilen maddi özkaynakların, bankaların olası kayıplar karşısında dayanıklılıklarını sermaye yeterliliği veya birincil sermaye rasyolarına göre daha iyi gösterdiği belirtilmektedir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde, bankaların özkaynakları içinde imtiyazlı hisse senetleri yüksek yer tutmakta ve adi hisse senetlerine göre zarar karşılama kapasiteleri daha düşük olduğundan, uluslararası raporlarda söz konusu maddi özkaynak hesaplamasına yer verilmektedir. Morgan Stanley’in Türk bankalarına ilişkin 27 Mart 2009 tarihli raporunda, Avrupa bankalarının maddi özkaynaklarının maddi aktiflere oranının yüzde 2 ve yüzde 4 arasında gerçekleştiği

belirtilmektedir. Ülkemiz bankacılık sektöründe imtiyazlı hisse senedinin özkaynaklar içindeki payı yüzde 0,2 ve maddi olmayan duran varlıkların da toplam aktifler içindeki payı yüzde 0,4 gibi çok sınırlı olduğundan gerek maddi özkaynak tutarı ve gerekse maddi özkaynakların maddi aktiflere oranı yüksek gerçekleşmektedir. Maddi özkaynakların maddi aktiflere oranı 2007 yılı sonunda yüzde 12,7'den 2008 yılı sonunda yüzde 11,4'e gerilemiş, 2009 yılı Mart ayında ise sınırlı bir artış göstererek yüzde 11,8 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 1).

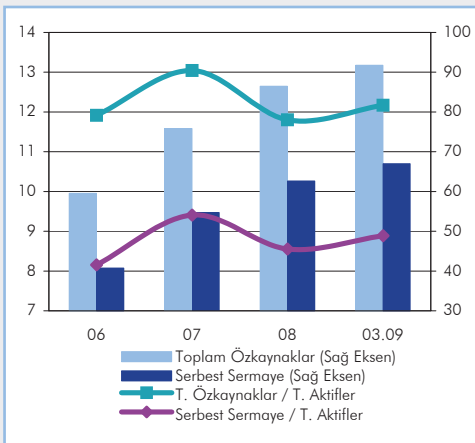
Grafik II.13.
Bankaların Sermaye Yeterliliği Rasyolarına Göre Aktif Payları (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

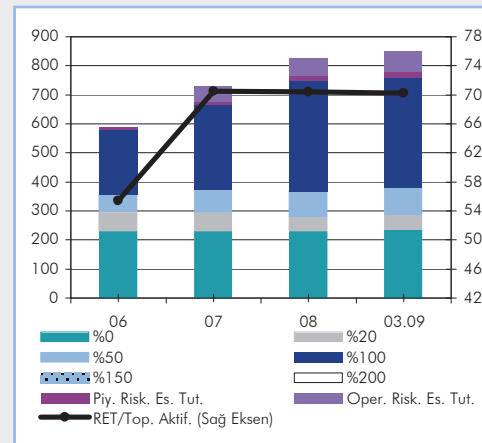
2007 yılı sonunda sektör içindeki aktif payı yüzde 73,6 olan 36 bankanın SYR'si yüzde 15'in üzerinde iken, 2008 yılı sonunda aktif payı yüzde 79,2 olan 42 bankanın SYR'si yüzde 15'in üzerinde gerçekleşmiştir. 2009 yılı Mart ayında ise aktif payı yüzde 80,6 olan 42 bankanın SYR'si yüzde 15'in üzerinde gerçekleşmiştir (Grafik II.13).

Grafik II.14.
Sektörün Serbest Sermaye Gelişimi
(%, Milyar TL)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.15.
Riske Esas Tutarların Dağılımı
(Milyar TL, %)

Kaynak: BDDK-TCMB

Serbest sermayenin toplam aktiflere oranı ve toplam özkaynakların toplam aktiflere oranı, 2008 yılı sonunda gerilemiştir. Bu azalışta, menkul değerler değer artış fonu ve kârlılık performansındaki gerileme nedeniyle özkaynakların ve serbest sermayenin artış hızının, aktif artış hızının gerisinde kalması etkili olmuştur. 2009 yılı Mart ayında ise 2008 yıl sonuna göre her iki rasyonun da arttığı görülmektedir (Grafik II.14). Her iki rasyodaki yükselişte de özkaynaklardaki artış etkili olmuştur.

Kredi, piyasa ve operasyonel riske esas tutar toplamının toplam aktiflere oranı, 2007 yılı sonunda yüzde 70,5 iken, 2008 yılı sonunda aynı seviyesini korumuş, 2009 yılı Mart ayında ise yüzde 70,3'e gerilemiştir (Grafik II.15).

Küresel krizin olumsuz etkilerine rağmen, Türk bankacılık sektörünün SYR'si yüksek seviyesini korumakta ve halen birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke bankacılık sektörlerinin SYR'sinden yüksek gerçekleşmektedir. Bu durum, Türk bankacılık sektörünün kredi kullandırma açısından bir sorununun olmadığını ve bankaların ihtiyatlı davranarak güçlü sermaye yapılarını koruduklarını göstermektedir.

III. BANKACILIK SEKTÖRÜ RİSKLERİ

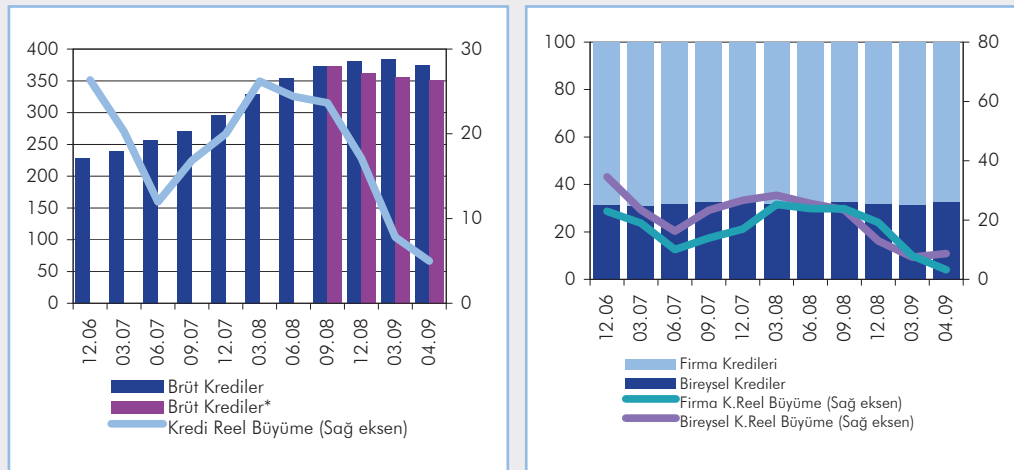
III.1. Kredi Riski ve Senaryo Analizi

III.1.1. Kredilerin Gelişimi

Bir yandan küresel piyasalarda yaşanan krizin etkisiyle bankacılık sektörünün yurtdışından fonlama imkanlarının daralması ve bu kaynakların maliyetlerinin yükselmesi ile sorunlu kredilerin artmasının yarattığı tedirginlik nedenleriyle kredi arzının azalması, diğer yandan yavaşlayan ekonomik aktiviteye bağlı olarak kredi talebindeki düşüş kredi hacminde azalışa neden olmuştur.

Bununla birlikte, son dönemde küresel risk algılamalarında gözlenen olumlu gelişmeler ve para politikası faiz oranlarındaki indirimlerin yurt içi piyasa faizlerine yansımaları sonucunda kredilerde sınırlı da olsa bir toparlanma görülmeye başlanmıştır.

Grafik III.1.
Brüt Kredilerin Gelişimi (Milyar TL, %) ^{1,2,3}

Kaynak: BDDK -TCMB

(1) TÜFE (1994=100) endeksi ile reel hale getirilmiştir.

(2) Bir önceki yılın aynı ayına göre yıllık yüzde değişimi göstermektedir.

(3) Nisan 2009 verileri geçicidir.

(*) Eylül 2008-Nisan 2009 döneminde YP kredileri için 26 Eylül 2008 kuru sabit tutulmuştur.

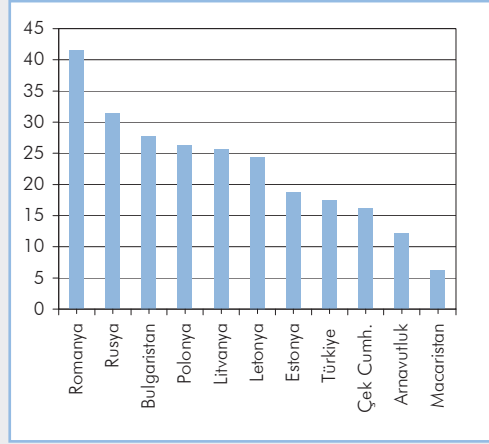
2008 yılının ilk çeyreğinden sonra ortaya çıkan kredi hacminin reel artış hızındaki yavaşlama, 2009 yılında da devam etmiştir. Bununla birlikte, Nisan ayında krediler yıllık bazda reel olarak yüzde 5 yükselişle 373,8 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.1).

Kredi hacminde, 2009 yılının Nisan ayı hariç artış görülmekle birlikte, 2008 yılının Eylül ayından sonraki kredi artışı, esas itibarıyla Türk Parasının değer kaybetmesi nedeniyle YP kredilerin TL karşılığının artmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim, 2008 yılı Eylül ayı döviz kuru sabit

tutulduğunda, Eylül 2008-Nisan 2009 döneminde toplam kredi hacminin gerilediği görülmektedir (Grafik III.1).

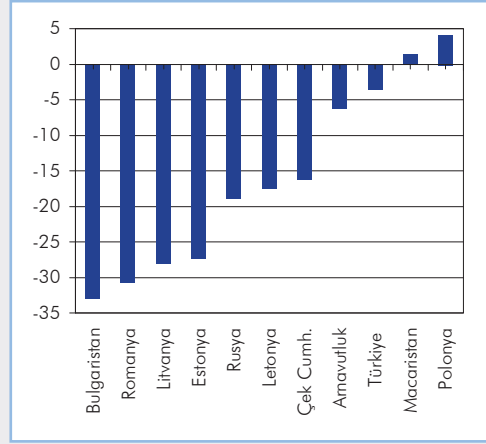
2008 yılının Eylül ayından itibaren firma ve bireysel kredilerin reel artış hızı düşerken, 2009 yılı Nisan ayında kamu bankalarının tüketici kredilerine yönelik kampanyalarının da etkisiyle, bireysel kredilerin reel artış hızında sınırlı bir yükselme görülmüştür (Grafik III.1).

Grafik III.2.
Seçilmiş Ülkelerde 2006-2008 Ortalama Reel Kredi Büyümesi (%)

Kaynak: IMF International Financial Statistics

Grafik III.3.
Seçilmiş Ülkelerde 2008 ve 2007 Reel Kredi Büyümesi Farkı (Puan)

Kaynak: IMF International Financial Statistics

Bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, ülkemizde, son üç yıllık ortalama reel kredi büyümesinin ılımlı gerçekleştiği, 2007-2008 döneminde kredilerin reel artış hızındaki yavaşlamanın ise sınırlı kaldığı görülmektedir (Grafik III.2 ve Grafik III.3).

Tablo III.1. Seçilmiş Kredi Oranları^{1,2} (Milyon TL, %)

	2006	2007	09.08	2008	04.09
İlk 5 Banka					
Brüt Kredi Toplamı	127.494	162.452	204.063	211.543	202.265
Toplam Brüt Krediler İçerisindeki Pay	56,0	54,9	54,8	55,5	54,1
TGA / Toplam Brüt Kredi	4,01	3,84	3,13	3,66	4,56
Kredi / Mevduat	79,9	88,8	93,6	89,4	86,3
İlk 10 Banka					
Brüt Kredi Toplamı	183.154	236.833	298.601	309.321	301.400
Toplam Brüt Krediler İçerisindeki Pay	80,5	80,0	80,1	81,1	80,6
TGA / Toplam Brüt Kredi	3,83	3,63	3,03	3,54	4,39
Kredi / Mevduat	68,5	77,2	82,6	79,0	76,4
Sektör					
Brüt Kredi Toplamı	227.537	295.962	372.716	381.497	373.843
TGA / Toplam Brüt Kredi	3,76	3,50	3,12	3,68	4,60
Kredi / Mevduat	74,0	82,9	89,0	83,9	81,8

Kaynak : BDDK-TCMB

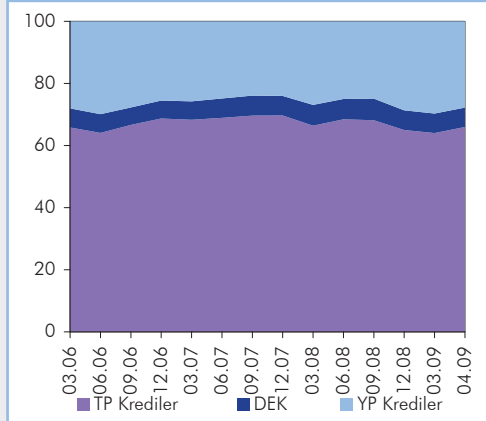
(1) Toplam brüt kredilerine göre ilk 5 ve 10 banka alınmıştır.

(2) Nisan 2009 verileri geçicidir.

2009 yılı Nisan ayı itibarıyla en fazla kredi kullandıran ilk 5 bankanın toplam krediler içerisindeki payı 2008 yılı Eylül ayına göre 0,7 puan azalırken, ilk 10 bankanın payı 0,5 puan artmıştır.

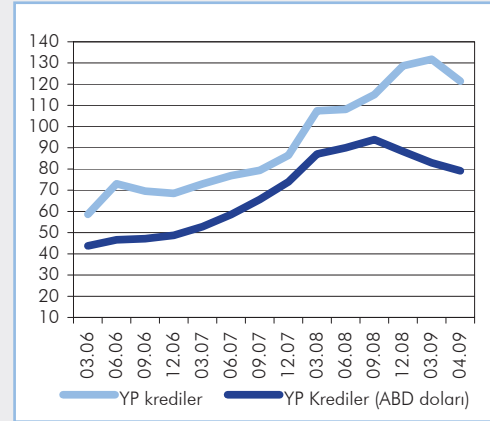
Bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin son yıllarda artış eğiliminde olması nedeniyle yükselen mevduatın krediye dönüşüm oranında, 2008 yılı son çeyreğinden itibaren düşüş eğilimi görülmektedir. Mevduatın krediye dönüşüm oranı, 2008 yılı Eylül ayında yüzde 89 ile en yüksek değerine ulaşmış, kredi koşullarının sıkılaşmasına bağlı olarak bu tarihten itibaren azalmaya başlamış ve 2009 yılı Nisan ayında 7,2 puanlık düşüşle 81,8'e gerilemiştir (Tablo III.1).

Grafik III.4.
Kullanılan Kredilerin TP-YP Kompozisyonu
(%, TGA Hariç)¹

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) Nisan 2009 verileri geçicidir.

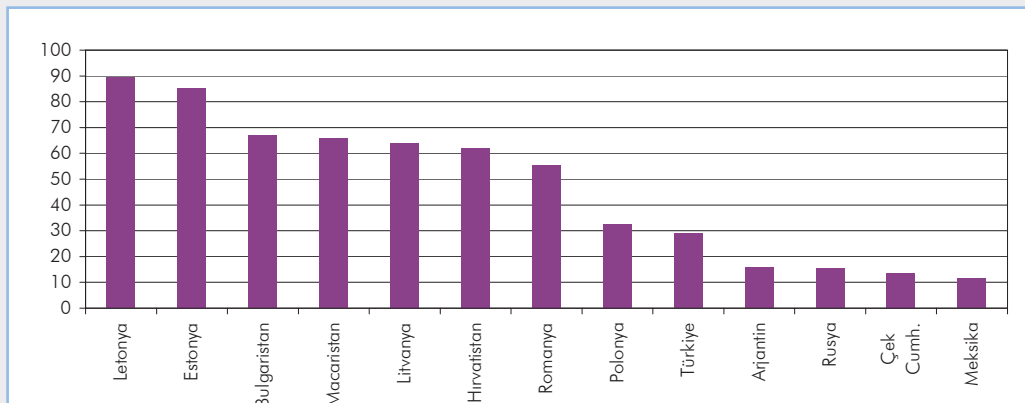
Grafik III.5.
Yabancı Para Kredilerin Gelişimi
(Milyar TL-ABD doları, TGA Hariç)^{1,2}

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) Nisan 2009 verileri geçicidir.
(2) Bankamız ABD doları döviz alış kuru ile hesaplanmıştır.

Kullanılan kredilerin TP-YP kompozisyonu ve YP kredilerin gelişimi incelendiğinde; 2009 yılı Mart ayına kadar geçen sürede TL'nin değer kaybetmesi nedeniyle yabancı para⁷ kredilerin payının 2008 yılı Eylül ayına göre 4,1 puan arttığı görülmektedir. Ancak, Nisan ayında TL'nin değer kazanması ile birlikte YP kredilerin payı bir miktar düşerek yüzde 34 olmuş, tutarı ise 121,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, ABD doları cinsinden bakıldığında yabancı para kredilerde Eylül 2008 – Nisan 2009 döneminde yüzde 15,7 oranında düşüş yaşandığı görülmektedir (Grafik III.4 ve Grafik III.5).

Grafik III.6.
Seçilmiş Ülkelerde Döviz Cinsi Kredilerin Toplam Kredi İçindeki Payı (2008) (%)

Kaynak: IMF Global Financial Stability Report, April 2009

2008 yılı sonunda, döviz cinsi kredilerin toplam krediler içindeki payı yeni AB üyesi ülkelerde genellikle yüzde 50'nin üzerinde iken, söz konusu oran Türkiye'de yaklaşık yüzde 29 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.6).

⁷ Döviz endeksli krediler yabancı para krediler içerisinde değerlendirilmiştir.

Küresel kriz sürecinde döviz kurlarında gözlenen yüksek oynaklık, döviz cinsi kredilerin toplam krediler içindeki payının yüksek olduğu ülkelerin risk primlerinde artışa neden olmuş ve bu ülkelerin kırılganlığını artırmıştır. Ülkemizde bu tür kredilerin payının düşük olması, bankacılık sektörünün krizden olumsuz etkilenmesini sınırlandıran en önemli unsurlardan biridir.

Tablo III.2. Kullanılan Kredilerin Büyüklüklerine Göre Dağılımı (TGA Hariç, %)

	Kredi Tutarı				Müşteri Sayısı			
	2007	09.08	2008	03.09	2007	09.08	2008	03.09
1 Milyon TL'den Büyük	40,6	43,5	46,3	48,1	0,06	0,06	0,07	0,06
501 Bin TL-1 Milyon TL	5,0	4,8	4,3	4,0	0,06	0,06	0,06	0,05
101-500 Bin TL	13,6	12,6	11,4	10,6	0,56	0,56	0,60	0,53
51-100 Bin TL	7,8	7,6	7,2	6,9	0,89	0,94	1,03	0,96
51 Bin TL'den Küçük	33,1	31,5	30,9	30,4	98,43	98,38	98,25	98,40
Genel Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: BDDK-TCMB

Kredilerin büyüklüklerine göre dağılımına bakıldığında; 2008 yılında ve 2009 yılı ilk çeyreğinde kredi grupları içinde sadece 1 milyon TL'den büyük kredilerin payında, yabancı para kredilerin ağırlığının fazla olmasının da etkisiyle, artış yaşandığı görülmektedir (Tablo III.2).

Tablo III.3. Kredilerin Vade Dağılımı (TGA Hariç, %)

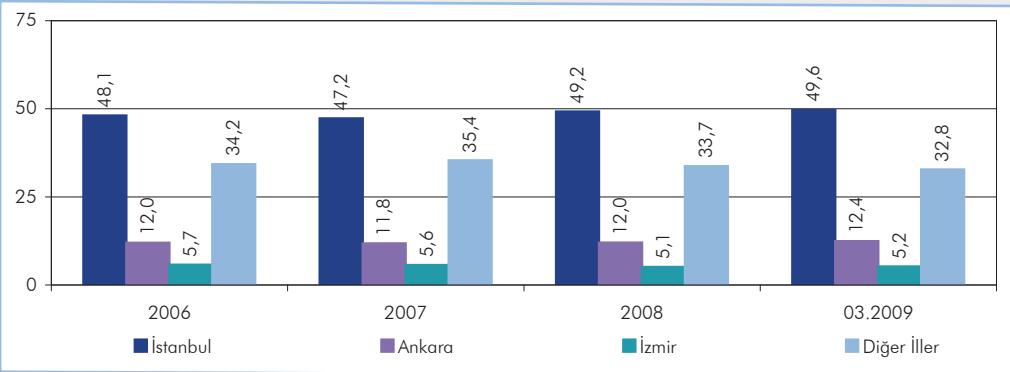
	2007	09.08	2008	03.09
Kısa Vadeli Krediler	45,9	44,6	42,8	42,0
Orta ve Uzun Vadeli Krediler ¹	54,1	55,4	57,2	58,0

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Bir yıldan uzun vadeli kredileri kapsamaktadır.

2008 yılı Eylül ayına kadar özellikle bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payının artması ve bu kredileri oluşturan konut ve ihtiyaç kredilerinin büyük bölümünün 24 aydan uzun vadeli olması nedeniyle, uzun vadeli kredilerin payı artmıştır. 2009 yılının Mart ayı itibarıyla kredi koşullarının sıkılaşmasına rağmen eğilim değişmemiş ve söz konusu kredilerin payı yüzde 58'e yükselmiştir (Tablo III.3). Ancak, bu gelişimde TL'nin değer kaybı nedeniyle YP kredilerin değer artışı da rol oynamıştır.

Grafik III.7. Kredilerin İllere Göre Dağılımı (%)¹

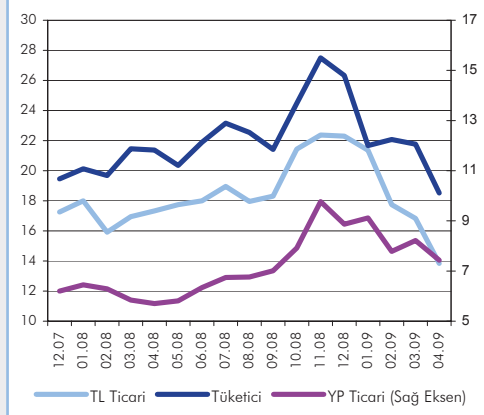

Kaynak: TCMB

(1) Krediler, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun 44 üncü maddesi çerçevesinde bankalarca yapılan bildirimlerden derlenmiş olup, kredi limit veya riskleri toplamı 10 bin TL'nin (dahil), bireysel kredilerde ise 5 bin TL'nin üzerinde olan gerçek ve tüzel kişilere, bankalarca kullanılan kredi ve fon toplamından (firmaların bankalar aracılığıyla yurt dışından sağladıkları krediler dahil) oluşmaktadır. Tasfiye olunacak alacaklar faiz tahakkuk ve reeskontları dahil, gayri nakdi krediler hariçtir. Ekim 2007 döneminden itibaren tasfiye olunacak alacaklar herhangi bir limit olmaksızın firma bazında bildirim konusu yapılmaktadır.

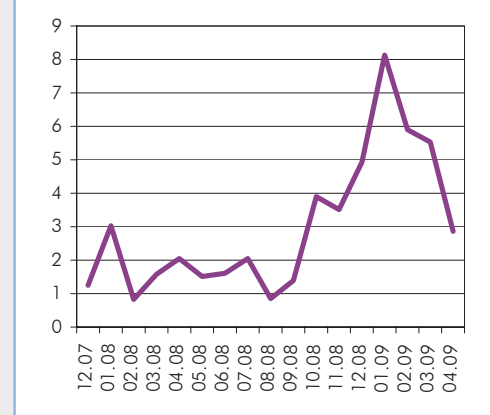
Kredilerin illere göre dağılımı incelendiğinde, 2008 yılı sonuna göre 2009 yılı Mart döneminde İstanbul, Ankara ve İzmir illerinin toplam krediler içerisindeki payında artış yaşandığı, diğer illerin payında ise azalış olduğu görülmektedir (Grafik III.7).

Grafik III.8.
Kredi Faiz Oranları (%)¹

Kaynak: TCMB
(1) Ağırlıklı ortalama akım faiz oranlarıdır.

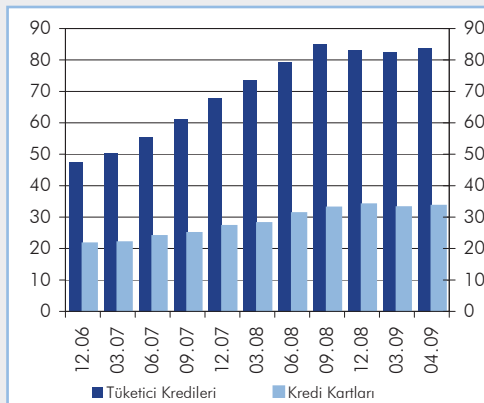
Grafik III.9.
Ticari Kredi Faizi-Mevduat Faizi Farkı (%)¹

Kaynak: TCMB
(1) Ağırlıklı ortalama akım faiz oranlarıdır.

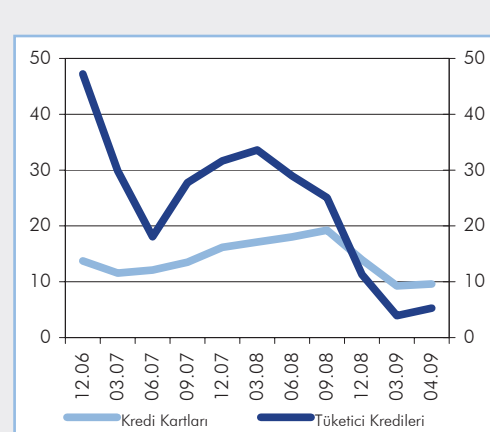
2008 yılı Ekim ayında bankacılık sektörünün kaynak maliyetlerindeki artış ve ekonomik aktiviteye ilişkin olumsuz beklentiler, kredi faiz oranlarında yükselişe neden olmuşsa da, Kasım ayından itibaren Bankamız faiz indirimlerinin etkisiyle faiz oranları tekrar gerilemiştir. 2009 yılı Nisan ayı itibarıyla, TL ticari kredi faiz oranı yüzde 13,8'e, tüketici kredisi faiz oranı ise yüzde 18,5'e düşmüştür (Grafik III.8). 2008 yılı Eylül ayından 2009 yılı Ocak ayına kadar ticari kredi faizi - mevduat faizi farkı önemli miktarda artmıştır. Bu gelişmede; artan TGA tutarları nedeniyle ayrılan karşılıkların karları düşürmesine bağlı olarak bankaların bu kaybı kredi faiz oranlarına yansıtmasının yanı sıra, mevduat ve krediler arasındaki vade uyumsuzluğunun artması da etkili olmuştur. Takip eden dönemde ise risk algılamalarındaki iyileşme, söz konusu farkta düşüşe neden olmuştur (Grafik III.9).

Grafik III.10.
Bireysel Kredilerin Gelişimi¹
(TGA Hariç, Milyar TL)

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) Nisan 2009 verileri geçicidir.

Grafik III.11.
Bireysel Kredilerin Reel Büyüme Hızları (%)^{1,2,3}

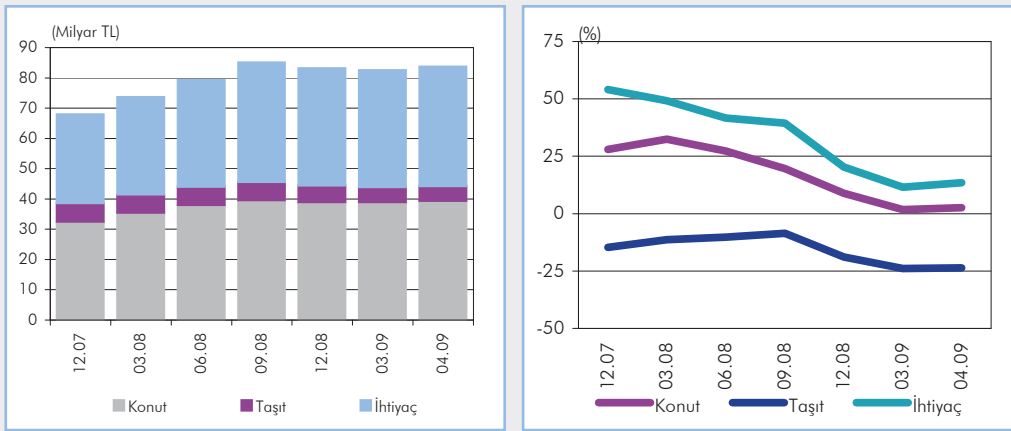
Kaynak: BDDK-TCMB
(1) TÜFE(1994=100) endeksi ile reel hale getirilmiştir.
(2) Bir önceki yılın aynı ayına göre yıllık yüzde değişimi göstermektedir.
(3) Nisan 2009 verileri geçicidir.

Tüketici kredisi ve kredi kartlarından oluşan bireysel krediler, 2008 yılı Eylül ayından 2009 yılı Mart ayına kadar gerilemekle birlikte, Nisan ayında sınırlı bir toparlanma göstererek

117,2 milyar TL olmuştur. 2009 yılı Nisan ayı itibarıyla tüketici kredileri yıllık yüzde 5,3 reel artışla 83,7 milyar TL'ye, kredi kartları⁸ yıllık yüzde 9,6 reel artışla 33,5 milyar TL'ye ulaşmıştır (Grafik III.10 ve Grafik III.11).

Diğer taraftan, 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla kredi kartları bakiyesinin yüzde 31,1'ini oluşturan faize tabi kısmı, 2009 yılı Mart ayında yüzde 38,7'ye yükselerek 12,5 milyar TL olmuştur (Grafik I.36). Kredi kartı faizlerinin tüketici kredilerine göre daha yüksek olması nedeniyle önümüzdeki dönemde borcunu ödeyemeyenlerin sayısında ve bankaların TGA tutarında artış yaşanabileceği düşünülmektedir.

Grafik III.12

Tüketici Kredilerinin Türlerine Göre Gelişimi ve Reel Büyüme Hızları (TGA Hariç, Milyar TL, %) ^{1,2,3}

Kaynak: BDDK-TCMB

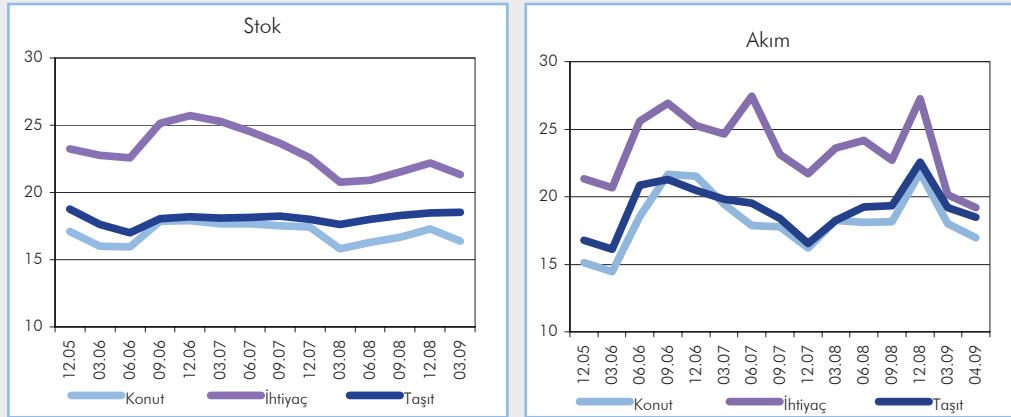
(1) İhtiyaç kredileri, konut ve taşıt kredisi dışında kalan diğer tüm tüketici kredilerini içermektedir.

(2) TÜFE (1994=100) endeksi ile reel hale getirilmiştir.

(3) Nisan 2009 verileri geçicidir.

Tüketici kredileri türleri itibarıyla incelendiğinde, 2008 yılı ilk çeyreğinden itibaren konut ve ihtiyaç kredilerinin artış hızında gerileme yaşandığı, ancak Nisan ayında, mali destek paketlerinin etkisini göstermesi ve beklentilerin genel olarak iyileşmesiyle bir miktar arttığı görülmektedir. Taşıt kredileri ise 2007 yıl sonundan bu yana azalmaya devam etmektedir (Grafik III.12).

Grafik III.13

Tüketici Kredisi Faiz Oranları (%) ^{1,2}

Kaynak: TCMB

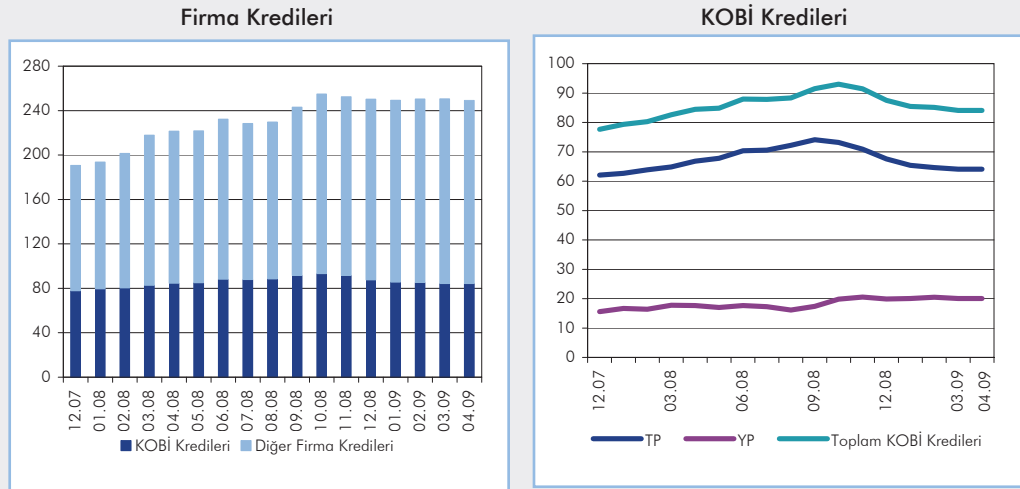
(1) İhtiyaç kredileri, konut, taşıt kredisi ve diğer krediler dışında kalan tüm tüketici kredilerini içermektedir

(2) Ağırlıklı ortalama faiz oranıdır.

⁸ Kredi kartları ile yapılan harcama tutarları ile nakit çekimlerinin kart hamili tarafından bankaya ödenmesine kadar ilgili nakdi kredi hesabında izlenen tutarı göstermektedir.

Yeni açılan kredilerin faiz oranlarını gösteren tüketici kredileri akım faiz oranlarına bakıldığında, 2008 yılının son çeyreğinde küresel krizin etkisiyle artış eğiliminde olan oranların 2009 yılının ilk çeyreğinde, Bankamızın hızlı faiz indirimleri ve alınan diğer önlemlerin etkisiyle azaldığı görülmektedir (Grafik III.13).

Grafik III.14.
Firma ve KOBİ Kredilerinin Gelişimi (TGA Hariç, Milyar TL) ^{1,2}

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) KOBİ kredilerinde 2009 yılı Nisan ayı verileri için 2009 yılı Mart ayı verileri sabit tutulmuştur.
(2) Nisan 2009 verileri geçicidir.

Kredi koşullarının sıkılaşmasının etkisiyle, 2008 yılı Ekim ayından itibaren kurlardaki artışa rağmen daralma gözlenen firma kredileri, 2009 yılı Nisan ayı itibarıyla 249,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı Nisan ayında firma kredilerinin yüzde 33,7'sini oluşturan Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme (KOBİ)⁹ kredileri, Ekim 2008–Nisan 2009 döneminde yüzde 9,6 azalarak 84,1 milyar TL olmuştur. KOBİ kredilerindeki daralma diğer firma kredilerine göre daha fazla gerçekleşmiştir (Grafik III.14).

Tablo III.4. Firma Kredilerinin Sektörel Dağılımı (TGA Hariç, %)^{1,2}

	Krediler	Krediler			YP Krediler/Toplam Krediler		
		2007	2008	03.09	2007	2008	03.09
1	Toptan ve Perakende Tic., Komisyon., Motorlu Araç Servis Hizm.	19,7	18,2	18,3	35,6	43,0	44,9
2	Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	8,5	8,2	8,3	58,3	62,1	62,8
3	Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	5,9	5,2	5,0	63,9	66,6	67,2
4	İnşaat	8,5	9,4	9,5	51,0	59,1	60,1
5	Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	5,8	5,3	5,1	43,5	50,7	54,3
6	Metal Ana San. ve İşlenmiş Mad. Ürt.	5,8	6,1	5,6	70,6	71,7	76,2
7	Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	4,1	5,0	5,3	90,3	90,9	90,7
8	Tarım, Avcılık, Ormancılık	5,6	5,1	4,9	24,4	25,6	25,5
9	Makine ve Teçhizat San.	3,2	3,0	2,9	41,7	50,6	55,2
10	Otel ve Restoranlar (Turizm)	3,1	3,4	3,6	71,2	79,1	80,2
	10 Sektör Toplamı	70,2	68,9	68,6	50,3	56,7	58,5

Kaynak: TCMB

(1) Krediler, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun 44 üncü maddesi çerçevesinde bankalarca yapılan bildirimlerden derlenmiş olup, kredi limit veya riskleri toplamı 10 bin TL'nin (dahil) üzerinde olan firmalara bankalarca kullanılan kredileri (firmaların bankalar aracılığıyla yurt dışından sağladıkları krediler dahil) içermektedir. Faiz tahakkuk ve reeskontları dahil, gayri nakdi krediler hariçtir.

(2) Finansal aracılık sektörü hariçtir.

⁹ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" kapsamına giren firmaları içermektedir.

Bankamız Risk Merkezi verilerine göre, 2009 yılı Mart ayında seçilmiş on sektörün toplam firma kredileri içerisindeki payı azalmaya devam ederek yüzde 68,6 olarak gerçekleşmiştir. “Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Motorlu Araç Servis Hizmetleri” yüzde 18,3 oranı ile firmalarca kullanılan toplam krediler içerisinde en büyük paya sahip sektördür. 2007 yılı sonuna göre “İnşaat”, “Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları” ve “Otel ve Restoranlar (Turizm)” sektörlerinin toplam firma kredilerinden aldığı paylar artış gösterirken, diğer sektörlerin payları azalmıştır. 2009 yılı Mart ayında yabancı para kredilerin toplam krediler içindeki payının artışında, Türk parasının değer kaybetmesi etkili olmuştur (Tablo III.4).

III.1.2. Tahsili Gecikmiş Alacakların Gelişimi

2008 yılı Eylül ayında 11,6 milyar TL olan tahsili gecikmiş alacaklar, yüzde 47,4 artışla 2009 yılı Mart ayında 17,1 milyar TL'ye yükselmiştir (Tablo III.5).

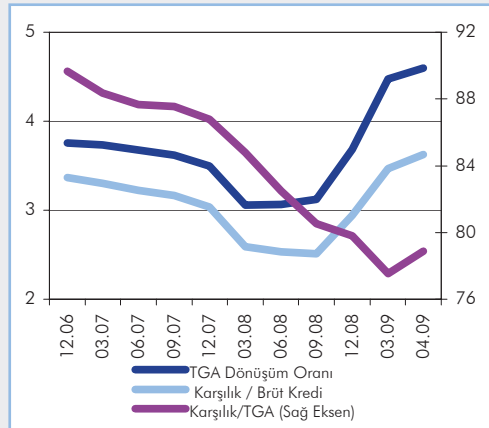
Tablo III.5. Toplam TGA'ların Dağılımı (Milyon TL)¹

	2006	2007	09.08	2008	03.09
Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar	1.210	1.441	2.044	3.305	4.363
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar	879	1.814	2.543	3.078	4.361
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar	6.461	7.090	7.047	7.670	8.423
Toplam TGA	8.550	10.345	11.633	14.053	17.147

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) İller Bankası hariçtir.

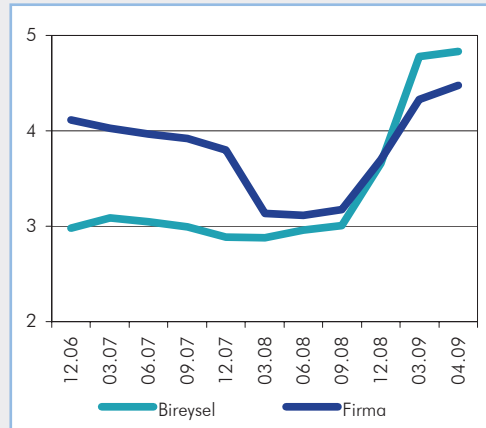
Toplam TGA'daki artışta “Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar” ve “Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklardaki” yükseliş etkili olmuştur (Tablo III.5).

Grafik III.15.
Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı ve Karşılıkların TGA İçindeki Payı (%)¹

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) Nisan 2009 verisi geçicidir.

Grafik III.16.
Bireysel¹ ve Firma Kredilerinin² TGA'ya Dönüşüm Oranı (%)³

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) Bireysel Krediler=Tüketici Kredileri + Kredi Kartları
(2) Firma Kredileri=Toplam Krediler - Bireysel Krediler
(3) Nisan 2009 verisi geçicidir.

Kredilerin yıllık artış hızı yavaşlarken, TGA tutarlarının önemli ölçüde artması, TGA dönüşüm oranının¹⁰ 2008 yılı Eylül ayındaki yüzde 3,1 seviyesinden, 2009 yılı Nisan ayında

¹⁰ Tahsili Gecikmiş Alacak Dönüşüm Oranı=Brüt Tahsili Gecikmiş Alacak (TGA)/Brüt Krediler

yüzde 4,6'ya yükselmesine neden olmuştur. Diğer yandan, tahsili gecikmiş alacaklar için ayrılan karşılıkların kredilere oranı artarken TGA'ya oranı düşmüştür (Grafik III.15).

Eylül 2008-Nisan 2009 döneminde bireysel kredilere ait TGA tutarı yüzde 62,8 artarak 5,9 milyar TL'ye, firma kredilerinin TGA tutarı ise yüzde 40,7 artarak 11,2 milyar TL'ye yükselmiştir. TGA dönüşüm oranları ise 2009 yılı Nisan ayında sırasıyla yüzde 4,8 ve yüzde 4,5 olmuştur (Grafik III.16).

Kutu 13.

Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

23 Ocak 2009 tarih ve 27119 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik" ile kredilerin sınıflandırılması ve ayrılacak karşılıklar konusunda yeni imkanlar sağlanmıştır. 1 Ekim 2008 tarihinden geçerli olmak üzere yapılan değişiklikler şu şekilde özetlenebilir;

- Geri ödenmesi kuvvetle muhtemel bulunan ancak, mazur görülecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerindeki gecikme süresi 30 günü geçmekle birlikte, 3. grupta sınıflandırılma için öngörülen gecikme süresi henüz dolmamış bulunan kredilerin de 2. grupta sınıflandırılmasına imkan tanınmıştır.
- Banka'nın içinde bulunduğu risk grubunu oluşturan kişilere kullanılan krediler hariç olmak üzere aynı risk grubunda bulunan kişilere kullanılan krediler Yönetmeliğin uygulamasında ayrı ayrı değerlendirilecektir.
- Bir kredi müşterisinin kredilerinden herhangi birinin yapılan sınıflandırma gereği donuk alacak olarak kabul edilmesi sebebiyle, aynı grupta sınıflandırılan kredilerden ödemelerinde gecikme olmayanların, donuk kredi olarak değerlendirilen kredi ya da krediler ile aynı grupta sınıflandırılarak raporlanmasına devam edilmesi ancak, ödemelerinde gecikme olmayanlar için özel karşılık ayrılmasının 1/3/2010 tarihine kadar bankaların ihtiyarına bırakılması ve donuk kredilerin ödemesi geciken tutarının ödenmesi halinde sorunsuz olarak nitelenen kredilerin, en az altı ay süreyle 2. grupta izlenmesi koşuluyla, 1. grupta sınıflandırılabilmesine imkan sağlanmıştır.
- 2. grupta sınıflandırılan kredilerin donuk alacak olarak sınıflandırılmaları öncesinde iki defa yeniden yapılandırılabilmesine ve donuk alacak olarak sınıflandırılmış olan kredilerin yeniden yapılandırılma sayısının, ödemelerin gecikmesinin geçici likidite sıkışıklığından kaynaklanması halinde, daha esnek koşullarla ikiden üçe çıkarılmasına izin verilmiş, ayrıca söz konusu kredilerin belirli oranlarda tahsilat yapılması halinde, daha kısa sürelerde donuk alacak grubunda bekletildikten sonra canlı krediler içinde sınıflandırılabilmelerine 1/3/2010 tarihine kadar olanak sağlanmıştır.
- Veriliş tarihinden itibaren 5 yıllık süre geçmiş olan çek defterlerinin her bir çek yaprağına ilişkin, 3167 sayılı Kanun ve ilgili mevzuattan kaynaklanan ödeme yükümlülükleri için genel karşılık ve özel karşılık oranlarının 1/4 oranında uygulanması benimsenmiştir.

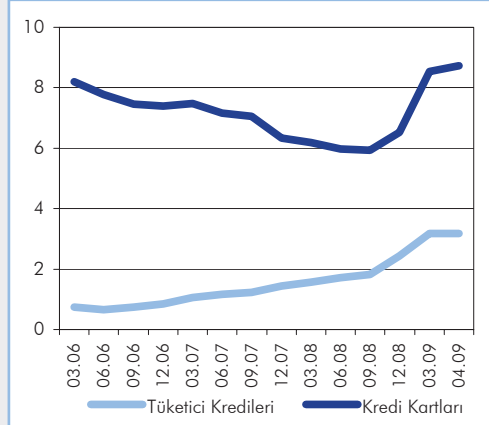
Tablo III.6.
Seçilmiş Ülkeler İtibarıyla Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı

	2006	2007	2008	Son veri
ABD	0,8	1,4	2,3	Eylül
Brezilya	3,5	3,0	2,9	Ekim
Bulgaristan	2,2	2,1	2,4	Aralık
Çek Cumhuriyeti	3,6	2,7	3,1	Eylül
Hırvatistan	5,2	4,8	4,8	Eylül
İngiltere	0,9	0,9	-	Aralık
Macaristan	2,5	2,5	2,9	Aralık
Letonya	0,4	0,4	2,2	Aralık
Litvanya	1,0	1,0	1,1	Mart
Polonya	7,4	5,2	4,4	Eylül
Romanya	7,9	9,7	9,8	Haziran
Rusya	2,6	2,5	2,5	Eylül
Sırbistan	4,1	3,8	5,3	Aralık
Türkiye	3,8	3,5	3,7	Aralık

Kaynak: IMF Global Financial Stability Report, April 2009

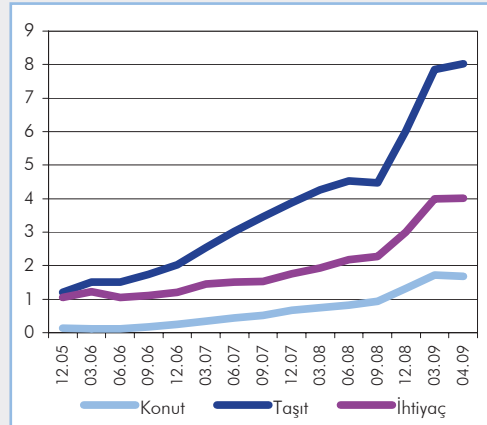
2008 yılında ülkemizde TGA dönüşüm oranı Polonya, Romanya, Sırbistan ve Hırvatistan'ın altında kalırken, diğer seçilmiş ülkelerin oranlarından daha yüksek seyretmiştir (Tablo III.6). Bununla birlikte, ülkemizde TGA dönüşüm oranlarının artışının gelişmiş bir çok ülke ile karşılaştırıldığında daha sınırlı kaldığı görülmektedir.

Grafik III.17.
Bireysel Kredilerin TGA Dönüşüm Oranı (%)¹

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) Nisan 2009 verileri geçicidir.

Grafik III.18.
Tüketici Kredileri TGA Dönüşüm Oranı (%)^{1,2}

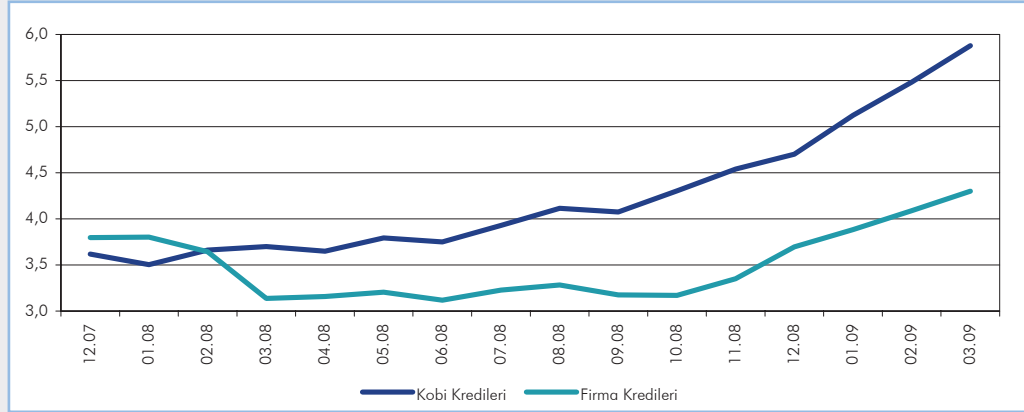

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) İhtiyaç kredileri, konut ve taşıt kredisi dışında kalan diğer tüm tüketici kredilerini içermektedir.
(2) Nisan 2009 verileri geçicidir.

Tüketici kredilerinin TGA dönüşüm oranı artışını sürdürerek 2009 yılı Nisan ayı itibarıyla yüzde 3,2'ye yükselmiş, Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu'nun çıkışından beri düşüş eğiliminde olan kredi kartı TGA dönüşüm oranı ise 2008 yılı Eylül ayından itibaren artmaya başlamış ve 2009 yılı Nisan ayında yüzde 8,7 olmuştur (Grafik III.17). 2008 yılı Eylül ayına göre tüketici kredilerinin türlerine göre TGA dönüşüm oranlarında en yüksek artış 3,5 puan ile taşıt kredilerinde yaşanmış ve 2009 yılı Nisan ayında söz konusu oran yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir.

Konut kredileri ve ihtiyaç kredilerinin TGA dönüşüm oranları ise sırasıyla yüzde 1,7 ve yüzde 4'e yükselmiştir (Grafik III.18).

Grafik III.19.
Firma ve KOBİ Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

KOBİ kredilerinin TGA dönüşüm oranı 2007 yıl sonunda yüzde 3,6 iken, 2008 yılı Eylül ayında yüzde 4,1'e, 2009 yılı Mart ayında ise yüzde 5,9'a yükselmiştir (Grafik III.19). KOBİ kredilerinin TGA dönüşüm oranlarındaki artışın firma kredisi TGA dönüşüm oranlarından daha hızlı gerçekleşmesi, krizin KOBİ'ler üzerindeki olumsuz etkisinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo III.7.
Firma Kredilerinin Sektörel Bazda TGA Dönüşüm Oranları (%)¹

	2007	09.08	2008	03.09	
1	Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	11,7	9,8	10,1	11,0
2	Tarım, Avcılık, Ormançılık	3,2	3,7	4,2	5,1
3	Toptan ve Perakende Tic., Komisync., Motorlu Araç Servis Hizm.	3,3	3,3	4,0	4,8
4	Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	4,7	3,2	4,4	4,8
5	Otel ve Restoranlar (Turizm)	2,4	2,5	2,6	2,7
6	İnşaat	2,4	2,3	2,6	3,2
7	Makine ve Teçhizat San.	2,1	1,7	2,1	2,5
8	Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	1,2	1,4	1,7	2,0
9	Metal Ana San ve İşlenmiş Mad. Ürt.	1,1	0,9	1,2	1,8
10	Elektrik Gaz ve Su Kaynakları	0,1	0,1	0,1	0,1
	10 Sektör Toplamı	3,2	3,0	3,4	3,8

Kaynak: TCMB

(1) Krediler, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanununun 44 üncü maddesi çerçevesinde bankalarca yapılan bildirimler esas alınarak hesaplanmış olup, kredi limiti veya riskleri toplamı 10 bin TL'nin (dahil) üzerinde olan firmalara, bankalarca kullanılan kredileri (firmaların bankalar aracılığıyla yurt dışından sağladıkları krediler dahil) içermektedir. Ekim 2007 döneminde itibaren tasfiye olunacak alacaklar herhangi bir limit olmaksızın firma bazında bildirim konusu yapılmaktadır.

Bankamız Risk Merkezi verilerine göre, 2009 yılı Mart ayında "Elektrik Gaz ve Su Kaynakları" sektörü dışındaki sektörlerde kredilerin azalmasına bağlı olarak, TGA'ya dönüşüm oranlarında 2008 yılı Eylül ayına göre artış görülmektedir (Tablo III.7). Söz konusu dönemde en büyük artış 1,6 puan ile "Gıda, Meşrubat ve Tütün San." sektöründe gerçekleşmiştir.

Tablo III.8.
Firma Kredilerinin Temerrüde Düşme Oranları (Adet, %) ^{1,2}

	2007	09.08	2008	03.09
1 Toptan ve Perakende Tic., Komisyonc., Motorlu Araç Servis Hizm.	14,4	11,4	14,4	15,5
2 Tarım, Avcılık, Ormancılık	9,9	10,0	10,3	11,0
3 Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	10,9	9,5	11,6	12,7
4 Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	8,1	6,8	9,0	10,7
5 İnşaat	7,2	7,0	8,5	9,7
6 Otel ve Restoranlar (Turizm)	5,9	6,2	7,8	8,9
7 Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	4,1	5,0	6,1	7,1
8 Makine ve Teçhizat San.	3,9	4,5	5,5	6,5
9 Metal Ana San ve İşlenmiş Mad. Ürt.	4,4	4,6	5,9	7,3
10 Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	3,0	3,5	4,6	5,3
10 Sektör Toplamı	10,8	9,5	11,2	12,3
Firmalar Toplamı	10,1	9,0	10,8	11,7

Kaynak: TCMB

(1) Krediler, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanununun 44 üncü maddesi çerçevesinde bankalarca yapılan bildirimler esas alınarak hesaplanmış olup, kredi limit veya riskleri toplamı 10 bin TL'nin (dahil) üzerinde olan firmalara, bankalarca kullanılan kredileri (firmaların bankalar aracılığıyla yurt dışından sağladıkları krediler dahil) içermektedir, Ekim 2007 döneminden itibaren Tasfiye Olunacak Alacaklar herhangi bir limit olmaksızın firma bazında bildirim konusu yapılmaktadır.

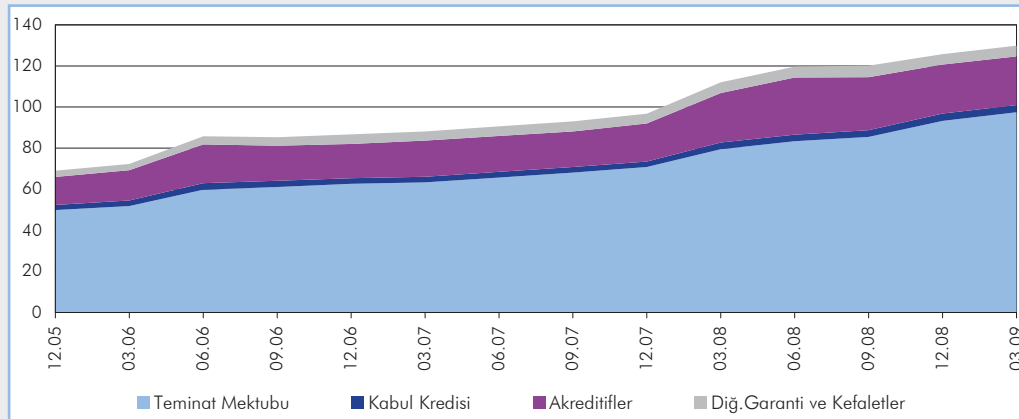
(2) Finansal aracılık sektörü hariçtir.

Sektörel bazda, TGA hesaplarında izlenen firma adedinin toplam firma adedine bölünmesi suretiyle hesaplanan temerrüde düşme oranı, 2009 yılı Mart ayında tüm sektörler için yüzde 11,7'ye yükselmiştir (Tablo III.8).

2009 yılı Mart ayı itibarıyla "Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Motorlu Araç Servis Hizmetleri" ve "Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sanayi" sektörlerine ait temerrüde düşme oranları seçilmiş 10 sektör ortalamasının üzerindedir (Tablo III.8).

III.1.3. Gayrinakdi Kredilerin Gelişimi

Grafik III.20
Gayrinakdi Kredilerin Türlerine Göre Gelişimi (Milyar TL)

Kaynak: BDDK-TCMB

Bankaların gayrinakdi kredi ve yükümlülüklerinden oluşan bilanço dışı yükümlülüklerinin toplam bilanço büyüklüğüne oranı, Eylül 2008–Mart 2009 döneminde nispeten yatay seyrederek 2009 yılı Mart ayında yüzde 17,3 olarak gerçekleşmiştir.

Büyük ölçüde teminat mektupları ve akreditiflerden oluşan gayrinakdi kredilerin nakdi kredilere oranı 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 33,3 iken, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 34,1 olmuştur (Grafik III.20).

III.1.4. Kredi Riski Senaryo Analizi

Bankacılık sektörünün maruz kalabileceği kredi riskini değerlendirmek amacıyla 2009 yılı Mart ayı itibarıyla bankaların TGA dönüşüm oranlarında meydana gelebilecek artışlar neticesinde SYR'lerinin nasıl etkileneceği incelenmiştir.

Bu çerçevede;

i) Bankacılık sektörünün kredi tutarının artmadığı,

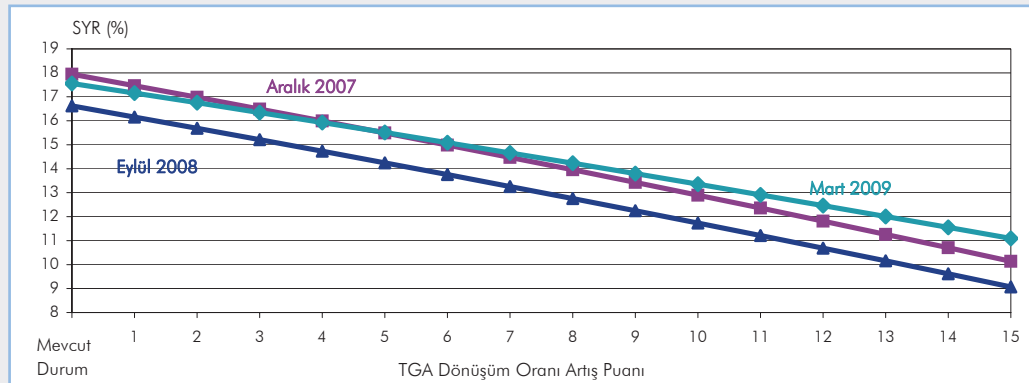
ii) Şoklar sonucu oluşan TGA'ların bankaların mevcut donuk alacak sınıflamaları oranında dağıldığı, şok öncesi TGA'sı bulunmayan bankaların şok sonrası yeni oluşacak TGA'larının tahsil imkanı sınırlı krediler olarak sınıflandırılarak yüzde 20 karşılık ayrıldığı,

iii) Şok sonrası oluşan yeni TGA'ların şok öncesi SYR hesaplamasında yüzde 100 risk ağırlıklı krediler arasında yer aldığı ve

iv) Sektörün risk ağırlıklı aktif ve özkaynak toplamında şoklar haricinde bir değişiklik olmadığı

varsayımları altında senaryo analizleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, ek karşılıklar hesaplanırken teminat tutarları dikkate alınmamıştır.

Grafik III.21.
Kredi Şoklarının Sektörün SYR'sine Etkileri (%)¹

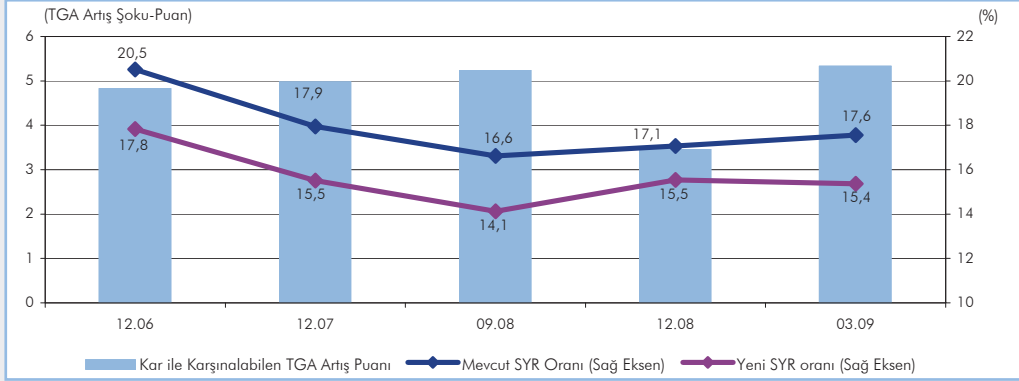
Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Birleşik Fon Bankası, İller Bankası ve kredi portföyü bulunmayan bankalar hariç tutulmuştur.

Uygulanan senaryo analizi ile 1-15 puanlık TGA dönüşüm oranı artış şoklarının bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik rasyosu üzerinde yaratacağı etkiler incelenmiştir¹¹. Buna göre, TGA dönüşüm oranına uygulanan 15 puanlık artış şoku, küresel krizin ülkemize yansımaya başladığı Eylül 2008 döneminde sektörün SYR'sini yaklaşık 7,55 puan azaltırken, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla yaklaşık 6,5 puan azaltmaktadır. Uygulanan azami şok sonucu sektörün SYR'si yasal sınır olan yüzde 8'in üzerinde kalmakla birlikte, yüzde 11,1 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, 13 puana kadarki şoklarda sektörün SYR'si hedef rasyo olan yüzde 12'nin üstünde kalmaktadır (Grafik III.21).

¹¹ Kredilerin donuk alacak olarak sınıflandırılması ve ayrılan ek karşılıklar sonrasında, şok sonrası sermaye yeterlilik rasyosu (Özkaynaklar – Ek Karşılıklar) / (Risk Ağırlıklı Aktifler Toplamı – Ek Karşılıklar) x 100 şeklinde hesaplanmıştır.

Grafik III.22.
Kredi Şokunun Sektörün Karlılığına Etkisi^{1,2}

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Birleşik Fon Bankası, İller Bankası ve kredi portföyü bulunmayan bankalar hariç tutulmuştur.
(2) Yıllıklanmış kâr ile karşılanamayan TGA artış sonucu oluşan SYR oranı hesaplanmıştır.

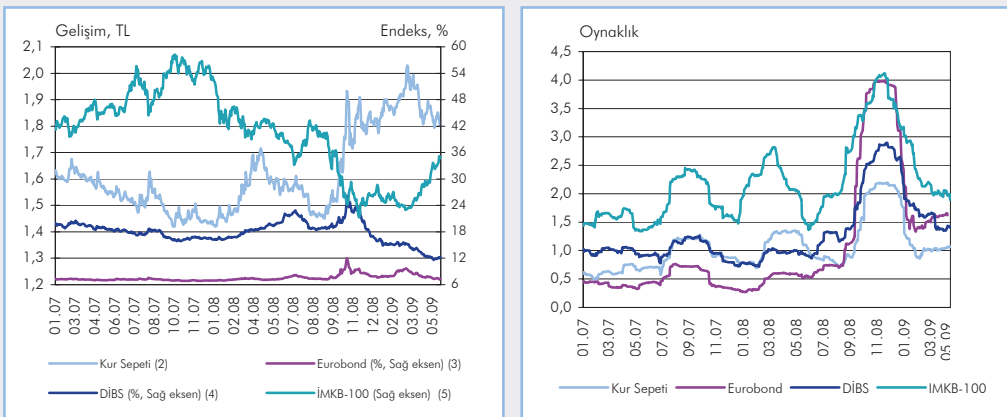
Bankacılık sektörünün net karı ile ne kadar TGA artışının karşılanabildiği incelendiğinde, 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 5,2 puana kadarki TGA artışının o dönemin net karı ile karşılanabildiği, 2008 yılı sonunda ise karla karşılanabilen TGA artışının 3,5 puana gerilediği görülmektedir. Ancak, 2009 yılı ilk çeyreğinde sektörün karlılığındaki yükseliş, net kar tutarı ile karşılanabilecek TGA artışını 5,3 puana yükseltmiştir (Grafik III.22).

III.2. Piyasa Riski ve Senaryo Analizleri

Faiz riski ve kur riskine ilişkin gelişmelerin banka bilançoları üzerindeki etkilerinin incelendiği bu bölümde, varsayıma dayalı iki senaryonun da etkileri analiz edilmiştir.

III.2.1. Piyasa Riski Gelişmeleri

Grafik III.23.
Döviz Kurları, Faiz Oranları ve Hisse Senedi Fiyatlarındaki Gelişmeler ve Oynaklıklar¹

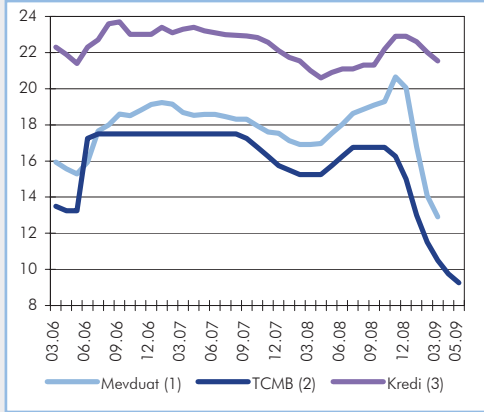

Kaynak: TCMB

(1) Oynaklığın hesaplanmasında, ilgili piyasa enstrümanının günlük logaritmik getirisinin standart sapması (60 iş günlük hareketli ortalama) esas alınmıştır.
(2) Kur sepeti, yüzde 50 ABD doları ve yüzde 50 Euro'dan oluşmaktadır.
(3) 2030 vadeli ABD doları cinsinden Eurobond faiz oranı esas alınmıştır.
(4) Ölçüt tahvilin bileşik faiz oranı esas alınmıştır.
(5) İMKB-100 endeksi 1.000'e bölünerek hesaplanmıştır.

Küresel kriz sürecinde tüm ekonomilerde olduğu gibi ülkemiz finansal piyasalarında da oynaklık yükselmiştir. Türk lirası, gelişmekte olan ülke ekonomilerinin para birimlerinde olduğu gibi 2008 yılı Eylül ayından itibaren değer kaybetmeye başlamış, Mart ayının ortalarından itibaren ise yeniden bir miktar değer kazanmıştır. Benzer şekilde İMKB endeksi de 2009 yılı Ağustos ayından itibaren önemli oranda düşmüş, 2009 yılı Mart ayı ortalarından itibaren ise yükselişe geçmiştir. DİBS faiz oranları 2008 yılı Kasım ayından itibaren Bankamız faiz indirimine paralel şekilde inmiş, 2009 yılı Mayıs ayı itibarıyla ortalama yüzde 12 olarak gerçekleşmiştir. DİBS faizlerindeki gelişmenin diğer göstergelere göre daha hızlı olumluya dönmesinde, esas itibarıyla bankaların kredi verme iştahındaki azalmaya bağlı olarak daha sağlam bir yatırım aracı olarak görülen DİBS alımına yönelmeleri etkili olmuştur (Grafik III.23).

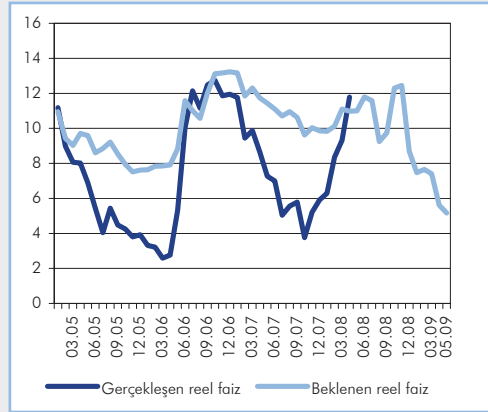
Grafik III.24.
Faiz Oranları (%)

Kaynak: TCMB

- (1) Bankacılık sektörü ağırlıklandırılmış 3 ay vadeli "stok TL mevduat" faiz oranı.
(2) TCMB gecelik (O/N) borç alma faiz oranı.
(3) Bankacılık sektörü ağırlıklandırılmış "stok TL kredi" faiz oranı.

Grafik III.25.
Beklenen¹ ve Gerçekleşen² DİBS Reel Faizleri³ (%)

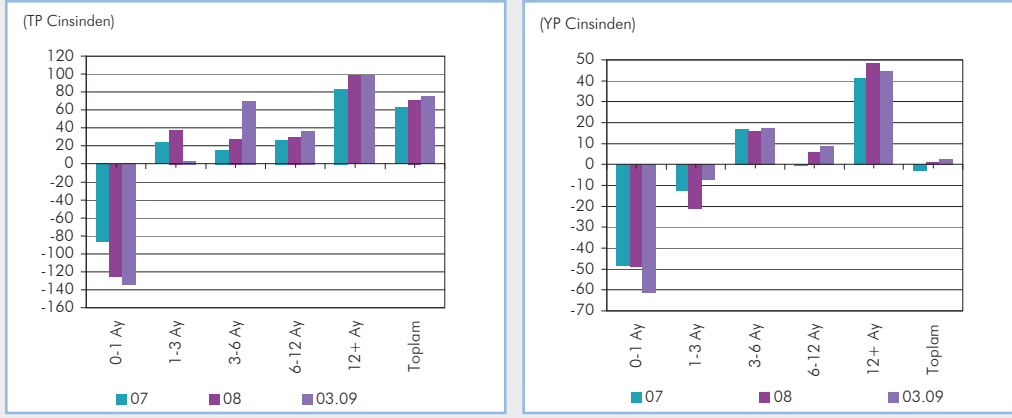
Kaynak: TCMB, İMKB ve TÜİK verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

- (1) Beklenen reel faiz oranı = $\frac{(1 + \text{nominal faiz oranı})}{(1 + \text{beklenen enflasyon oranı})} - 1$ * 100
(2) Gerçekleşen reel faiz oranı = $\frac{(1 + \text{1 yıl önceki nominal faiz oranı})}{(1 + \text{gerçekleşen enflasyon oranı})} - 1$ * 100. Beklenen enflasyon oranı olarak, Merkez Bankasının yayımladığı aylık Beklenti Anketinde yer alan yıllık beklenen TÜFE rakamları alınmıştır.
(3) DİBS faizleri ölçüt kağıdın aylık ortalama faiz oranlarıdır.

Ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlamanın etkisiyle toplam talepteki yavaşlamanın ve emtia fiyatlarındaki hızlı gerilemenin enflasyonda sert bir düşüşe yol açacağı öngörüsünden hareketle, Merkez Bankası gecelik borçlanma faiz oranını, 2008 yılı Kasım ayından 2009 yılı Mayıs ayına kadar toplam 7,5 puan indirmiştir.

Politika faiz oranlarındaki indirimlere paralel olarak 2008 yılı Kasım ayından itibaren mevduat faiz oranları da düşüş göstermiş, kredi faiz oranlarındaki azalış ise mevduat kadar belirgin gerçekleşmemiştir (Grafik III.24).

2008 yılı Kasım ayından itibaren faiz oranlarındaki düşüşe bağlı olarak beklenen DİBS faiz oranı önemli bir düşüş göstermiş, 2009 yılı Mayıs ayı itibarıyla yüzde 5,1 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.25).

Grafik III.26. Bankacılık Sektörünün Faize Duyarlı Açık (Fazla) Gelişimi (Milyar TL)^{1,2}

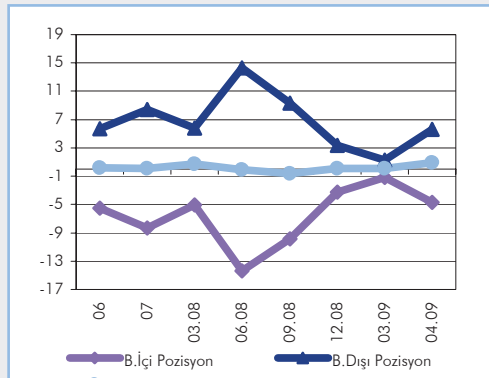
Kaynak: TCMB-BDDK

(1) Yeniden fiyatlama dönemine kalan gün sayısı esas alınmıştır.

(2) TMSF bankası hariç tutulmuştur.

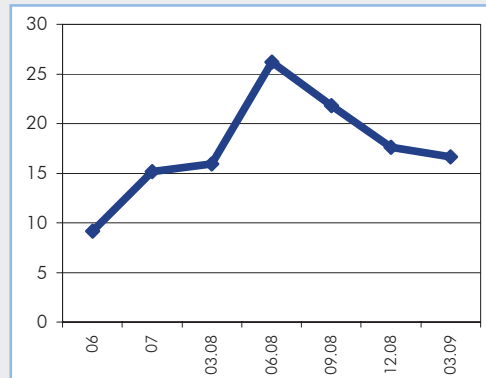
Bankacılık sektörünün yeniden fiyatlama dönemine kalan gün sayısına göre, Türk parası ve yabancı para cinsinden faize duyarlı açıkları, önceki dönemlerde olduğu gibi 0-1 ay vadede yoğunlaşmakta ve söz konusu vade diliminde 2009 yılı Mart ayı itibarıyla önceki yıllara kıyasla açık tutarında artış görülmektedir (Grafik III.26).

2009 yılı Mart ayı itibarıyla bankacılık sektörü Türk parasında 0-1 ay vade diliminde, yabancı parada ise 0-1 ve 1-3 ay vade dilimlerinde pozisyon açığı taşımakta olup, uzun vadede pozisyon fazlası bulundurmaktadır. Toplamda ise Türk parası ve yabancı para cinsinden faize duyarlı pozisyon fazlası bulunmaktadır (Grafik III.26).

Grafik III.27. Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyonunun Gelişimi¹ (Milyar ABD doları)

Kaynak: BDDK

(1) Katılım Bankaları dahildir.

Grafik III.28. Karşı Para Kodu TL Olan Swap Para ve Faiz Alım İşlemleri^{1,2} (Milyar ABD doları)

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Konut kredisi kullanan bankalar alınmıştır.

(2) Katılım Bankaları hariçtir.

Bankacılık sektörünün yabancı para net genel pozisyonu denk pozisyona yakın seyretmektedir (Grafik III.27).

Yabancı para cinsinden kaynaklarını başta swap olmak üzere türev ürünleri kullanarak Türk lirası kredilere dönüştüren ve bu nedenle bilanço içinde açık pozisyon, bilanço dışında fazla pozisyon taşıyan bankacılık sektörünün bu eğilimi, 2008 yılının son aylarında uluslararası likidite koşullarının etkisiyle değişmiştir. Ancak, küresel finansal piyasalardaki olumlu havanın

da etkisiyle 2009 yılı Nisan ayında bankacılık sektörünün bilanço içi açık pozisyonu ve bilanço dışı fazla pozisyonu tekrar artış eğilimine girmiştir (Grafik III.27, Grafik III.28).

Bilanço içi açık pozisyonunu bilanço dışı pozisyon fazlasıyla dengeleyen bankacılık sektörünün, karşı para kodu TL olan (TL/döviz olarak yapılan) seçilmiş türev varlıkları toplamı 2009 yılı Mart ayı itibarıyla yaklaşık 26,5 milyar ABD doları olup, bunun 23 milyar ABD dolarlık kısmı mali sektör kuruluşlarıyla yapılmıştır (Grafik III.28).

III.2.2. Senaryo Analizleri

III.2.2.1. Faiz ve Kur Artışları

Bu bölümde, faiz ve kur artışlarının birbirinden bağımsız olarak gerçekleşmeleri durumunda bankacılık sektörüne ayrı ayrı ve toplam etkilerini incelemek amacıyla, geçtiğimiz Raporda küresel krizin etkileri göz önüne alınarak şok miktarları yenilenen iki Senaryo uygulanmıştır.

Senaryo A'da Türk parasının diğer para birimlerine karşı yüzde 30 değer kaybettiği, Türk parası cinsinden faizlerin 6 puan, yabancı para cinsinden faizlerin 5 puan arttığı ve Eurobond fiyatlarının yüzde 15 azaldığı durum incelenmektedir.

Senaryo B'de ise Türk parasının diğer para birimlerine karşı yüzde 40 değer kaybettiği, faiz artışlarının Senaryo A'dakinin 2 katı düzeyinde gerçekleştiği ve Eurobond fiyatlarının yüzde 25 azaldığı durum ele alınmıştır.

Döviz kuru artışlarının sektöre etkileri hesaplanırken bankaların YPNGP verileri kullanılmış, faiz artışlarının sektöre olan etkilerinin hesaplanmasında ise standart yöntemin tamamlayıcısı olan ve Basel Bankacılık Komitesi'nin uygulanmasını önerdiği yeniden fiyatlandırma yöntemi uygulanmıştır. Bu çerçevede, bankaların yeniden fiyatlama dönemine göre 0-1, 1-3 ve 3-6 ay vade dilimlerindeki faize duyarlı aktifleri ve pasifleri arasındaki fark tutarları kullanılmıştır.

Tablo III.9. Faiz ve Kur Artış Senaryoları

	SENARYO A	SENARYO B
A. Kur Artışı	Türk parasının diğer para birimlerine karşı yüzde 30 değer kaybetmesi	Türk parasının diğer para birimlerine karşı yüzde 40 değer kaybetmesi
B. Faiz Artışı - TP	0-1 ve 1-3 ay vadeli faize duyarlı Türk parası aktif ve pasiflerin 6 puan yüksekte yeniden fiyatlandırılması	0-1, 1-3 ve 3-6 ay vadeli faize duyarlı Türk parası aktif ve pasiflerin 12 puan yüksekte yeniden fiyatlandırılması
C. Faiz Artışı - YP	0-1 ve 1-3 ay vadeli faize duyarlı yabancı para aktif ve pasiflerin 5 puan yüksekte yeniden fiyatlandırılması	0-1, 1-3 ve 3-6 ay vadeli faize duyarlı yabancı para aktif ve pasiflerin 10 puan yüksekte yeniden fiyatlandırılması
D. TP Ticari Portföy ¹	Ticari portföyde yer alan iskontolu Türk parası cinsinden menkul kıymetlerin piyasa faiz oranlarının 6 puan artması	Ticari portföyde yer alan iskontolu Türk parası cinsinden menkul kıymetlerin piyasa faiz oranlarının 12 puan artması
E. Eurobond Portföyü	Ticari portföyde yer alan Eurobondların fiyatlarının yüzde 15 değer kaybetmesi	Ticari portföyde yer alan Eurobondların fiyatlarının yüzde 25 değer kaybetmesi

(1) Ticari portföy, gerçeğe uygun değer farkı kar/zarara yansıtılan menkul değerler ile satılmaya hazır menkul değerlerden oluşmaktadır.

Yeniden fiyatlandırmaya dayalı senaryo analizlerinde,

- Bankaların varlık ve yükümlülüklerinin faiz duyarlılığının analiz dönemi boyunca değişmediği,

- Vadesiz mevduatların faize duyarlı olmadığı,
- Yeni kaynak giriş-çıkışının olmadığı ve
- Faiz artışlarının senaryo A'da 3 ay; senaryo B'de 6 ay süreceği, varsayılmıştır.

Ayrıca, faiz artışlarının ticari portföyde yer alan Türk parası cinsinden iskontolu menkul kıymetler ve Eurobond portföyünde yaratacağı değer kayıpları da hesaplanmıştır.

Tablo III.10. Piyasa Riski Senaryo Analizi Sonuçları¹ (Milyon TL)

	Senaryo A			Senaryo B		
	2007	09.08	03.09	2007	09.08	03.09
A. Kur Artışı						
a. Toplam Kâr (Zarar)	7,3	-325,5	147,8	9,7	-434,0	197
Kâr (Zarar) /Özkaynaklar (%)	0,0	-0,4	0,2	0,0	-0,6	0,2
b. Kâr Eden Bankalar	226,5	155,7	352,5	302,0	207,5	470
c. Zarar Eden Bankalar	-219,2	-481,1	-204,8	-292,3	-641,5	-273
Zarar Ed. Bank. Zarar Top./Özk. (%)	-0,1	-1,2	-0,5	-0,7	-1,6	-0,7
B. Faiz Artışı						
a. TP	-466,0	-1.393,6	-1.449,8	-1.002,8	-1.532,4	-1.621,8
b. YP	-425,7	-466,6	-547	-818,6	-1.345,3	-1.338
Faiz Artışı Kaynaklı Kâr (Zarar) (a+b)	-891,7	-1.860,1	-1.996,8	-1.821,4	-2.877,7	-2.959,8
Faiz Artışı Kaynaklı Kâr (Zarar)/ Özk. (%)	-1,3	-2,4	-2,4	-2,7	-3,8	-3,5
C. TP Ticari Portföyü²						
Faiz Artışı Kaynaklı Değer Azalışı	-2.342,0	-2.089,9	-1.754	-4.379,7	-3.914,6	-3.291,9
Faiz Artışı Kay. Değ. Azalışı/Özk. (%)	-3,5	-2,7	-2,1	-6,5	-5,1	-3,9
D. Eurobond Portföyü						
Değer Azalışı	-2.088,0	-2.627,6	-2.135	-3.480,0	-4.379,3	-3.558,4
Değer Azalışı/Özkaynak (%)	-3,1	-3,5	-2,5	5,2	-6,3	-4,2
E. Toplam						
Kâr (Zarar)	-5.314,4	-6.902,9	-5.738	-9.671,4	-11.603,2	-9.613,1
Kâr (Zarar)/Özkaynak (%)	-7,9	-9,1	-6,8	-14,4	-15,2	-11,4
Sektörün Mevcut SYR'si (%)	17,4	16,0	17,1	17,4	16,0	17,1
Senaryo son. sektörün yeni SYR'si³ (%)	16,1	14,6	16	14,9	13,6	15,2

Kaynak: TCMB

(1) Birleşik Fon Bankası ile T. Kalkınma Bankası, İller Bankası ve Eximbank hariçtir.

(2) Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca, 31 Ekim 2008 tarihli ve 27040 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 105 ve 106 Sıra No.'lu Tebliğler çerçevesinde, bankaların menkul kıymet portföylerini yeniden sınıflandırmalarına bağlı olarak ticari portföylerinde meydana gelen değişiklikler nedeniyle 2008 yılı Eylül ayı sonuçları bir önceki Rapora göre farklılık göstermektedir.

(3) Senaryolar kapsamında verilen şoklar sonucu gerçekleşen kâr (zarar)'ın yalnızca sermayeyi etkilediği, risk ağırlıklı aktifler üzerinde etkisi olmadığı varsayılmıştır.

III.2.2.1.1. Kur Artışı

2009 yılı Mart ayı itibarıyla bankacılık sektörü, pozisyon fazlası dolayısıyla, Senaryo A ve Senaryo B sonucunda sırasıyla 147,8 milyon TL ve 197 milyon TL kar yazmaktadır. Şoklar sonucu pozisyon açıklarına bağlı olarak zarar eden bankaların zarar tutarının özkaynakları içindeki payı ise 2009 yılı Mart ayı itibarıyla sırasıyla yüzde 0,5 ve 0,7 düzeyinde gerçekleşmektedir (Tablo III.10).

III.2.2.1.2. Faiz Artışı ve Değer Azalışı

i) 2009 yılı Mart ayı itibarıyla Senaryo A ve Senaryo B sonucunda TP cinsinden faiz gelirlerinde azalış meydana gelmektedir. Her iki senaryo sonucunda da faiz gelirlerinde meydana gelen azalış tutarı 0-1 ay vade dilimindeki pozisyon açığındaki artışa bağlı olarak 2008 yılı Eylül ayına kıyasla bir miktar artmaktadır.

Yabancı parada ise Senaryo A'da, faiz gelirlerinde meydana gelen azalış tutarı, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla 2008 yılı Eylül ayına kıyasla 0-1 ay vade dilimindeki pozisyon açığı tutarındaki artışa bağlı olarak 1-3 vade dilimindeki açık tutarındaki sınırlı azalışa rağmen bir miktar artmaktadır. Senaryo B'de ise 3-6 ay vade dilimindeki pozisyon fazlasındaki artışa bağlı olarak 2009 yılı Mart ayı itibarıyla faiz gelirlerinde meydana gelen azalış tutarı 2008 yılı Eylül ayına kıyasla bir miktar azalmaktadır.

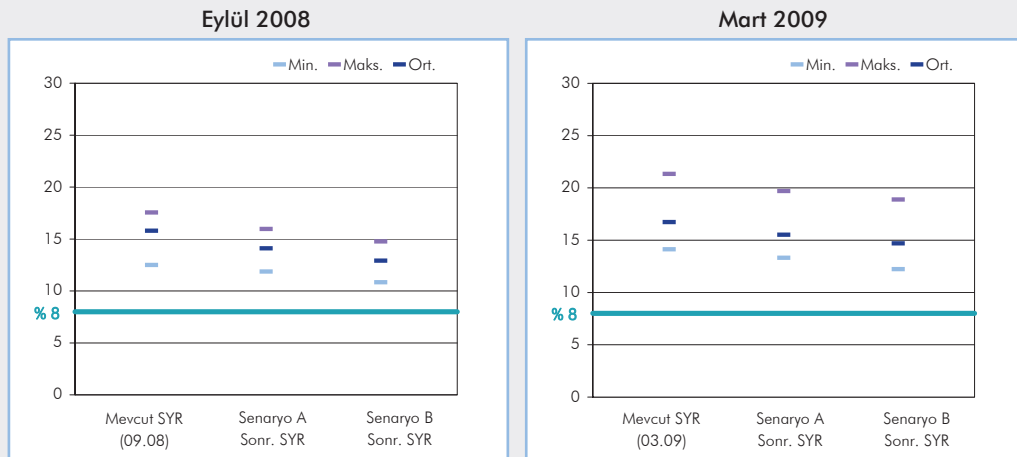
ii) Bilindiği üzere, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca 31 Ekim 2008 tarihli ve 27040 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 105 ve 106 Sıra No.lu Tebliğler ile TMS 39 ve TFRS 7 Standartlarında 1 Temmuz 2008 tarihinden geçerli olmak üzere yapılan değişiklik ile piyasalarda meydana gelebilecek büyük boyutlu dalgalanmaların bilançolar üzerindeki olumsuz yansımalarını azaltmak amacıyla, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan ve satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan finansal varlıkların yeniden sınıflandırılmasına imkan verecek değişiklikler yapılmıştır. Bankaların söz konusu imkandan faydalanmasıyla birlikte ticari portföyün büyüklüğü Ekim ayından itibaren önemli ölçüde azalmıştır.

Bu çerçevede, faiz artışlarının Türk parası cinsinden iskontolu menkul kıymetlerin piyasa değerinde oluşturacağı kayıplar, 2009 yılı Mart ayında 2008 yılı Eylül ayı ile karşılaştırıldığında önemli derecede azalmaktadır.

iii) Eurobond portföyünde doğacak değer kayıpları, 2008 yılı Eylül ayı ile karşılaştırıldığında her iki senaryo sonucunda da bir miktar azalmaktadır.

Sonuç olarak, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla, Senaryo A ve Senaryo B sonucunda ortaya çıkan kayıplar, 2008 yılı Eylül ayına kıyasla azalmaktadır. Sektörün SYR'sinde Senaryo A sonucunda 1,1, Senaryo B sonucunda ise 1,9 puan azalış gerçekleşmekle birlikte, sektörün SYR'si yüzde 8'lik yasal rasyo ve yüzde 12'lik hedef rasyonun üzerinde gerçekleşmektedir.

Grafik III.29.
Senaryoların Banka Bazında Etkisi (İlk 10 Banka)¹

¹⁾ Analize aktif paylarına göre bankacılık sektörünün ilk 10 bankası dahil edilmiştir.

A ve B Senaryolarının aktif paylarına göre ilk 10 bankanın SYR'leri üzerindeki etkileri incelendiğinde, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla her iki senaryo sonucunda da maksimum, minimum ve ortalama SYR'lerin yasal sınırın üzerinde kaldığı görülmektedir (Grafik III.29).

Kutu 14.

Finansal Stres Endeksi ve Türkiye'nin Görelî Performansı

Gelişmiş ülkelerin finans piyasalarında başlayıp, derinleşerek küresel sistemin tamamına yayılan finansal krizin etkileri gerek gelişmekte olan gerekse gelişmiş ülkelerin finans piyasalarında gözlenmeye devam etmektedir. Bu süreçte ülkelerin finans piyasalarının maruz kaldıkları stres, özellikle krizin derinleştiği 2008 yılının dördüncü çeyreğinden itibaren yoğunlaşmıştır. Bu kutunun amacı, ülkelerin finans piyasaları üzerinde oluşan baskıların karşılaştırmalı bir analizini yapmak ve Türkiye'nin finansal sistemi için bu baskının alt bileşenlerine değinmektir. Bu kapsamda, finans piyasalarında oluşan stresin bir göstergesi olarak Finansal Stres Endeksi kullanılmaktadır.

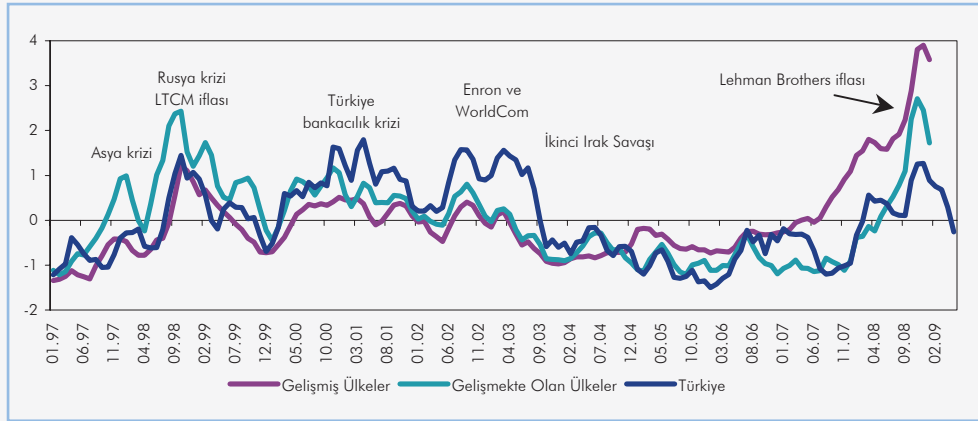
Finansal Stres Endeksi, ülkelerin finans piyasalarının maruz kaldıkları stresin alt bileşenlerini tek bir değışkende toplayarak dönemler ve ülkeler arası karşılaştırma yapılabilmesine olanak veren bileşik bir endekstir. İlk olarak gelişmiş ülkeler için geliştirilen bu endeksin gelişmekte olan ülkeler için olan versiyonu, Danninger ve diğerleri (2009) tarafından oluşturulmuştur¹. Finansal Stres Endeksi, finansal sistemin maruz kaldığı strese kaynak olabilecek beş alt bileşen bir araya getirilerek oluşturulmaktadır. Bu alt bileşenler döviz piyasası, ülke kredi riski, bankacılık sektörü riskliliği, hisse senedi piyasası ve bu piyasaya dair belirsizlik algılamalarıdır.

Finansal Stres Endeksi'nin oluşturulmasında, stres alt bileşenlerinin göstergesi olarak, bu bileşenlere dair çeşitli endeks ve değışkenler kullanılmaktadır. Bu kapsamda, döviz piyasası üzerindeki baskının göstergesi olarak Döviz Piyasası Baskı Endeksi endekse dahil edilmiştir. Bu endeks, döviz kuru ve merkez bankası rezervlerindeki değışimleri kapsamakta olup, döviz kurundaki artış veya merkez bankası rezervlerindeki azalış döviz piyasası üzerindeki baskının arttığı anlamına gelmektedir. Finansal sistemde strese neden olabilecek bir diğer alt bileşen olan ülke kredi riski için JP Morgan tarafından oluşturulmuş gelişmekte olan ülke tahvil endeksi (EMBI Global) kullanılmaktadır. Bu endeksteeki artış, finansal sistem üzerinde ülke kredi riskinden kaynaklanan stresin arttığı anlamına gelmektedir. Finansal Stres Endeksi'nin hesaplanmasında, hisse senedi piyasasındaki stresin göstergesi olarak ise bu piyasadaki getirilere yer verilmektedir. Bu piyasadaki değer kayıpları, finansal sistem üzerindeki stresi artırıcı etki yapmaktadır. Öte yandan, finans piyasasındaki belirsizlik algılamalarının ölçütü olarak, hisse senedi piyasasına ait getiriler için oluşturulmuş modellerden elde edilen ima edilen getiri oynaklıkları kullanılmaktadır. Son olarak, bankacılık sektöründeki stresin göstergesi olarak ise CAPM çerçevesinde hesaplanan bankacılık sektörü betası kullanılmıştır. Hisse senedi piyasasında aşağı yönlü hareketin gözlemlendiği dönemlerde bankacılık sektörü betasının "1" değerinin üzerinde gerçekleşmesi, bankacılık sektörünün görelî riskliliğinin arttığı anlamına gelmektedir. Tüm bu alt kalemler, endeksin hesaplanması sırasında bir araya getirilmekte ve tek bir bileşik endeks olan Finansal Stres Endeksi'ni oluşturmaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkeler, Türkiye ve gelişmiş ülkeler için hesaplanmış olan finansal stres endekslerinin tarihsel seyri Grafik 1'de gösterilmektedir². Son finansal krize kadar, küresel oynaklık dönemlerinde, gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerindeki stres artışı, gelişmiş ülkelere göre daha fazla olmuştur (Grafik 1). Bunun sebebi, geçmiş dönemlerde gelişmekte olan ülkelerin gerek finansal sistemlerinin gerekse reel ekonomilerinin şoklar karşısındaki

kırılganlıklarının yüksek seviyelerde bulunmasıdır. Nitekim, son kriz bir yana bırakılacak olursa, geçmiş küresel krizlerin birçoğu gelişmekte olan ülkeler kaynaklıdır. Bu açıdan bakıldığında, son dönemde yaşanan finansal kriz, kökenlerinin gelişmiş ekonomilerde olması dolayısıyla diğer birçok krizden ayrılmaktadır. Bunun sonucunda, finansal kriz sürecinde, gelişmekte olan ülkelerin finans piyasalarındaki stres artışı, gelişmiş ülkelere göre daha geç gözlenmeye başlanmış ve görece olarak sınırlı kalmıştır (Grafik 1).

Grafik 1. Finansal Stres Endeksleri¹

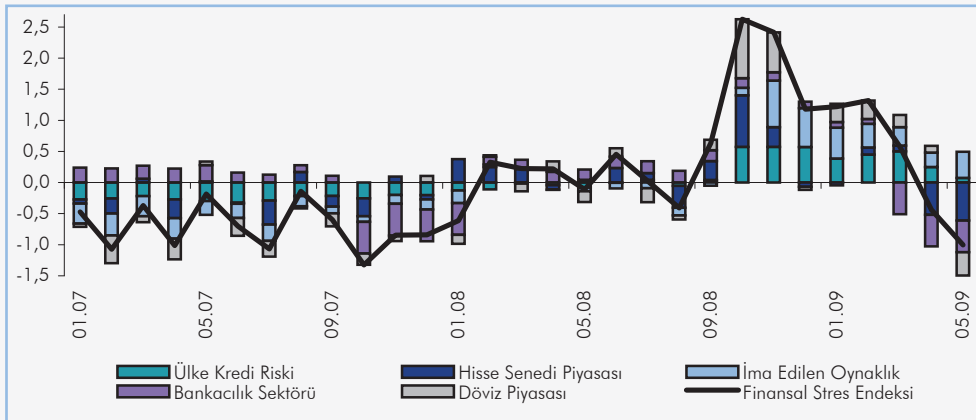

Kaynak: TCMB, IMF

(1) Endekslerin standardize edilmiş üç aylık hareketli ortalama değerleridir. Türkiye endeksi 20 Mayıs'ta güncellenmiştir.

Öte yandan, Türkiye için oluşturulan Finansal Stres Endeksi, gelişmekte olan ülkeler için oluşturulmuş endeksle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin finans piyasalarındaki stresin, küresel stres dönemlerinde, gelişmekte olan ülke ortalamalarının üzerinde arttığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye'de bankacılık krizinin yaşandığı 2001 yılı ile ikinci Irak Savaşı'nın gerçekleştiği 2003 yılında daha da belirginleşmiştir. Mevcut finansal krizde ise Türkiye'nin Finansal Stres Endeksi diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha olumlu bir performans sergilemiştir: Türkiye için oluşturulmuş Finansal Stres Endeksi, gelişmekte olan ülkeler ortalamasına göre daha az artış ve son dönemde daha belirgin bir düşüş göstermiştir.

Grafik 2 . Finansal Stres Endeksi-Türkiye'nin Bileşenleri

Kaynak: TCMB, IMF

Türkiye'nin finans piyasalarındaki stres artışının görece olarak sınırlı kalmasının olası sebepleri için Finansal Stres Endeksi'nin alt bileşenlerini incelemek gerekmektedir. Krizin derinleştiği 2008 yılının Eylül ayından itibaren, stres artışının öncelikle hisse senedi ve döviz piyasalarında ortaya çıktığı görülmektedir (Grafik 2). Ayrıca, ülke kredi riskindeki artış da bu dönemde finansal stresin artışına katkıda bulunmuştur. Eylül ve Ekim aylarını takip eden dönemlerde ülke riskliliği stres kaynağı olmaya devam ederken, ilk şokun ardından hisse senedi ve döviz piyasalarından kaynaklanan finansal stres azalmış, bunların yerini belirsizlik algılamalarındaki artış almıştır. Bu dönemde, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin bankacılık sektörü, bu ülkelerin finansal sistemleri üzerinde yüksek miktarda baskı oluştururken, Türkiye için oluşturulmuş Finansal Stres Endeksi incelendiğinde, bu baskının düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir. Bankacılık sektörü kaynaklı stres artışının sınırlı kalmasının ardında, diğer birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin aksine, Türk bankacılık sektörünün riskleri sınırlı, sağlam bir yapıya sahip olması yatmaktadır. Bu durumla uyumlu biçimde, finansal stresin azalma eğilimine girdiği 2009 yılında, bankacılık sektörü, hisse senedi piyasasındaki olumlu görünümle birlikte bu eğilimin temel belirleyicilerinden olmuştur.

(1) Danninger, Balakrishnan, Elekdağ, ve Tytell (2009), World Economic Outlook (Nisan).

(2) Grafik 1, standardize edilmiş endeksleri göstermektedir. Bir başka deyişle, endeksin 2 değerini alması, endeksin uzun dönem ortalamasından 2 standart sapma daha yüksek bir seviyede olduğu anlamına gelmektedir.

III.3. Likidite Riski

Küresel finans piyasalarında risk algılamalarındaki bozulma ve güven kaybı nedeniyle yaşanan likidite sıkışıklığının ülkemiz piyasalarına yansımaları, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın aldığı tedbirlerin de etkisiyle sınırlı olmuştur.

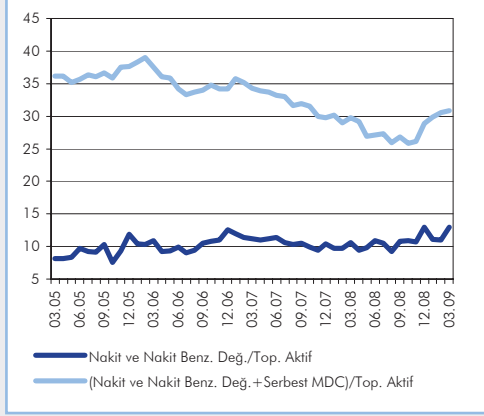
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Türk Lirası likiditesini doğrudan kontrol edebildiğinden, gerekli likiditeyi sağlayarak piyasaların akışkanlığını destekleyebilmektedir. Önümüzdeki dönemde de piyasada Türk Lirası likidite sıkışıklığı arttığı takdirde operasyonel yapının değiştirilmesiyle teknik faiz indirimine gidilmesi, repo işlemleri ile fonlama vadesinin uzatılması ve gerektiğinde ikinci el piyasadaki doğrudan DİBS alımları ve Türk Lirası zorunlu karşılıkların sınırlı ölçüde indirilmesi gibi tedbirler gündeme alınabilecektir.

Diğer taraftan, döviz likiditesinde daha çok dış dünya koşulları belirleyici olsaydı da, Bankamız döviz piyasasının sağlıklı bir şekilde çalışması ve bankaların döviz likidite yönetimlerinin güçlendirilmesi amacıyla da gerekli tedbirleri almaktadır.

Bu çerçevede, raporun bir önceki sayısında belirtilen tedbirlere ek olarak, yabancı para zorunlu karşılık oranı 2 puan azaltılarak, bankacılık sistemimize yaklaşık 2,5 milyar ABD doları ek döviz likiditesi sağlanmış, Döviz ve Efektif Piyasaları-Döviz Depo Piyasası'ndaki işlem vadeleri 3 aya kadar uzatılmış ve Merkez Bankası taraflı işlemlerde borç verme faiz oranı ABD doları için yüzde 7'den yüzde 5,5'e, euro için yüzde 9'dan yüzde 6,5'e düşürülmüş, günlük 50 milyon ABD doları tutarındaki döviz satım ihaleleri yoluyla piyasaya toplam 900 milyon ABD doları likidite sağlanmıştır.

Önümüzdeki dönemde de, döviz likidite sıkışıklığı arttığı takdirde dalgalı döviz kuru rejimi ile çelişmeyecek şekilde döviz satım ihalelerine başlanması veya döviz piyasasına doğrudan müdahale edilmesi, bankaların Döviz ve Efektif Piyasalarında işlem yapma limitlerinin artırılması, Döviz Depo Piyasasında borçlanma vadelerinin uzatılması ve borç verme faiz oranlarının düşürülmesi, yabancı para zorunlu karşılık oranlarının sınırlı bir miktar daha indirilmesi gibi tedbirler gündeme alınabilecektir.

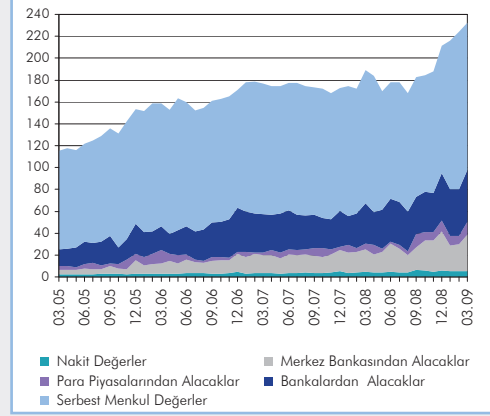
Grafik III.30.
Temel Likidite Göstergeleri (%)^{1,2}

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Nakit ve Nakit Benzeri Değerler=Nakit Değerler + TCMB'den Alacaklar + Para Piyasalarından Alacaklar +Bankalardan Alacaklar.
(2) Serbest MDC=Teminata ve Repo İşlemine Konu Olmayan Menkul Değerler Toplamı.

Grafik III.31.
Likit Aktiflerin Dağılımı (Milyar TL)

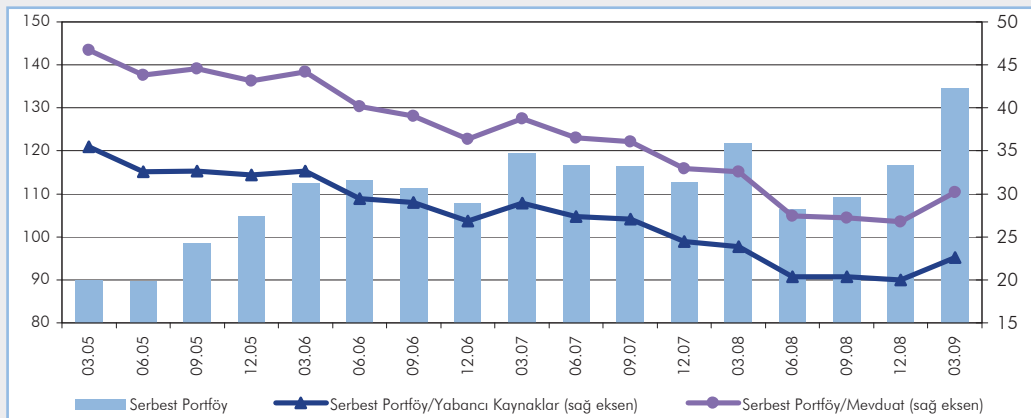
Kaynak: BDDK-TCMB

Bankacılık sektörünün temel likidite göstergeleri incelendiğinde, nakit ve nakit benzeri değerlerden oluşan likit varlıkların toplam varlıklara oranı, 2008 yılı Eylül ayına kadar genelde yatay bir seyir izlemiş, ancak bu tarihten sonra artış eğilimine girmiştir (Grafik III.30).

Teminata veya repoya konu olmayan serbest menkul değerlerin dikkate alınması durumunda oranın, 2008 yılı Eylül ayına kadar azalmaya devam ettiği görülmekle birlikte, bu tarihten itibaren serbest menkul değerlerin etkisi ile artış eğilimine girdiği gözlenmiştir (Grafik III.30).

Likit aktiflerin en büyük kalemini oluşturan serbest menkul değerlerin son dönemlerdeki artışı dikkat çekmektedir. Bu gelişmede, bankaların kredi kullandırma iştahındaki azalmaya bağlı olarak, devlet iç borçlanma senetlerine yönelmeleri etkili olmuştur (Grafik III.31).

Grafik III.32.
Teminatların Yükümlülükleri Karşılama Oranı¹ (Milyar TL, %)

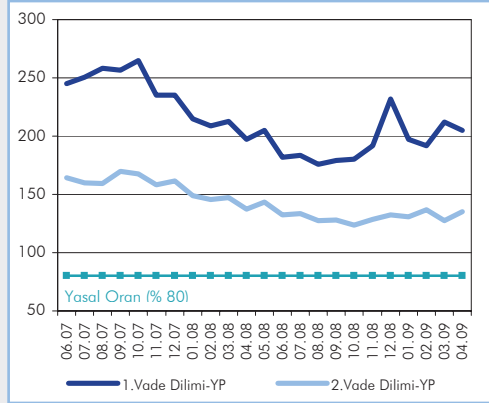

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Bu hesaplama katılımlı bankaların dahil edilmemiştir.

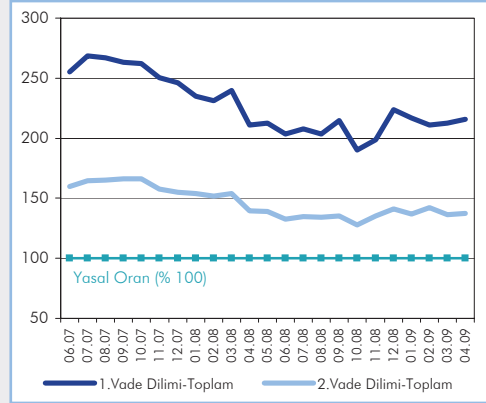
Geçici bir likidite sıkışıklığı durumunda, Merkez Bankası tarafından bankalara likidite temini için kabul edilebilecek teminatlar arasında yer alan serbest menkul değerlerin yabancı kaynaklara oranı ve serbest menkul değerlerin mevduata oranı 2008 yılı ikinci yarısından sonra yatay bir seyir izlemiştir. Söz konusu oranlar, 2009 yılı Mart ayında serbest menkul değerlerin artışına bağlı olarak sırasıyla yüzde 23 ve yüzde 30 seviyesine yükselmiştir (Grafik III.32).

Grafik III.33.
YP Likidite Yeterlilik Rasyosu (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik III.34.
Toplam Likidite Yeterlilik Rasyosu (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'e göre hesaplanan bankacılık sektörünün likidite yeterlilik oranları, 1. ve 2. vade dilimleri¹² için hem toplamda hem yabancı parada, 2008 yılının son çeyreğine kadar düşüş eğiliminde iken, bu dönemden sonra artış göstermiştir (Grafik III.33 ve Grafik III.34).

Kutu 15.

"Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" te Yapılan Değişiklik

23.01.2009 tarih ve 27119 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'te Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik"le;

- "Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler (VKET)" altında bulunan T.C. Kamu Borçlanma Senetleri (vadesi dikkate alınmayanlar)" hesabı ile "Repo İşlemlerine Konu Olan Menkul Değerler" hesabı ve "Menkul Kıymet Ödünç Piyasasından Alacaklar ve Serbest Kalacak Teminatlar" hesabının dikkate alınma oranı yüzde 80 olarak değiştirilmiştir.
- Yabancı para likidite yeterlilik oranı hesaplamasında dövize endekli varlık ve yükümlülüklerin yüzde 45 dikkate alınma oranı ile onsekiz ay süreyle varlık ve yükümlülükler ilave edilmesine imkan sağlanmıştır.

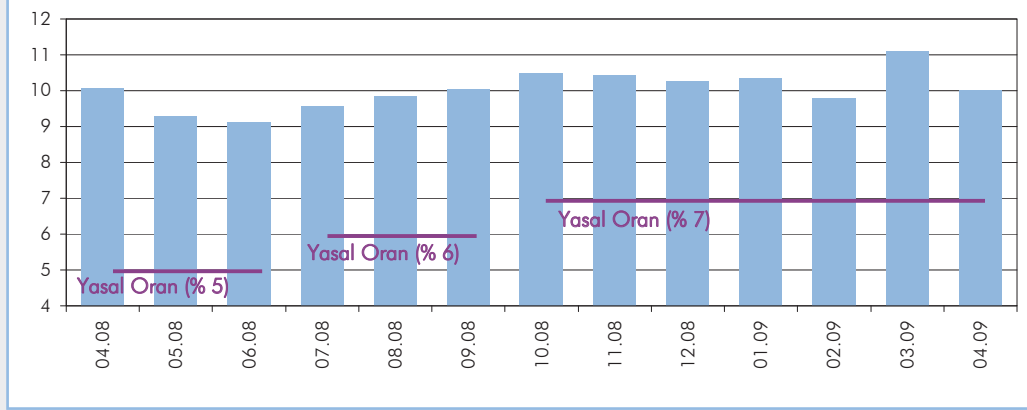
Yapılan bu değişikliklerle, bankaların likidite yönetimlerine esneklik sağlanmıştır.

5 Nisan 2008 tarihinde söz konusu Yönetmelik'te yapılan değişikliklerle getirilen ve stok değerler ile yüzde yüz dikkate alınma oranı üzerinden hesaplanan likidite yeterlilik rasyosunun da yasal oran olan yüzde 7'nin üzerinde seyrettiği görülmektedir (Grafik III.35).

¹² Varlık ve yükümlülüklerden vadeye kalan süresi 0 ile 7 gün arasında olanlar 1. vade dilimini, 0 ile 31 gün arasında olanlar ise 2. vade dilimini oluşturmaktadır.

Grafik III.35.

Bankacılık Sektörünün Stok Değerler Üzerinden Hesaplanan Varlık ve Yükümlülüklerle İlişkin Likidite Yeterlilik Oranı (%)

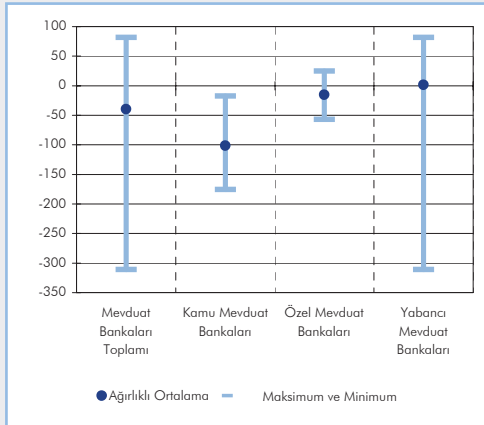

Kaynak: BDDK-TCMB

2009 yılı Mart ayı itibarıyla sektörün fonlama pozisyonu incelendiğinde, kamu bankalarının fonlama fazlasının yüksek olduğu görülmektedir. Yabancı bankaların ise yabancı ortaklarından fonlanmaları dolayısıyla fonlama açığı oluşmaktadır (Grafik III.36). Bankacılık sektörünün en önemli kaynağı mevduat olup, bu durum bankaların bankalararası fonların oynaklığına olan duyarlılığını kısıtlamaktadır (Grafik III.37). 2008 yılı başından itibaren azalma eğiliminde olan mevduat bankaları toplam fonlama fazlası, Ekim ayından itibaren artan bir seyir izleyerek, 2009 yılı Mart ayı itibarıyla 94,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Grafik III.36.

Fonlama Fazlası (Açığı) (%)^{1,2}
(Mart 2009)

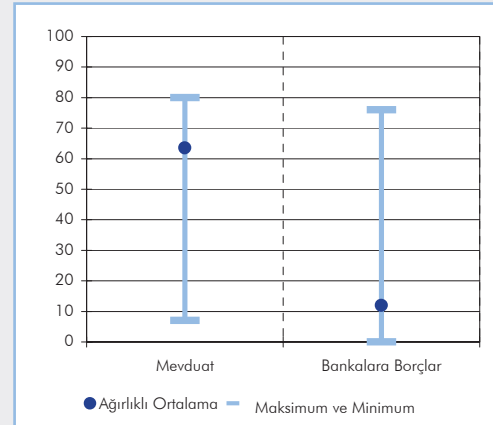

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Fonlama Fazlası (Açığı) = (Krediler-Mevduatlar)/Krediler
(2) TMSF bünyesindeki banka dahil edilmemiştir.

Grafik III.37.

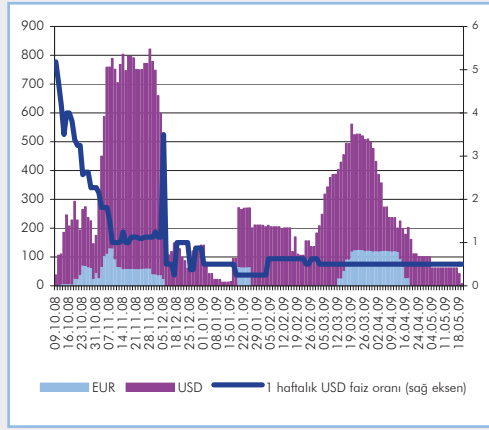
Toplam Aktifler İçindeki Payına Göre
Fonlamanın Yapısı (%) (Mart 2009)

Kaynak: BDDK-TCMB

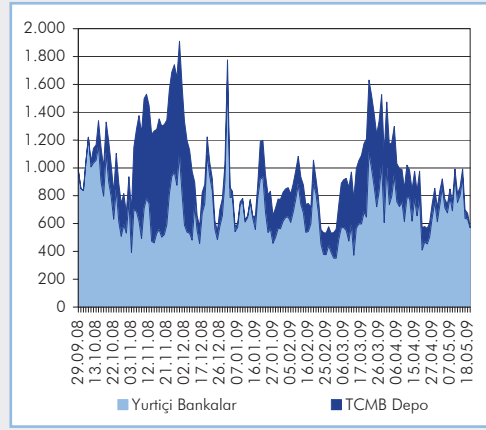
9 Ekim 2008 tarihinde yeniden faaliyete başlayan Merkez Bankası Döviz ve Efektif Piyasaları Döviz Depo Piyasası işlem hacimleri 2009 yılı Ocak ayından Nisan ayına kadar artış gösterirken, bankaların 2009 yılı Nisan ayında kendi aralarındaki işlemleri tekrar arttırdıkları gözlenmektedir. Söz konusu dönemde faiz oranının ise yatay bir seyir izlediği görülmektedir (Grafik III.38, Grafik III.39).

Grafik III.38.
Toplam Döviz ve Efektif Piyasaları Döviz Depo Piyasası İşlemleri ve Faiz Oranı (Milyon ABD doları, %)

Kaynak: TCMB

Grafik III.39.
Yabancı Para Bankalararası İşlemler (Milyon ABD doları)

Kaynak: BDDK-TCMB

Bankacılık sektörünün temel fon kaynağının mevduat olması ve dolayısıyla toptan kaynaklar olarak nitelendirilen bankalararası fonlara bağımlılığının düşük olması, likidite riski açısından sektöre önemli bir koruma sağlamaktadır. Ayrıca, 2008 yılının son çeyreğinden bu yana bankaların temel likidite göstergelerinin yukarı yönlü hareketi ve serbest menkul değerlerinin artışı likidite açısından olumlu değerlendirilmektedir.

III.4. Finansal Sağlık Endeksi

Finansal Sağlık Endeksi (FSE), bankacılık sektörünün finansal yapısının sağlamlığının ne yönde hareket ettiğine ilişkin bir "bileşik gösterge" oluşturmak amacıyla hesaplanmaktadır. Endeksin oluşturulmasında; aktif kalitesi, likidite, kur riski, faiz riski, kârlılık ve sermaye yeterliliği endeksleri olmak üzere altı alt endeks kullanılmıştır. Her bir alt endeks için de bankacılık sektörünün risklerini ve kırılganlıklarını yansıtacak rasyolar seçilerek, bunlar belli ağırlıklar çerçevesinde endeksi oluşturmuştur (Tablo III.11).

Tablo III.11 Finansal Sağlık Alt Endeksleri

	Göstergeler	Endekse Etkinin Yönü	Ağırlık
Aktif Kalitesi	Brüt Takipteki Alacaklar / Brüt Kredi	negatif	0,33
	Net Takipteki Alacaklar / Özkaynaklar	negatif	0,33
	Duran Aktifler/Toplam Aktifler ¹	negatif	0,33
Likidite	Likit Aktif / ToplamAktif ²	pozitif	1,00
Kur Riski	Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu/Özkaynaklar ³	negatif	0,50
	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Özkaynaklar ^{3,4}	negatif	0,50
Faiz Riski	(1 Aya Kadar Faize Duyarlı TP Cinsi Aktifler - 1 Aya Kadar Faize Duyarlı TP Cinsi Pasifler) / Özkaynaklar ⁵	negatif	0,50
	(1 Aya Kadar Faize Duyarlı YP Cinsi Aktifler - 1 Aya Kadar Faize Duyarlı YP Cinsi Pasifler) / Özkaynaklar ⁵	negatif	0,50
Kârlılık	Net Kâr / Toplam Aktif	pozitif	0,50
	Net Kâr / Özkaynaklar	pozitif	0,50
Sermaye Yeterliliği	Serbest Sermaye / Toplam Aktif ⁶	pozitif	0,50
	Sermaye Yeterliliği Rasyosu	pozitif	0,50

(1) Duran Aktifler; iştirak, bağlı ortaklık, elden çıkarılacak kıymetler, sabit kıymetler ve net takipteki alacaklar toplamından oluşmaktadır.

(2) Likit Aktifler; nakit değerler, Merkez Bankası, piyasalar, bankalar ve ters repo işlemlerinden alacaklar toplamından oluşmaktadır.

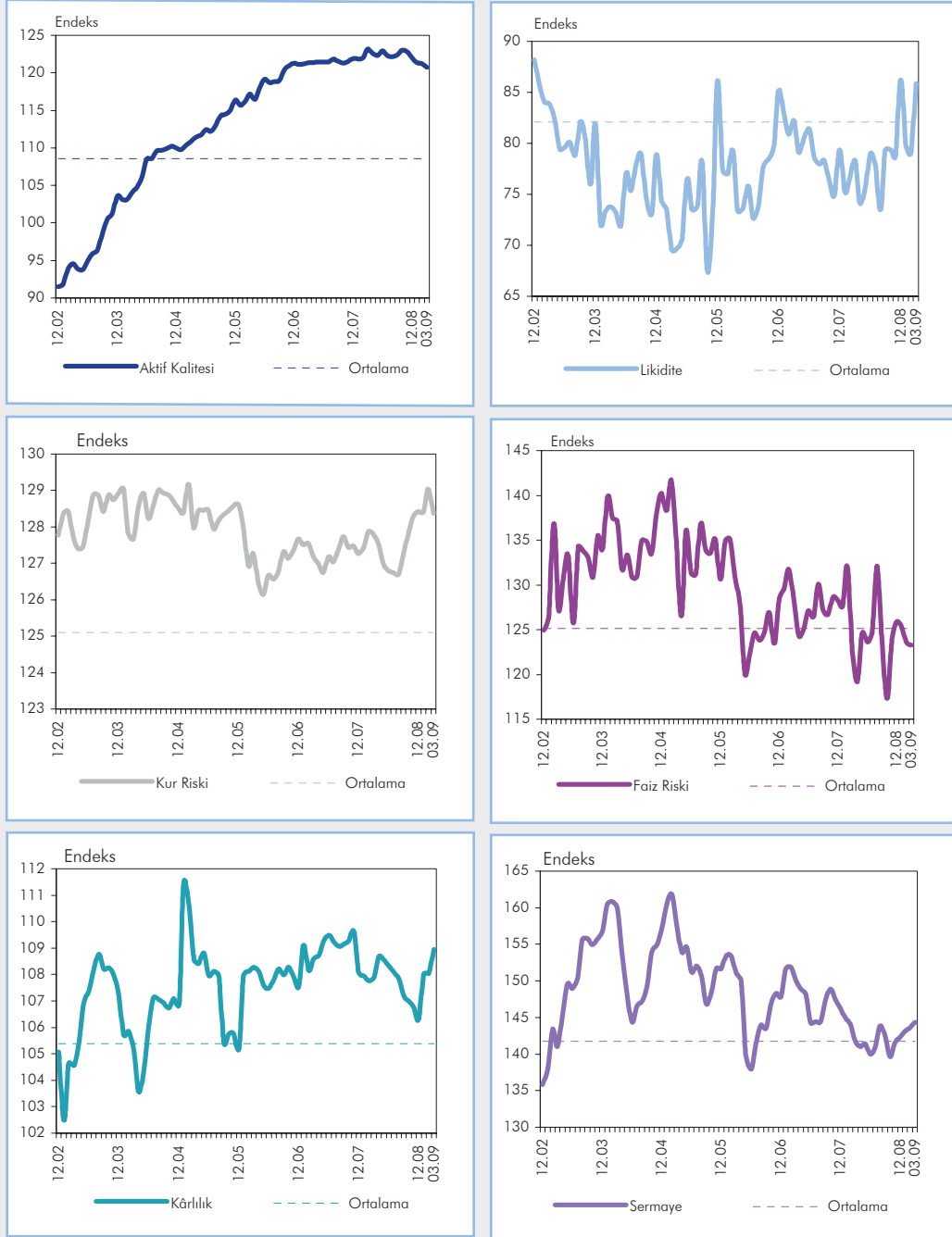
(3) Özkaynaklar, yasal özkaynak tanımını olup, bilançonun pasifinde yer alan özkaynak tanımından farklıdır. Hesaplama mutlak değer olarak yapılmıştır.

(4) Bilanço içi yabancı para pozisyonu ile bilanço dışı kalemlerin toplanması ile yabancı para net genel pozisyonu elde edilmektedir. Hesaplama mutlak değer olarak yapılmıştır.

(5) Hesaplama mutlak değer olarak yapılmıştır.

(6) Serbest sermaye, özkaynak tutarından duran aktiflerin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır.

Grafik III.40.
Finansal Sağlık Alt Endeksleri¹ (1999=100)

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Kullanılan ortalamalar, ilgili alt endekslerin Aralık 1999–Mart 2009 ortalamasıdır.

FSE'yi oluşturan alt endeksler incelendiğinde (Grafik III.40);

i. Aktif Kalitesi Endeksi: 2007 yılı sonunda 121,9 olan aktif kalitesi endeksi, 2008 yılı sonunda yatay seyirini koruyarak 122 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı Mart ayında ise net TGA'nın öz kaynaklara oranı ve takibe dönüşüm oranının artması nedeniyle 120,8'e gerilemiştir.

ii. Likidite Endeksi: 2007 yılı sonunda 79,3 olan likidite endeksi, likit aktiflerin toplam

aktifler içerisindeki payının artması nedeniyle 2008 yılı sonunda 86,2'ye yükselmiş, 2009 yılı Mart ayında ise başta merkez bankasından alacaklar olmak üzere likit varlıklardaki azalış sonucu 85,9'a gerilemiştir.

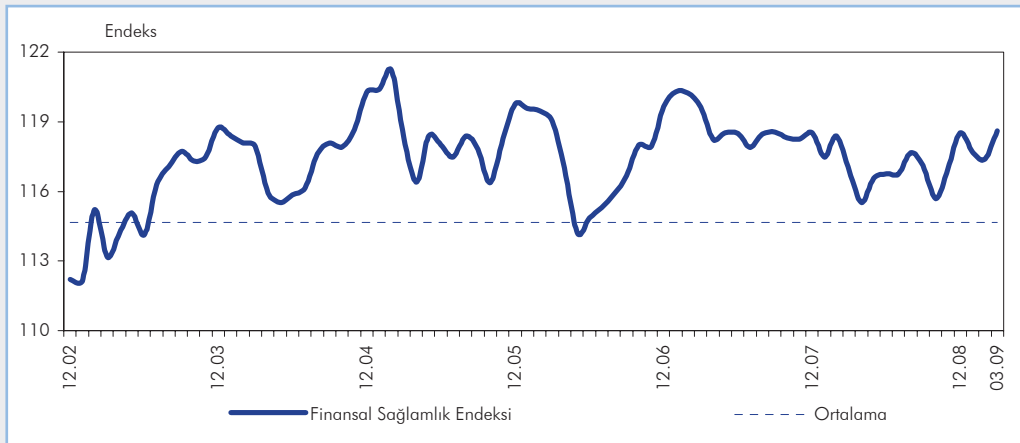
iii. Kur Riski Endeksi: 2007 yılı sonunda 127,3 olan kur riski endeksi, özellikle bilanço içi açık pozisyonun özkaynaklara oranının küçülmesi sonucu 2008 yılı sonunda 128,4'e yükselmiştir. 2009 yılı Mart ayında ise aynı seviyesini koruduğu görülmektedir.

iv. Faiz Riski Endeksi: 2007 yılı Aralık ayında 128,3 olan faiz riski endeksi, 2008 yılı sonunda yabancı para faize duyarlı açıktaki azalışa rağmen Türk parası cinsinden faize duyarlı açıktaki artışın etkisiyle azalarak, 125,8 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı Mart ayında ise hem yabancı para hem de Türk parası cinsinden 1 aya kadar faize duyarlı aktifler ile pasifler arasındaki farkın özkaynaklara oranının yükselmesi sonucu endeks 123,3'e gerilemiştir.

v. Kârlılık Endeksi: 2007 yılı sonunda 108,1 olarak gerçekleşen endeks, bankacılık sektörünün özkaynak ve aktif kârlılıklarının azalmasına bağlı olarak 2008 yılı sonunda son üç yılın en düşük değerini almış ve 106,3 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, 2009 yılı Mart ayında endeksi oluşturan her iki rasyonun da yükselmesi sonucu 108,9 değerini almıştır.

vi. Sermaye Yeterliliği Endeksi: 2007 yıl sonu itibarıyla 146,3 olan endeks, sermaye yeterliliği rasyosu ve serbest sermayenin toplam aktiflere oranındaki düşüşe bağlı olarak 2008 yılı sonunda 142,3'e gerilemiştir. 2009 yılı Mart ayında ise endeksi oluşturan rasyolardaki artışa bağlı olarak 144,3'e yükselmiştir.

Grafik III.41.
Finansal Sağlık Endeksi¹ (1999=100)

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Kullanılan ortalama, finansal sağlık endeksinin Aralık 1999-Mart 2009 ortalamasıdır.

Bankacılık sektörünün sağlamlığının bir göstergesi olarak izlediğimiz Finansal Sağlık Endeksi, 2007 yılı sonunda 118,5 olarak gerçekleşmiş, sonrasında dalgalı bir seyir izlese de 2008 yılı sonunda tekrar 2007 yılı sonu değerine ulaşmıştır. 2009 yılı Mart ayında ise 2008 yılı sonuna göre kârlılık ve sermaye yeterliliği alt endekslerindeki yükselişe bağlı olarak çok kısıtlı bir artış göstererek, 118,6 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.41).

IV. FİNANSAL ALTYAPI

Birbiri ile entegre olarak çalışan küresel finansal piyasalarda görülen işlem artışı ile birlikte fon akımlarının hızlanması, ödeme sistemlerinin öneminin daha da artmasına yol açmıştır.

Uluslararası standartlarla uyumlu, etkin ve güvenilir bir ödeme sistemi, ortaya çıkabilecek muhtemel riskleri en aza indirerek finansal sistemin sağlıklı işlemlerini sağlamakta ve etkinliğini artırmaktadır. Bu durum uygulanacak para politikalarına ve genel olarak finansal istikrara katkı sağladığından, merkez bankaları ödeme sistemlerinin sorunsuz çalışması yönünde görevler üstlenmektedir.

Bu bölümde, Türk Lirası ödeme işlemlerinin bankalar arasındaki gerçek zamanlı mutabakatının yapıldığı Elektronik Fon Transfer (EFT) Sistemi, menkul kıymet aktarım ve mutabakatının elektronik ortamda, kaydi ve gerçek zamanlı olarak yapıldığı Elektronik Menkul Kıymet Transfer (EMKT) Sistemi, çeklerin bankalar arasında hesaben tesviyesinin sağlandığı çek takası sistemi ve kartlı ödeme sistemindeki gelişmelere yer verilmiştir.

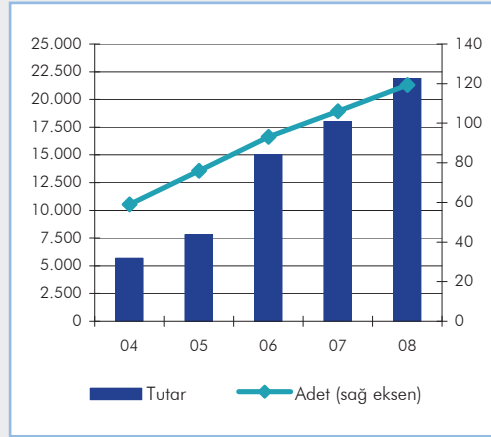
IV.1. Elektronik Fon Transfer (EFT) Sistemi ve Elektronik Menkul Kıymet Transfer (EMKT) Sistemi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, bankalar arasında Türk Lirası cinsinden ödemelerin gerçekleştirilmesini sağlayan EFT sistemi ve bu sistem ile bütünleşik olarak çalışan ve katılımcılarına menkul kıymet aktarım ve mutabakatlarını ödeme karşılığı teslimat (Delivery versus Payment-DvP) ilkesine göre gerçekleştirme imkanını sağlayan EMKT sisteminin sahibi ve işletim sorumlusudur.

EFT ve EMKT sisteminde 48 banka faaliyette bulunmaktadır.

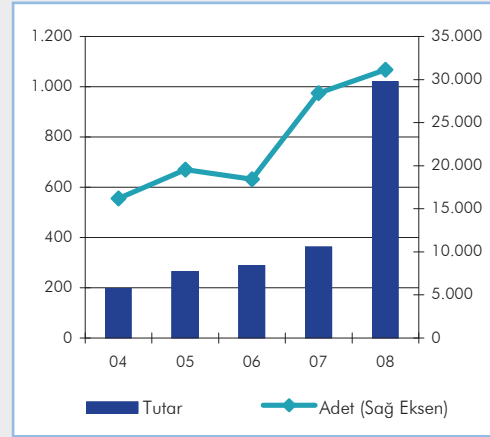
EFT işlem tutarı, 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 21,5 artış göstererek 21.919 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2008 yılı içerisinde EFT'de gerçekleşen işlem adedi ise bir önceki yıla göre yüzde 12,5 artarak 119 milyon olmuştur (Grafik IV.1).

Grafik IV.1
EFT İşlem Adet ve Tutarı
(Milyar TL, Milyon Adet)

Kaynak: TCMB

Grafik IV.2
EMKT'de Gerçekleşen DvP¹ İşlem Adet ve Tutarı
(Milyar TL, Adet)

Kaynak: TCMB
(1) DvP: Ödeme Karşılığı Teslimat (Delivery versus Payment)

2008 yılında EMKT'de gerçekleşen işlem tutarı yüzde 181,1, işlem adedi ise yüzde 9,6 artarak sırası ile 1.020 milyar TL ve 31,1 bin olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.2). 2008 yılında EMKT'de gerçekleşen işlem tutarında görülen yüksek artış, esas itibarıyla yılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan likidite ihtiyacı nedeniyle Merkez Bankası'nca piyasanın fonlanması amacıyla gerçekleştirilen repo işlemlerinden kaynaklanmaktadır.

Ödemelerin gün içerisindeki dağılımının tahmin edilebilir olması likidite yönetiminin etkinliğine katkı sağlamakta ve likidite riskini azaltmaktadır. EFT sisteminde ödemelerin dağılımı sabah 08:00-10:00 ve öğleden sonra 14:00-17:30 saatleri arasında yoğunluk göstermektedir (Tablo IV.1).

Tablo IV.1.
EFT Sistemindeki Ödemelerin Saatler İtibarıyla Yoğunluğu (%)

	08:00-10:00	10:00-12:00	12:00-14:00	14:00-16:00	16:00-17:30
I.07	29	3	2	22	44
II.07	28	3	2	25	42
III.07	27	3	3	27	40
IV.07	29	4	4	25	38
I.08	28	3	2	24	43
II.08	26	4	3	25	42
III.08	28	4	4	28	36
IV.08	30	5	5	32	28
I.09	32	4	4	35	25

Kaynak: TCMB

EFT sisteminde gerçekleştirilecek işlemler için herhangi bir tutar sınırı bulunmaması nedeniyle EFT sistemi işlem adedi bir çok Avrupa ülkesinden yüksektir. 2008 yılında 3.000 TL'nin altındaki küçük tutarlı ödeme işlemlerinin toplam ödeme işlem adedine oranı yüzde 76,5

olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, EFT işlem tutarının GSYH'ye oranı, Avrupa ülkelerinin gerisinde olmakla birlikte artış eğilimi göstermektedir. 2006 yılında GSYH'nin 20 katı olan EFT işlem tutarının 2007 yılında GSYH'nin 21,4 katına yükseldiği, 2008 yılında da artmaya devam ederek 22,7 katı olarak gerçekleştiği görülmektedir (Tablo IV.2).

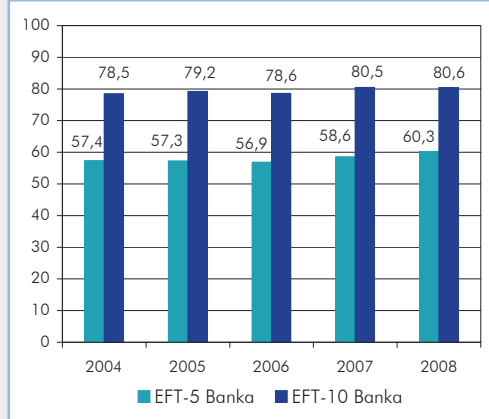
Tablo IV.2
Gerçek Zamanlı Toptan Mutabakat (RTGS) Gerçekleştiren Ödeme Sistemleri Ülke Karşılaştırması

Ülke – Ödeme Sisteminin Adı	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika (ELLIPS)					
İşlem Adedi (Milyon)	1,8	1,8	1,8	1,7	2,0
İşlem Tutarı (Milyar USD)	15.307	18.233	21.448	24.373	36.453
İşlem Tutarı/GSYH	49,4	50,6	57,2	61,1	79,5
Fransa (TBF)					
İşlem Adedi (Milyon)	3,9	4,0	4,3	4,6	4,9
İşlem Tutarı (Milyar USD)	108.750	134.697	151.425	169.587	198.527
İşlem Tutarı/GSYH	60,4	65,3	70,6	74,8	76,7
Hollanda (TOP)					
İşlem Adedi (Milyon)	4,9	5,0	4,7	4,8	7,3
İşlem Tutarı (Milyar USD)	29.669	36.878	38.126	40.146	53.434
İşlem Tutarı/GSYH	55,1	60,5	59,8	59,3	68,9
Almanya (RTGS-Plus)					
İşlem Adedi (Milyon)	32,8	34,1	35,8	37,9	47,5
İşlem Tutarı (Milyar USD)	145.123	157.005	172.023	189.140	317.934
İşlem Tutarı/GSYH	59,4	57,2	61,7	64,9	95,9
İsviçre (SIC)					
İşlem Adedi (Milyon)	192,7	209,1	256,4	317,1	356,8
İşlem Tutarı (Milyar USD)	33.087	33.814	32.845	35.867	43.570
İşlem Tutarı/GSYH	102,1	92,9	88,5	92,0	102,1
TARGET					
İşlem Adedi (Milyon)	66,8	69,0	76,3	83,4	98,9
İşlem Tutarı (Milyar USD)	478.474	558.091	613.614	676.602	913.935
CLS					
İşlem Adedi (Milyon)	19,3	32,6	47,9	61,5	90,3
İşlem Tutarı (Milyar USD)	220.574	379.506	545.838	714.320	940.621
Türkiye (EFT)					
İşlem Adedi (Milyon)	43,0	58,7	76,4	93,1	106,1
İşlem Tutarı (Milyar USD)	3.122	3.986	5.806	10.528	13.886
İşlem Tutarı/GSYH	10,2	10,2	12,1	20,0	21,4

Kaynak: BIS, TCMB

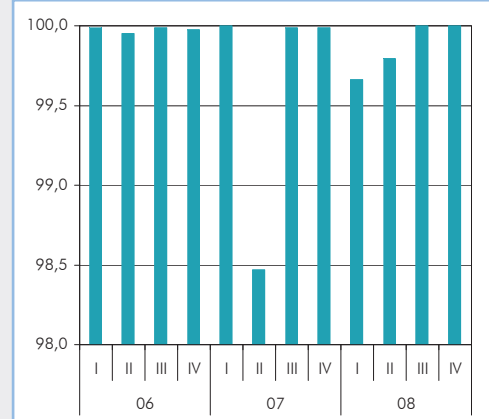
EFT sisteminde en çok işlem gerçekleştiren ilk beş ve ilk on bankanın payı, 2008 yılında bir önceki yıla göre artış göstererek sırasıyla yüzde 60,3 ve 80,6 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.3).

Grafik IV.3
EFT Sisteminde Yoğunlaşma Oranı (%)¹

Kaynak: TCMB
(1) TCMB işlemleri hariç tutulmuştur.

Grafik IV.4
EFT-EMKT Sisteminde Ulaşılabilirlik Oranı (%)

Kaynak: TCMB

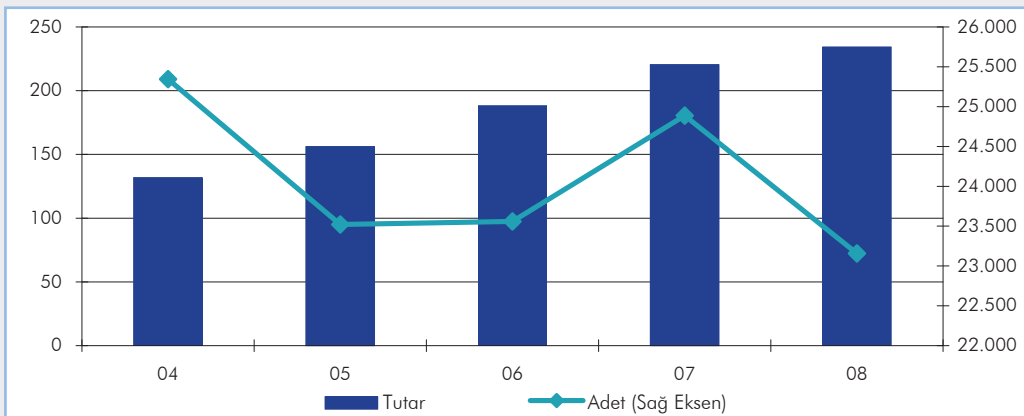
EFT sistemi, yüksek ulaşılabilirlik sergilemeye devam etmektedir. Ödeme sisteminin hizmet sunma sürekliliğini gösteren ve katılımcıların sistemi kullanabilme süresinin sistemin toplam çalışma saati süresine oranı olarak ifade edilen ulaşılabilirlik oranı, 2008 yılında yüzde 99,86 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.4).

IV.2. Çek Takası Sistemi

Ödeme sistemleri içerisinde önemli bir yer tutan çek takası faaliyetleri Merkez Bankası'nın gözetimi altında Bankalararası Takas Odaları Merkezi (BTOM) tarafından yürütülmektedir.

2008 yılı sonu itibarıyla, bankalararası takas odaları faaliyetlerine katılan 41 bankadan 7'si sadece fiziken ibrazlı çek takasına katılırken, 34'ü fiziken ibraz edilmeksizin yapılan elektronik çek takasına da katılmaktadır.

Grafik IV.5
Çek Takası Sisteminde İşlem Gören Çek Adet ve Tutarı (Milyar TL, Bin Adet)

Kaynak: TCMB

BTOM'da işleme alınan çek sayısı 2007 yılına göre yüzde 7,0 oranında azalarak 2008 yılında 23.156 bin adet olmuştur. Bununla birlikte, söz konusu dönemde çek tutarı yüzde 6,3 oranında bir artışla 234,3 milyar TL'ye çıkmıştır (Grafik IV.5).

Çek takası sisteminde katılımcıların provizyon işlemlerini tamamlaması sonucunda yapılan netleştirme ile katılımcıların borç ve alacak durumu belirlenmektedir.

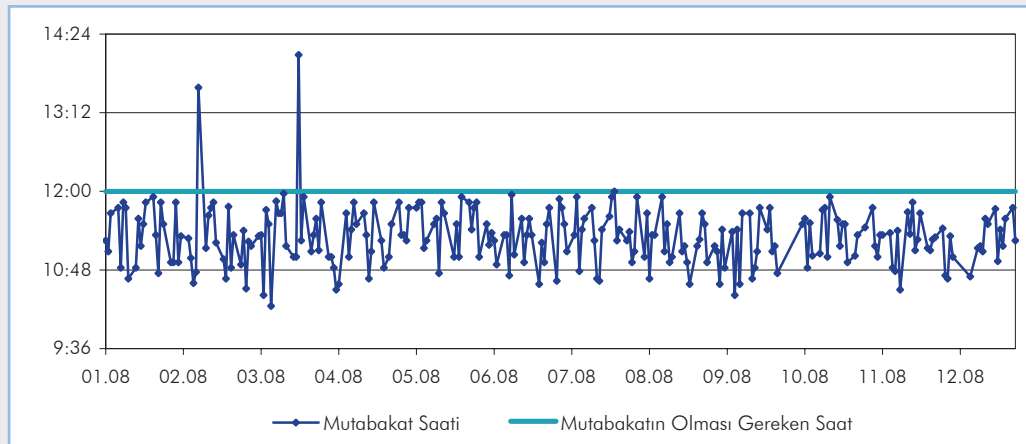
Tablo IV.3 Çek Takası Sistemi-Netleştirme Oranı

	2004	2005	2006	2007	2008
Netleştirme Oranı (%)	71,92	71,96	74,79	77,82	79,31
İşlem Hacmi (Milyar TL)	131,9	156,2	188,3	220,5	234,3
Likidite Tasarrufu (Milyar TL)	94,8	112,4	140,8	171,6	185,8

Kaynak: TCMB

Çek takası sisteminin çok taraflı netleştirme yöntemine göre çalışması sonucu katılımcıların çek işlemlerinden kaynaklanan likidite ihtiyacı azalmaktadır. Çek takası sisteminde gerçekleşen işlemlerin netleştirme oranı 2008 yılında bir önceki yıla göre artarak yüzde 79,31 olmuştur (Tablo IV.3).

Grafik IV.6
Çek Takası Sistemi Mutabakat Saatleri

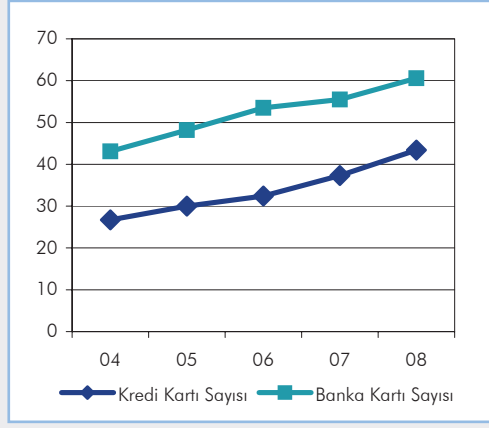
Kaynak: TCMB

Çek takası sisteminde mutabakatın gerçekleşebilmesi için gün sonunda yapılan netleştirme sonucunda borçlu olan tüm bankaların en geç ertesi işgünü saat 12:00'ye kadar yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekmektedir. 2007 yılı içerisinde borçlu katılımcıların yükümlülüklerini geç yerine getirmeleri sonucunda mutabakatın gerçekleşmesi üç kez, toplamda 34 dakika gecikmiş olup, 2008 yılında çek takası sisteminde mutabakatta iki kez, toplam olarak 220 dakikalık gecikme yaşanmıştır (Grafik IV.6). Çek takası sisteminde, 2007 yılında 11:22 olarak gerçekleşmiş olan ortalama mutabakat saati, 2008 yılında 11:18 olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, 2008 yılında çek takası sisteminde toplam gecikme süresinde artış olmasına rağmen mutabakatta yaşanan gecikme sayısı ve mutabakat saatinde olumlu gelişmeler gözlenmiştir.

IV.3. Kartlı Ödeme Sistemi

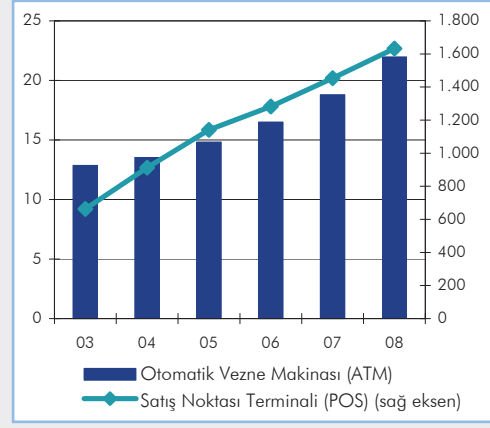
Bankalararası Kart Merkezi (BKM), kartlı ödeme sistemi içerisinde ortak sorunlara çözüm bulmak ve ülkemizdeki banka ve kredi kartları kural ve standartlarını geliştirmek amacıyla 1990 yılında, 13 bankanın ortaklığı ile kurulmuş olup, şu anda 28 üyeye sahiptir.

Grafik IV.7
Banka ve Kredi Kartı Sayıları
(Milyon Adet)

Kaynak: BKM

Grafik IV.8
ATM-POS Sayıları
(Bin Adet)

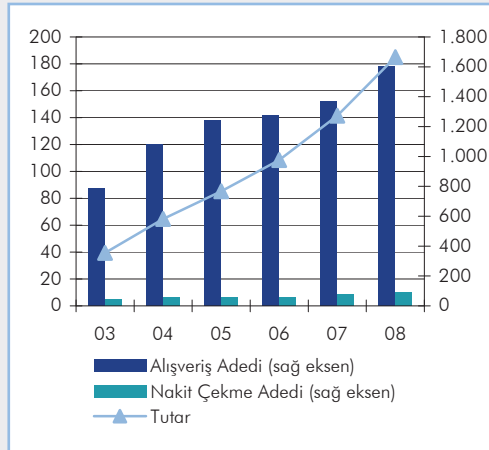

Kaynak: BKM

Türkiye'deki kredi ve banka kartı sayılarının yıllar itibarıyla sergilediği artış eğilimi 2008 yılında da devam etmiştir. 2007 yılı sonunda 37,3 milyon adet olan kredi kartı sayısı yüzde 16,4 artarak 2008 yılı sonunda 43,4 milyona yükselmiştir. Aynı dönemde banka kartı sayısı yüzde 9,2 artışla 60,6 milyona ulaşmıştır (Grafik IV.7).

Banka ve kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak satış noktası terminali (POS) ve otomatik vezne makinası (ATM) sayılarında artış yaşanmış ve 2008 yılında POS sayısı yüzde 12,3 artışla 1,6 milyon adet, ATM sayısı ise yüzde 16,9 artışla 22 bin adede ulaşmıştır (Grafik IV.8).

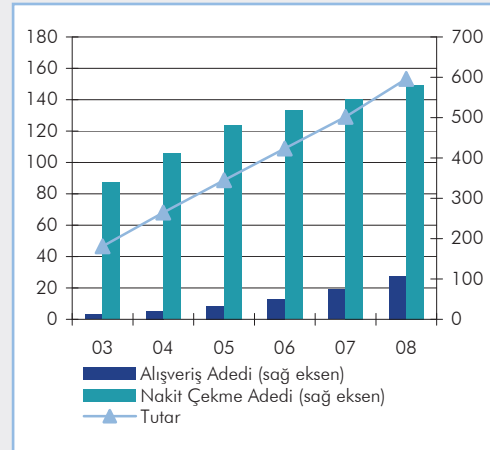
Grafik IV.9
Kredi Kartı İşlem Adet ve Tutarları
(Milyar TL, Milyon Adet)¹

Kaynak: BKM

(1) Yurtiçinde ihraç edilen kredi kartlarının yurtiçi ve yurtdışı kullanımı

Grafik IV.10
Banka Kartı İşlem Adet ve Tutarları
(Milyar TL, Milyon Adet)¹

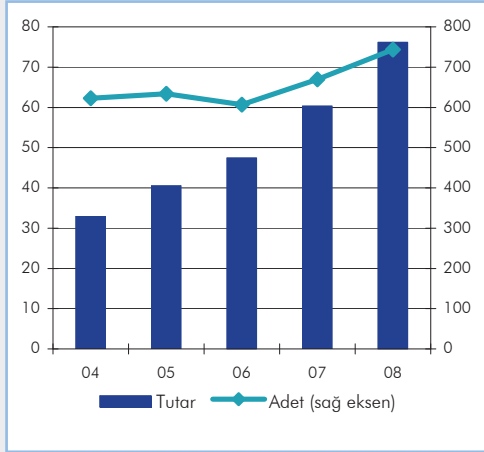
Kaynak: BKM

(1) Yurtiçinde ihraç edilen banka kartlarının yurtiçi ve yurtdışı kullanımı

Kredi kartları ile gerçekleştirilen işlem adedi 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 17,6, işlem tutarı ise yüzde 30,8 gibi yüksek oranlarda artış göstererek sırasıyla 1.698 milyon adet ve 184.993 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında gerçekleşen kredi kartı işlemlerinin adet bazında yüzde 94,6'sını; tutar bazında ise yüzde 89,7'sini alışveriş işlemleri oluşturmaktadır (Grafik IV.9).

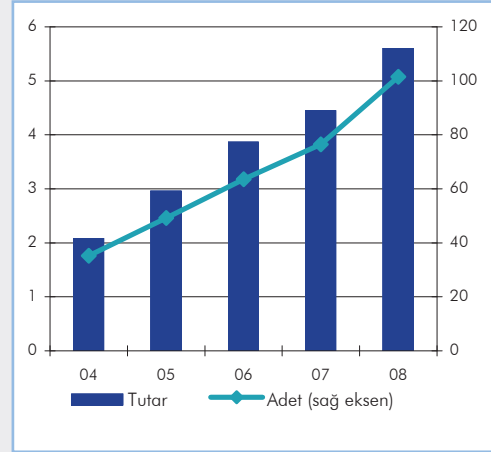
Banka kartı işlemleri incelendiğinde, 2008 yılında banka kartı işlem adedinin yüzde 11,0 artışla 688 milyon adede, işlem tutarının ise yüzde 18,7 artışla 153,2 milyar TL'ye ulaştığı gözlenmektedir. Banka kartı kullanımının büyük oranda nakit çekim amacıyla gerçekleştiği ve alışveriş amacıyla banka kartı kullanımının düşük olduğu görülmektedir (Grafik IV.10).

Grafik IV.11
Takasa Konu Kredi Kartı İşlem Adet ve Tutarları
(Milyar TL, Milyon Adet)

Kaynak: BKM

Grafik IV.12
Takasa Konu Banka Kartı İşlem Adet ve Tutarları
(Milyar TL, Milyon Adet)

Kaynak: BKM

Nakit dışı ödeme araçları içerisinde önemli bir yer tutan banka ve kredi kartı işlemlerinin takası BKM'de gerçekleştirilmektedir. 2008 yılında kredi kartı takasına konu işlem adedi bir önceki yıla göre yüzde 10,9 oranında artarak 743,2 milyona, işlem tutarı ise yüzde 26,1 oranında artarak 76,1 milyar TL'ye ulaşmıştır (Grafik IV.11).

BKM verilerine göre, 2008 yılında banka kartları takasına konu işlem adedi bir önceki yıla göre yüzde 32,7 oranında artarak 101,5 milyona, işlem tutarı ise yüzde 25,8 oranında artarak 5,6 milyar TL'ye yükselmiştir (Grafik IV.12).

Tablo IV.4 Kart Takas ve Hesaplaşma Sistemi - Netleşirme Oranı (%)

	2004	2005	2006	2007	2008
Kredi Kartı Takas ve Hesaplaşması					
Netleşirme Oranı (%)	78,6	77,7	81,7	78,3	76,5
İşlem Hacmi (Milyar TL)	33	41	48	60	76
Likidite Tasarrufu (Milyar TL)	26	32	39	47	58
Banka Kartı Takas ve Hesaplaşması					
Netleşirme Oranı (%)	59,4	58,3	60,8	64,0	61,9
İşlem Hacmi (Milyar TL)	2,1	3,0	3,9	4,5	5,6
Likidite Tasarrufu (Milyar TL)	1,2	1,7	2,4	2,9	3,5

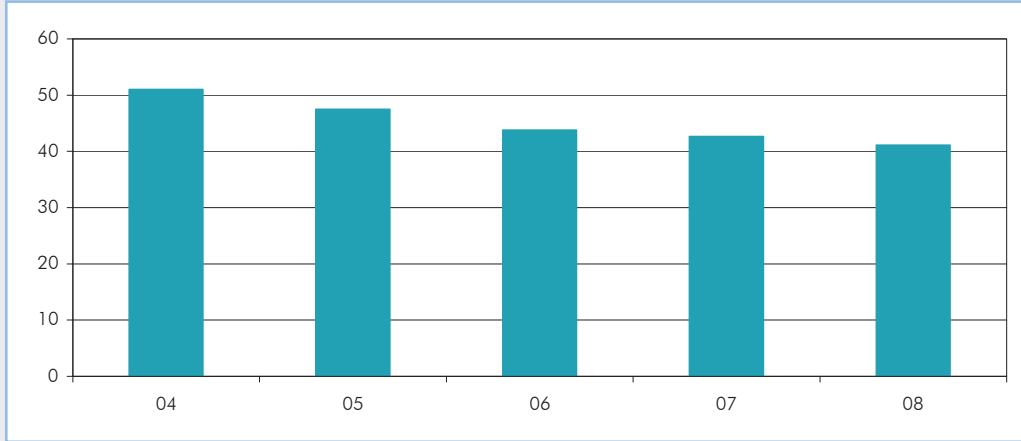
Kaynak: TCMB

Çek takası sisteminde olduğu gibi kart takası da çok taraflı netleşirme yöntemine göre çalışmakta ve bu nedenle katılımcıların kart işlemlerinden kaynaklanan likidite ihtiyacı azalmaktadır. Sistemde gerçekleşen kredi kartı işlemlerinin netleşirme oranı 2008 yılında yüzde

76,5 olmuş ve kredi kartı işlemleri ile ilgili likidite ihtiyacı 58 milyar TL azalmıştır. Aynı oran banka kartı işlemlerinde yüzde 61,9 olarak gerçekleşmiş ve 3,5 milyar TL likidite tasarrufu sağlanmıştır (Tablo IV.4).

Grafik IV.13

Takasa Konu Kredi Kartı İşlem Tutarının Toplam Kredi Kartı İşlem Tutarına Oranı (%)

Kaynak: BKM

Takasa konu kredi kartı işlem tutarının toplam kredi kartı işlem tutarına oranı azalmaya devam etmektedir. 2007 yılında yüzde 42,7 olan oranın 2008 yılında yüzde 41,2'ye gerilediği görülmektedir (Grafik IV.13). Takasa konu kredi kartı işlem tutarının toplam kredi kartı işlem hacmine oranının azalmasında, uygulanan promosyonların da etkisiyle kredi kartlarının, bankaların kendi POS ve ATM cihazlarında kullanılması etkili olmuştur. Aynı işyerinde birden çok bankanın POS cihazı bulundurması bankalar için ek maliyet anlamına gelmektedir. Bankalarımızın, verimliliği artırmak için POS makinalarının ortak kullanımı konusunda işbirliği yapmaları gerekli görülmektedir.

Kutu 16.**IBAN (Uluslararası Banka Hesap Numarası)**

IBAN, bankalardaki mevcut hesapların yerine kullanılacak olan ve ülke genelinde standart uzunlukta ve yapıda belirli bir standarda göre oluşturulan uluslararası banka hesap numarasıdır.

IBAN'ın amacı, bankalardaki müşteri hesap numaralarını uluslararası ölçekte tanımlamak suretiyle, para transferlerinin hatasız ve hızlı bir şekilde alıcısına ulaşmasını sağlamaktır.

Avrupa Birliği ülkelerinin yanı sıra bir çok ülkede IBAN kullanılmaktadır. Ülkemizde IBAN 26 karakterden oluşmaktadır. TR olan ilk iki hane ülkemiz kodunu belirtmektedir. Sonraki iki hane kontrol basamaklarını oluşturmakta ve IBAN'ın doğrulanmasında kullanılmaktadır. Sonraki beş hane banka kodunu ifade etmektedir. Rezerv alan tek basamaklı olup, değiştirilene kadar sıfır olarak kalacaktır. Son 16 hane ise banka hesap numarasını belirtmektedir.

TR	XX	YYYY	0	ZZZZZZZZZZZZZZZZ
ÜLKE KODU	KONTROL BASAMAKLARI	BANKA KODU	REZERV ALAN	16 BASAMAKTAN OLUŞAN HESAP NUMARASI

Uluslararası Banka Hesap Numarası'na ilişkin 2008/6 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tebliği, 10.10.2008 tarih ve 27020 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu Tebliğ ile;

Bankalar,

- Müşterilerinin para transferine konu her bir hesabı için ayrı IBAN üretecek ve hesap sahiplerine bildireceklerdir.
- Elektronik ortamda IBAN'ın formatını, bitişik, aralarında boşluk ve ayrıç olmayan karakterlerden oluşacak şekilde gösterecekler, yazılı belgeler üzerinde ise soldan başlamak üzere dörder haneden oluşan ve aralarında boşluk olan gruplar şeklinde belirteceklerdir.
- IBAN kullanımını sağlayacak teknik altyapıyı hazırlayacaklardır.
- IBAN'ın doğru şekilde kullanımı ve yaygınlaştırılması için gerekli önlemleri alacaklardır.

Müşteriler,

- Para transferine konu hesaplarına ait IBAN'larını almak için hesabın bulunduğu bankalarına başvuracaklardır.
- Kendilerine yapılacak para transferlerinde hesap numarası olarak temin ettikleri IBAN'ı göndericiye bildireceklerdir.
- Para transferi yapacaklarsa alıcının IBAN'ını bankalarına bildirecekler, ancak alıcının IBAN'ının temin edilemediği durumlarda IBAN'ın bildirilmeyeceğine ilişkin işlem bazında yazılı beyan vermek suretiyle transferi gerçekleştirebileceklerdir.

Ayrıca söz konusu Tebliğ ile IBAN kullanımında kademeli bir geçiş öngörülmektedir. Buna göre;

10.10.2008 tarihinden itibaren;

- Bankalar, müşterileri için IBAN üretmek ve hesap sahiplerine bildirmek zorundadırlar.

01.01.2009 tarihinden itibaren;

- Bankaların, mevcut uygulamalarında müşterileri için düzenledikleri ve üzerinde hesap numarası bulunan tüm belgelerde IBAN'ı göstermeleri gerekmektedir.
- Avrupa Ekonomik Alanında yer alan ülkelerdeki hesaba yapılan para transferlerinde alıcıya ait IBAN'ın doğrulanması ve kullanılması zorunludur.

01.01.2010 tarihinden itibaren;

- Yurt içi ve yurt dışından gelen ve alıcı hesap numarası IBAN olarak belirtilen para transferlerinde IBAN'ın doğrulanması, giden transferlerde ise göndericiye ve alıcıya ait IBAN'ın kullanılması gerekmektedir.
- Müşteriler yurt içinde yapacakları para transferlerinde alıcıya ait IBAN'ı bildirecek, bankalar ise söz konusu IBAN'ı doğrulayacak ve kullanacaklardır.

GRAFİK LİSTESİ

Grafik I.1	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Büyüme Oranları	1
Grafik I.2	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Enflasyon Oranları	4
Grafik I.3	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Politika Faiz Oranları	4
Grafik I.4	TED Spread	8
Grafik I.5	Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Ülke Risk Primleri ve Kredi İflas Takası (CDS) Spreadleri Gelişimi	9
Grafik I.6	VIX Endeksi	9
Grafik I.7	iTraxx Europe Crossover Endeksi	9
Grafik I.8	Gelişmiş Ülke Borsa Endeksleri	10
Grafik I.9	ABD ve Avrupa Bankacılık Sektörlerinde Kredi Verme Koşullarını Sıkılaştıran Bankaların Payları	10
Grafik I.10	ABD ve Avrupa Bankacılık Sektörü Kredileri Gelişimi	11
Grafik I.11	Cari Denge'nin GSYH'ye Oranı ve Enerji Fiyatlarının Etkisi	16
Grafik I.12	İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Açığının Gelişimi	16
Grafik I.13	Cari Açık ve Sermaye Girişleri	17
Grafik I.14	Cari Açığın Ana Finansman Kalemlerinin Gelişimi	17
Grafik I.15	Kısa Vadeli Dış Borçlar ¹ ve Uluslararası Rezervler	19
Grafik I.16	Rezervlerin İthalatı Karşılıdığı Ay Sayısı	19
Grafik I.17	Uluslararası Bankaların Seçilmiş Ülkelerden Net Alacakları	20
Grafik I.18	Yabancıların Net TL Tahvil İhraçlarının Gelişimi	20
Grafik I.19	Büyüme Hızı ve Büyümenin Kompozisyonu	21
Grafik I.20	Sektörlerin Büyümeye Katkıları	21
Grafik I.21	Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranı	22
Grafik I.22	İmalat Sektöründe Kısmi Verimlilik ve Üretimde Çalışanlar	22
Grafik I.23	12 Aylık ÜFE ve TÜFE Gerçekleşmeleri	23
Grafik I.24	12 Ay Sonrasındaki TÜFE Beklentileri	23
Grafik I.25	Toplam Kamu Net Borç Stoku ve Kompozisyonu	27
Grafik I.26	Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku	27
Grafik I.27	İç Borç Stokunun Kompozisyonu	28
Grafik I.28	İç Borç Stokunun Vade Yapısının Gelişimi	28

Grafik I.29	İç Borç Stokunun Mülkiyete Göre Dağılımı	28
Grafik I.30	Hanehalkı Yükümlülüklerinin GSYH'ye Oranı	29
Grafik I.31	Bireysel Kredilerin Hanehalkı Tüketim Harcamaları İçindeki Payı	29
Grafik I.32	Hanehalkı Yükümlülüklerinin Dağılımı	32
Grafik I.33	Mevduat Bankalarının Kredi Kartı Bakiyeleri ve Krediye Dönüşüm Oranı	32
Grafik I.34	Hanehalkı TP Yatırım Araçlarının YP Yatırım Araçlarına Oranı	35
Grafik I.35	Hanehalkı Finansal Varlıklarının ve Yükümlülüklerinin Gelişimi	35
Grafik I.36	Seçilmiş İMKB Firmalarının Kârlılık Durumları	37
Grafik I.37	Sanayi Ciro Endeksi Yıllık Değişim	38
Grafik I.38	Ticaret - Hizmet Ciro Endeksi Yıllık Değişim	38
Grafik I.39	Açılan – Kapanan Şirket ve Kooperatiflerin Adedi	39
Grafik I.40	Takas Odalarına İbraz Edilen ve Karşılıksız Kalan Çek Adet ve Tutarının Toplam Takasa İbraz Edilen Çek Adet ve Tutarı İçindeki Oranı	39
Grafik I.41	Reel Kesim Güven Endeksi	40
Grafik I.42	Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Kalan Vade Dağılımı	43
Grafik I.43	Reel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Faiz Dağılımı	43
Grafik I.44	Banka Dışı Özel Kesimin Uzun Vadeli Kredi Yenileme Oranı	43
Grafik I.45	Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonuna İlişkin Oranlar	45
Grafik I.46	İMKB Firmalarının Net Yabancı Para Pozisyonlarının Gelişimi	45
Grafik I.47	İMKB Firmalarının Kullandıkları Nakdi Kredilerin Gelişimi	45
Grafik II.1	Finansal Sektörün Bilanço Büyüklüğünün Dağılımı	47
Grafik II.2	Bankacılık Sektörünün Gelişimi	47
Grafik II.3	Bankacılık Sektörü Bilanço Büyüklüğünün Grup Bazında Dağılımı	48
Grafik II.4	Bankacılık Sektörü Aktif Toplamının Hisse Yapısına Göre Dağılımı	48
Grafik II.5	Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı	49
Grafik II.6	Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı	49
Grafik II.7	Net Faiz Marjı	51
Grafik II.8	Aktif ve Özkaynak Kârlılığı	51

Grafik II.9	Bankaların Özkaynak Kârlılıklarına Göre Aktif Payları	51
Grafik II.10	Mevduat Bankalarının Özkaynak Kârlılığının Dağılımı	52
Grafik II.11	Özkaynak Kârlılığı: Maksimum ve Minimum	52
Grafik II.12	Sermaye Yeterliliği Rasyosu (Solo)	53
Grafik II.13	Bankaların Sermaye Yeterliliği Rasyolarına Göre Aktif Payları	55
Grafik II.14	Sektörün Serbest Sermaye Gelişimi	55
Grafik II.15	Riske Esas Tutarların Dağılımı	55
Grafik III.1	Brüt Kredilerin Gelişimi	57
Grafik III.2	Seçilmiş Ülkelerde 2006-2008 Ortalama Reel Kredi Büyümesi	58
Grafik III.3	Seçilmiş ülkelerde 2008 ve 2007 Reel Kredi Büyümesi Farkı	58
Grafik III.4	Kullandırılan Kredilerin TP-YP Kompozisyonu	59
Grafik III.5	Yabancı Para Kredilerin Gelişimi	59
Grafik III.6	Seçilmiş Ülkelerde Döviz Cinsi Kredilerin Toplam Kredi İçindeki Payı	59
Grafik III.7	Kredilerin İllere Göre Dağılımı	60
Grafik III.8	Kredi Faiz Oranları	61
Grafik III.9	Ticari Kredi Faizi - Mevduat Faizi Farkı	61
Grafik III.10	Bireysel Kredilerin Gelişimi	61
Grafik III.11	Bireysel Kredilerin Reel Büyüme Hızları	61
Grafik III.12	Tüketici Kredilerinin Türlerine Göre Gelişimi ve Reel Büyüme Hızları	62
Grafik III.13	Tüketici Kredisi Faiz Oranları	62
Grafik III.14	Firma ve Kobi Kredilerinin Gelişimi	63
Grafik III.15	Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı ve Karşılıkların TGA İçindeki Payı	64
Grafik III.16	Bireysel ve Firma Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranı	64
Grafik III.17	Bireysel Kredilerin TGA Dönüşüm Oranı	66
Grafik III.18	Tüketici Kredileri TGA Dönüşüm Oranı	66
Grafik III.19	Firma ve KOBİ Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranı	67
Grafik III.20	Gayrinakdi Kredilerin Türlerine Göre Gelişimi	68
Grafik III.21	Kredi Şoklarının Sektörün SYR'sine Etkileri	69
Grafik III.22	Kredi Şokunun Sektörün Kârlılığına Etkisi	70
Grafik III.23	Döviz Kurları, Faiz Oranları ve Hisse Senedi Fiyatlarındaki Gelişmeler ve Oynaklıklar	70

Grafik III.24	Faiz Oranları	71
Grafik III.25	Beklenen ve Gerçekleşen DİBS Reel Faizleri	71
Grafik III.26	Bankacılık Sektörünün Faize Duyarlı Açık (Fazla) Gelişimi	72
Grafik III.27	Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyonunun Gelişimi	72
Grafik III.28	Karşı Para Kodu TL olan Swap Para ve Faiz Alım İşlemleri	72
Grafik III.29	Senaryoların Banka Bazında Etkisi (İlk 10 Banka)	75
Grafik III.30	Temel Likidite Göstergeleri	79
Grafik III.31	Likit Aktiflerin Dağılımı	79
Grafik III.32	Teminatların Yükümlülükleri Karşılama Oranı	79
Grafik III.33	YP Likidite Yeterlilik Rasyosu	80
Grafik III.34	Toplam Likidite Yeterlilik Rasyosu	80
Grafik III.35	Bankacılık Sektörünün Stok Değerler Üzerinden Hesaplanan Varlık ve Yükümlülüklerle İlişkin Likidite Yeterlilik Oranı	81
Grafik III.36	Fonlama Fazlası(Açığı)	81
Grafik III.37	Toplam Aktifler İçindeki Payına Göre Fonlamanın Yapısı	81
Grafik III.38	Toplam Döviz ve Efektif Piyasaları Döviz Depo Piyasası İşlemleri ve Faiz Oranı	82
Grafik III.39	Yabancı Para Bankalararası İşlemler	82
Grafik III.40	Finansal Sağlık Alt Endeksleri	83
Grafik III.41	Finansal Sağlık Endeksi	84
Grafik IV.1	EFT İşlem Adet ve Tutarı	86
Grafik IV.2	EMKT'de Gerçekleşen DvP İşlem Adet ve Tutarı	86
Grafik IV.3	EFT Sisteminde Yoğunlaşma Oranı	88
Grafik IV.4	EFT-EMKT Sisteminde Ulaşılabilirlik Oranı	88
Grafik IV.5	Çek Takası Sisteminde İşlem Gören Çek Adet ve Tutarı	88
Grafik IV.6	Çek Takası Sistemi Mutabakat Saatleri	89
Grafik IV.7	Banka ve Kredi Kartı Sayıları	90
Grafik IV.8	ATM-POS Sayıları	90
Grafik IV.9	Kredi Kartı İşlem Adet ve Tutarları	90
Grafik IV.10	Banka Kartı İşlem Adet ve Tutarları	90
Grafik IV.11	Takasa Konu Kredi Kartı İşlem Adet ve Tutarları	91
Grafik IV.12	Takasa Konu Banka Kartı İşlem Adet ve Tutarları	91
Grafik IV.13	Takasa Konu Kredi Kartı İşlem Tutarının Toplam Kredi Kartı İşlem Tutarına Oranı	92

TABLO LİSTESİ

Tablo I.1	Ödemeler Dengesi	16
Tablo I.2	Cari İşlemler Açığını Finanse Eden Taraflar	19
Tablo I.3	Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri	25
Tablo I.4	Hanehalkı Harcanabilir Geliri, Borçluluğu ve Faiz Ödemeleri	30
Tablo I.5	Döviz Endeksli Tüketici Kredisi ve Konut Kredilerinin Gelişimi	33
Tablo I.6	Tasfiye Olunacak Kredi Kartı ve Tüketici Kredisi Borcu Bulunan Gerçek Kişi Sayısı	33
Tablo I.7	Hanehalkı Finansal Varlıklarının Kompozisyonu	34
Tablo. I.8	Seçilmiş İMKB Firmalarının Bazı Finansal Oranları	36
Tablo. I.9	Seçilmiş İMKB Firmalarının Bazı Gelir Tablosu Kalemleri	37
Tablo I.10	2008 Yılında Zarar Eden İMKB Firmalarının Kâr/Zarar Analizi	38
Tablo I.11	2009 Nisan Ayı İtibarıyla En Fazla İhracat Yapan İlk 5 Sektör	39
Tablo I.12	Reel Sektörün Finansal Borçları	41
Tablo I.13	Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Sektörlere Göre Kalan Vade Dağılımı	42
Tablo I.14	Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri	44
Tablo II.1	Bankacılık Sektörünün Derinlik ve Aracılık Fonksiyonu Göstergeleri	48
Tablo II.2	Net Kâr ve Bileşenlerinin Gelişimi	50
Tablo II.3	Net Kâr ve Bileşenlerinin Gelişimi	52
Tablo III.1	Seçilmiş Kredi Oranları	58
Tablo III.2	Kullandırılan Kredilerin Büyüklüklerine Göre Dağılımı	60
Tablo III.3	Kredilerin Vade Dağılımı	60
Tablo III.4	Firma Kredilerinin Sektörel Dağılımı	63
Tablo III.5	Toplam TGA'ların Dağılımı	64
Tablo III.6	Seçilmiş Ülkeler İtibarıyla Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı	66
Tablo III.7	Firma Kredilerinin Sektörel Bazda TGA Dönüşüm Oranları	67
Tablo III.8	Firma Kredilerinin Temerrüde Düşme Oranları	68
Tablo III.9	Faiz ve Kur Artış Senaryoları	73
Tablo III.10	Piyasa Riski Senaryo Analizi Sonuçları	74
Tablo III.11	Finansal Sağlamlık Alt Endeksleri	82
Tablo IV.1	EFT Sistemindeki Ödemelerin Saatler İtibarıyla Yoğunluğu	86

Tablo IV.2	Gerçek Zamanlı Toptan Mutabakat (RTGS) Gerçekleştiren Ödeme Sistemleri Ülke Karşılaştırması	87
Tablo IV.3	Çek Takası Sistemi-Netleştirme Oranı	89
Tablo IV.4	Kart Takas ve Hesaplaşma Sistemi - Netleştirme Oranı	91

KUTU LİSTESİ

Kutu 1.	Uluslararası Ticaretin Gelişimi	2
Kutu 2.	Krize Karşı Açıklanan Mali Paketler	5
Kutu 3.	G-20 Liderler Zirvesi	6
Kutu 4.	ABD Hazine Bakanlığı'nın Kamu-Özel Sektör Yatırım Programı	11
Kutu 5.	ABD Bankacılık Denetim Otoritelerince Uygulanan Sermaye Yeterlilik Değerlendirmesi Çalışması (SCAP)	13
Kutu 6.	Finansal İstikrar Kurulu	15
Kutu 7.	Uluslararası Sermaye Hareketleri	18
Kutu 8.	2008 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı	24
Kutu 9.	Katılım Öncesi Ekonomik Program'da Açıklanan "Krize Karşı Alınan Mali Önlemler ve Bütçe Üzerine Maliyeti"	26
Kutu 10.	Nihai Tüketim Harcamalarının Dağılımı	30
Kutu 11.	Tüketici Kredileri Kullanıcı Profili	31
Kutu 12.	Maddi Özkaynaklar	54
Kutu 13.	Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	65
Kutu 14.	Finansal Stres Endeksi ve Türkiye'nin Görelî Performansı	76
Kutu 15.	"Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" te Yapılan Değişiklik	80
Kutu 16.	IBAN (Uluslararası Banka Hesap Numarası)	92

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATM	: Otomatik Vezne Makinası
BCBS	: Basel Bankacılık Denetim Komitesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
BKM	: Bankalararası Kart Merkezi
BTOM	: Bankalararası Takas Odaları Merkezi
CDS	: Kredi İflas Takası
CGFS	: Küresel Finansal Sistem Komitesi
CLS	: Continuous Linked Settlement
CPSS	: Ödeme ve Takas Sistemleri Komitesi
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DPT	: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DvP	: Delivery versus Payment
ECB	: Avrupa Merkez Bankası
EFT	: Elektronik Fon Transferi
ELLIPS	: Electronic Large-value Interbank Payment System
EMBI	: Gelişmekte Olan Ülkeler Tahvil Endeksi
EMKT	: Elektronik Menkul Kıymet Transfer Sistemi
ESA	: European System of Accounts
EU	: Avrupa Birliği
FDIC	: ABD Federal Mevduat Sigorta Kurumu
FED	: ABD Merkez Bankası
FSB	: Finansal İstikrar Kurulu
FSE	: Finansal Sağlamlık Endeksi
FSF	: Finansal İstikrar Forumu
G-20	: 20'ler Grubu
G-7	: 7'ler Grubu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GES	: Gelire Endeksli Senet
GSM	: Global System for Mobile Communication (Mobil İletişim için Küresel Sistem)

GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HM	: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı
IAIS	: Uluslararası Sigorta Gözetimleri ve Denetimleri Birliği
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IATA	: Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği
IBAN	: Uluslararası Banka Hesap Numarası
IFS	: International Financial Statistics
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
IOSCO	: Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Teşkilatı
KDV	: Katma Değer Vergisi
KEP	: Katılım Öncesi Ekonomik Program
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MB	: Maliye Bakanlığı
MBRKGE	: TCMB İktisadi Yönelim Anketi Reel Kesim Güven Endeksi
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
OECD	: Organization of Economic Co-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
POS	: Satış Noktası Terminali
PPIF	: Public Private Investment Fund
PPIP	: Public Private Investment Program
RET	: Riske Esas Tutar
ROA	: Aktif Kârlılığı
ROE	: Özkaynak Kârlılığı
RTGS	: Real Time Gross Settlement
S&P	: Standard and Poor's
SCAP	: Supervisory Capital Assessment Program (Sermaye Yeterlilik Değerlendirmesi Çalışması)
SDR	: Special Drawing Right (Özel Çekme Hakkı)
SIC	: Swiss Interbank Clearing
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SYR	: Sermaye Yeterlilik Rasyosu

TARGET	: Trans-European Automated Real Time Gross Settlement Express Transfer System
TARP	: Troubled Assets Relief Program (Sorunlu Varlık Kurtarma Programı)
TBF	: Transfers Banque De France Settlement System
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
FRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TGA	: Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
TL	: Türk Lirası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOKİ	: TC. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TOP	: RTGS system operated by the DNB
TP	: Türk Parası
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
VIX	: Şikago Opsiyon Borsası Oynaklık Endeksi
VKET	: Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler
WEO	: World Economic Outlook (Dünya Ekonomik Görünüm Raporu)
WTO	: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
YP	: Yabancı Para
YPNGP	: Yabancı Para Net Genel Pozisyonu